

**T.C**  
**ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**MALİYE ANABİLİM DALI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TRANSFER FİYATLAMASI VE TÜRK VERGİ**  
**SİSTEMİ**

**ELİF CENKERİ**

**2501020201**

**Tez Danismanı**  
**DOÇ. DR. S. ATES OKTAR**

**İstanbul 2005**

## ÖZ

Ulusal ekonomilerin entegrasyonu ve uluslararası işlemlerin artmasıyla, ana işletmeyle yabancı bağlı işletmeler arasında mal, gayri maddi haklar ve hizmete ilişkin olarak sınır ötesi transferlerde uygulanacak fiyatların belirlenmesi konusu gündeme gelmiştir. Ülkeler arasındaki vergi oranları ve tarifelerdeki farklılıklar, çok uluslu işletmelere transfer fiyatlarında manipülasyonlar yapmak suretiyle kazançlarını ülkeler arasında aktarma imkânı tanıdığından, transfer fiyatlarının doğru bir şekilde belirlenmesi en karmaşık konulardan biri olmaktadır. Bu sebeple transfer fiyatlaması, uluslararası vergi alanında en önemli konulardan birisidir.

Bu çalışmada, özellikle transfer fiyatlaması vakalarının çözümünde yararlanılabilecek OECD düzenlemeleri ve Kurumlar Vergisi Kanunu'ndaki örtülü işlemlerin iki özel çeşidi olan "örtülü sermaye" ve "örtülü kazanç dağıtımı" irdelenecektir.

## ABSTRACT

As the integration of national economies and international transactions proceeds, in this context the establishment of prices for goods, intellectual property, services and know-how between foreign associated enterprises and parent corporations in cross-border transfers arises. Because tax and tariff differentials may lead multinational companies to profit shifting between countries through transfer pricing manipulations, one of the most complicated issues that has arisen is the establishment of appropriate transfer prices. Therefore, transfer pricing is one of the most significant international tax issues nowadays.

In this study, to find solutions to transfer pricing cases, especially the OECD regulations in this area and two particular types of covered transactions regulated as "thin capitalization" and "hidden distribution of profits" in Turkish Corporation Tax Act will be analysed.

## ÖNSÖZ

*Transfer Fiyatlamasi ve Türk Vergi Sistemi* isimli bu çalismanin amaci, yarattigi etkiler itibariyle, uluslararası vergilendirme alanında üzerinde ehemmiyetle durulan transfer fiyatlamasi konusunun gerek ülkemiz gerekse diger ülkelerin vergi hukukundaki yerinin degerlendirilmesidir. Bu baglamda, çalismada transfer fiyatlamasi kavrami açıklanmis; konunun gelismisi, önemi ve amaçlari incelendikten sonra OECD'nin “Çok Uluslu Sirketler ve Vergi Idareleri Açisindan Transfer Fiyatlamasi Rehberi” ayrıntili olarak ele alınmistir. Daha sonra, KVK.'da hüküm altına alınan bağlantılı maddelerin yorumuyla, kanun metninde yer alan subjektif bazı kavramlar açıklanmaya çalisilmistir. Belirtmek gerekir ki, çalismada zaman zaman veri arastirma bulgularina dayanilarak, konuyla dogrudan alakali çok uluslu isletmeler, bunlarin yarattıkları etkiler, izledikleri transfer fiyatlamasi politikaları da analiz edilmeye çalisilmistir.

## **İÇİNDEKİLER**

Öz/ Abstract.....	III
Önsöz.....	IV
İçindekiler.....	V
Tablolar Listesi.....	IX
Kisaltmalar Listesi.....	X

<b>GİRİS</b> .....	<b>1</b>
--------------------	----------

## **BÖLÜM I-TRANSFER FİYATLAMASININ GELİSİMİ VE AMAÇLARI**

<b>A- Transfer Fiyatlamasi Kavrami.....</b>	<b>3</b>
<b>B- Transfer Fiyatlamasinin Gelisimi.....</b>	<b>8</b>
<b>C- Çokuluslu Isletmeler ve Uluslararası Transfer Fiyatlamasi .....</b>	<b>11</b>
<b>D- Transfer Fiyatlarında Yapılan Degisikliklerin Ülkeler Üzerindeki Etkileri.....</b>	<b>14</b>
<b>E- Transfer Fiyatlamasinin Amaçlari.....</b>	<b>17</b>
<b>1- İç Yönetime İlişkin Amaçlar .....</b>	<b>18</b>
<b>2- Uluslararası Amaçlar.....</b>	<b>19</b>
<b>3- Vergisel Amaçlar.....</b>	<b>20</b>
<b>a) Toplam Vergi Tutarinin Azaltılması.....</b>	<b>23</b>
<b>b) Gayri Maddi Haklara Ödenecek Bedel Üzerinden Stopaj Yapılmasının Söz Konusu Olduğu Hallerde Matrahın Daraltılması veya Gizlenmesi.....</b>	<b>25</b>
<b>c) Dis Ticaretten Alınan Vergilerin Gereği Gibi Ödenmemesi.....</b>	<b>26</b>
<b>d) Ana İşletmeye İlişkin Giderlerin Bağlı İşletmelere Aktarılması.....</b>	<b>28</b>
<b>e) İhracat Fiyatlarını Degistirerek Olması Gerekinden Daha Fazla Vergi İadesi Elde Edilmesi.....</b>	<b>28</b>

f) Dis Ticaret ve Kâr Transferlerindeki Kisitlamaların Giderilmesi.....	28
---	----

## **BÖLÜM II- TRANSFER FIYATLAMASI ALANINDA OECD DÜZENLEMELERİ**

A- Genel Olarak.....	30
B- Düzenlemelerin Dayandığı Temel İlkeler.....	32
1) Emsallere Uygunluk İlkesi.....	32
a) İlkenin Uygulanmasında Önem Arz Eden Bazı Hususlar.....	34
b) Uygulamada Emsallere Uygunluk İlkesi.....	36
C- Transfer Fiyatlaması Yöntemleri.....	37
1) Geleneksel İşlem Yöntemleri .....	38
a) Karşılaştırılabilir Kontrol Disi Fiyat Yöntemi .....	38
b) Yeniden Satış Fiyat Yöntemi .....	40
c) Maliyet Artı Yöntemi .....	42
2) Diğer Yöntemler .....	44
a) İşleme Dayalı Kâr Yöntemleri .....	44
(1) Kâr Bölme Yöntemi.....	44
(2) İşleme Dayalı Net Kâr Marjî Yöntemi.....	45
b) Emsallere Uygunluk Yaklaşımına Aykırı Bir Yaklaşım: Global Dağıtım Formülü.....	46
D- Transfer Fiyatlamasına İlişkin İhtilafların Çözümünde İdari Yaklaşımlar.....	48
1- Transfer Fiyatlamasının Hukuk Düzeniyle Olan Bağlantısı.....	49
a) İnceleme Uygulamaları.....	50
b) İspat Yükü.....	51
c) Cezalar.....	53
2- Karşılıklı Anlaşma Usulü ve Karşı Ayarlamalar.....	54
a) Karşılıklı Anlaşma Usulü.....	54

b) Karsi Ayarlamalar.....	55
c) Usule Iliskin Sorunlar.....	57
(1) Süre Sinirlamaları.....	57
(2) Karsilikli Anlasma Görüsmelerinin Süresi.....	58
(3) Vergi Mükellefinin Katilimi.....	58
(4) Uygulanabilecek Kuralların Yayimlanmasi ...	59
(5) Eksik Vergi ve Buna Bagli Faizlerin Tahsilinden Kaynaklanan Sorunlar.....	59
(6) Ikincil Ayarlamalar.....	60
3- Es Zamanli Vergi Incelemeleri.....	60
4- Güvenli Sigınaklar .....	62
a) Güvenli Sigınakların Tanimi ve Kapsami.....	62
b) Güvenli Sigınakların Yol Açtigi Sorunlar.....	63
5) Pesin Fiyatlandırma Anlasmaları .....	64
a) Pesin Fiyatlandırma Anlasmalarının Tanimi ve Kapsami.....	65
b) Pesin Fiyatlandırma Anlasmalarının Avantaj ve Dezavantajları.....	67
6) Tahkim.....	71
E-Transfer Fiyatlarının Belgelenmesi.....	73

## **BÖLÜM III- TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ TRANSFER FİYATLAMASINA YÖNELİK HÜKÜMLER**

A- Örtülü Sermaye Kurumu.....	77
1- Örtülü Sermayenin Unsurları.....	80
a) Objektif Unsur.....	80
b) Subjektif Unsur.....	83
2- Borçlanmanın Döviz Cinsinden Yapılması Halinde Kur Farklarının Niteliği.....	84
B- Örtülü Kazanç Dağıtım Kurumu.....	87
1- Örtülü Kazanç Dağıtımının Unsurları.....	90

<b>2- Örtülü Kazanç Dagitiminda Emsal Kavrami.....</b>	<b>91</b>
a) Isletme İçi Emsal.....	93
b) Isletme Disi Emsal.....	93
c) Kanuni Emsal.....	94
<b>3- Örtülü Kazanç Dagitim Sekilleri.....</b>	<b>94</b>
<b>4- Örtülü Kazanç Dagitiminda Bulunulabilecek Kisiler.....</b>	<b>96</b>
<b>5- Örtülü Kazanç Dagitimi Gerçeklestirilebilecek Kurumlar.....</b>	<b>99</b>
<b>6- Örtülü Kazanç Dagitiminda Hazine Zarari .....</b>	<b>100</b>
<b>SONUÇ.....</b>	<b>104</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>108</b>
<b>EKLER</b>	
<b>EK: 1- İTHALATIN ÜLKELERE GÖRE DAGILIMI (%) .....</b>	<b>120</b>
<b>EK: 2- İHRACATIN ÜLKELERE GÖRE DAGILIMI (%).....</b>	<b>121</b>
<b>EK: 3- DÜNYANIN EN BÜYÜK 25 ULUSLU SİRKETİ-(YABANCI KAYNAKLAR İTİBARIYLA SINIFLANDIRMA-1999).....</b>	<b>122</b>
<b>EK: 4- BAZI OECD ÜLKELERİNDEN DISARIYA DİREKT YATIRIM AKISI, 1971-1993 (MİLYON \$).....</b>	<b>123</b>
<b>EK: 5- TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN YABANCI SERMAYELİ KURULUSLARIN ÜLKELERE DAGILIMI.....</b>	<b>124</b>
<b>EK: 6- VERGİ CENNETİ ÜLKELERDEN TÜRKİYE'YE YAPILAN YATIRIM (MİLYON TL).....</b>	<b>129</b>
<b>EK: 7- TÜRKİYE'DE YILLARA GÖRE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI.....</b>	<b>130</b>

## **TABLULAR LISTESİ**

<b>Tablo 1.1. Transfer Fiyatlamasının İşleyiş Örneği –I.....</b>	<b>5</b>
<b>Tablo 1.2. Transfer Fiyatlamasının İşleyiş Örneği-II.....</b>	<b>6</b>
<b>Tablo 1.3. Çok Uluslu İşletmeler Açısından Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Temel Amaçları.....</b>	<b>22</b>



## KISALTMALAR LISTESİ

<b>AB</b>	Avrupa Birliği
<b>ABD</b>	Amerika Birlesik Devletleri
<b>a.e.</b>	Aynı eser
<b>a.g.e.</b>	Adi geçen eser
<b>Bkz.</b>	Bakiniz
<b>Çev.</b>	Çeviren
<b>E.</b>	Esas
<b>GVK</b>	Gelir Vergisi Kanunu
<b>K.</b>	Karar
<b>KDV</b>	Katma deger vergisi
<b>KVK</b>	Kurumlar Vergisi Kanunu
<b>m.</b>	Madde
<b>OECD</b>	Organization for Economic Co-operation and Development
<b>s.</b>	Sayfa
<b>UNCTAD</b>	United Nations Conference on Trade and Development
<b>v.b.</b>	Ve benzerleri
<b>vol.</b>	Volume
<b>VUK</b>	Vergi Usul Kanunu





## **GIRIS**

Globallesme ile sermaye ve emek gibi üretim faktörlerinin uluslararası platformda hareketliliğinin artması, ulusal sınırların kalkması ve milli ekonomilerin bütünleşerek tek bir piyasa haline dönüşmeye başlaması, ekonomik alanda kaçınılmaz gelişmelere yol açmıştır. Gelişmeler neticesinde, çokuluslu işletmelerin, grup içinde bağlı işletme ve istisnalarıyla gerçekleştirdikleri işlemlerin artması, ülke sınırlarını aşan mal, hizmet ve gayri maddi hakların transferlerinde uygulanacak fiyatlarının belirlenmesini öne çıkarmıştır.

İşletmeler, bağlı birimleriyle gerçekleştirdikleri işlemlerde, ülkeler arasındaki vergi oranlarındaki farklılıkları, vergi planlaması aracı olarak kullanarak vergi sonrası gelirlerini maksimize etmek istemektedir. Bu bağlamda, uluslararası nitelikteki grup içi mal ve hizmet satışlarında piyasa fiyatlarından farklı fiyatlar belirleyerek vergi matrahlarını, vergi yüklerini ve vergi sonrası kârini etkilemeye çalışmaktadır. Bu durum ise söz konusu ülkelerin vergi gelirlerini azaltırken hükümetlerin vergileme yetkilerini sınırlandırmaktadır. Bu sebeple, vergi idareleriyle bahse konu işletmeler arasında uygulanacak transfer fiyatları ve vergi matrahi, gelir ve giderlerin dağılımı konularında ihtilaflar doğmaya başlamıştır. Bu itibarla, vergi matrahının ülkeler arasında bölüşümünde etkili olacak grubun transfer fiyatlaması politikasına göre belirlenecek transfer fiyatları, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından uluslararası alanda yoğun olarak tartışılan bir sorun haline almıştır. Ancak, gerek uluslararası bilgi alışverişinin etkin biçimde gerçekleşmeyisi, gerekse piyasa fiyatının tespitinde yaşanan güçlükler, hükümetler açısından vergi kayıplarının önüne geçilmesini güçleştirmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; transfer fiyatlaması kavramı ve gelişimi incelendikten sonra, bu bağlamda çokuluslu işletmeler ve uluslararası transfer fiyatlaması ilişkisi ele alınacaktır. İlerleyen kısımda, transfer fiyatlarında yapılan değişikliklerin ülkeler açısından doğurduğu olumsuz sonuçlar analiz edilmeye çalışılacaktır. Bunlara ilave olarak, uluslararası transfer fiyatlamasının amaçları ve özellikle çokuluslu işletmelerin transfer fiyatlarını vergisel amaçlarla değiştirerek

izledikleri politikalar ve söz konusu politikalara basvurma nedenleri gerekçelendirilecektir.

İkinci bölümde; transfer fiyatlarının belirlenmesine ilişkin yöntemler sirasiyla “geleneksel işlem yöntemleri” ve “işlem kârına dayanan yöntemler” ana başlıkları altında açıklanacaktır. Bölümün devamında, OECD tarafından “Çokuluslu Şirketler ve Vergi İdareleri Açısından Transfer Fiyatlaması Rehberi” başlığı altında yapılan düzenlemeler ve rehberde yer alan kavramlar ele alınacaktır. Bu çerçevede, emsallere uygunluk ilkesi, konuya ilişkin ihtilafların çözümünde idari yaklaşımlar, usule ilişkin sorunlar, güvenli sığınaklar, pesin fiyatlandırma anlaşmaları ve tahkim üzerinde ayrıntılı durulacaktır.

Üçüncü bölümde ise; transfer fiyatlaması alanında Türk vergi sisteminde yer alan düzenlemeler ele alınacaktır. Tezin bu bölümünde, Kurumlar Vergisi Kanun’unun “örtülü sermaye” ve “örtülü kazanç” kurumlarına ilişkin hükümleri değerlendirilecektir ve düzenlemelerde yer alan muhtlak bazı kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca, Danistay’ın konuya ilişkin olarak vermiş olduğu kararlar, uygulamalarda yönlendirici etki tasıması sebebiyle değerlendirilerek yoruma gidilmeye çalışılacaktır.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## TRANSFER FİYATLAMASININ GELİSİMİ VE AMAÇLARI

### A- TRANSFER FİYATLAMASI KAVRAMI

Globalleşme ve teknolojik gelişmelerle ulusal ekonomilerin bütünleşerek daha açık hale gelmesi ve üretim faktörlerinden sermayenin, en iyi getiriye sağlayacağı ülkelere<sup>1</sup> doğru hareketliliğinin artmasıyla, birden fazla ülkede kurulmuş bağlı işletmeleri içeren<sup>2</sup> çokuluslu işletmelerin<sup>3</sup> dünya ticaretindeki payı artmıştır. Söz konusu işletmelerin uluslararası platformda yeni ürün, müşteri ve iş olanaklarını araştırmaya yönelmeleri de uluslararası nitelikteki sermaye yatırımlarının artmasına neden olmuştur<sup>4</sup>.

Hukuki açıdan bağımsız, ancak ekonomik olarak birbirlerine bağlı olan bahse konu işletmeler, ortak kaynak ve amaçlar dahilinde çeşitli ülkelerde faaliyette bulunan yavru şirketleriyle, diğer bir ifadeyle bağlı işletme ve istisnalarıyla<sup>5</sup> üretim ve

---

<sup>1</sup> İrfan Çetin, “OECD Model Anlaşması Kapsamında Örtülü Sermaye (Thin Capitalization), **Vergi Dünyası**, Sayı: 284, Nisan 2005, s. 77.

<sup>2</sup> Lorraine Eden, **Taxing Multinationals: Transfer Pricing and Corporate Income Taxation in North America**, University of Toronto Press, Toronto- Buffalo- London, 1998, s. 6; Billur Yalıt Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1995, s. 293.

<sup>3</sup> Çalışmamda çok uluslu işletme olarak kullanılan kavram değişik yazarlar tarafından “uluslararası işletme”, “dünya işletmesi”, “global işletme”, “transnasyonal işletme” olarak kullanılmaktadır. Bkz. Selman Koç, **Çok Uluslu Şirketlerin Faaliyette Bulunduğu Ülkelerin Kalkınması, Teknoloji Transferi ve Uluslararası Entegrasyonu Üzerindeki Etkilerin Türkiye Örneğinde Değerlendirilmesi**, Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, İstanbul, 2000, s. 8.

Söz konusu işletmelerin büyük bir kısmının ana merkezleri, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, İngiltere, Almanya gibi gelişmiş ülkelerde bulunmakla beraber, bunlar daha çok elektronik, elektrik, otomobil, kimya ve ilaç endüstrisi alanlarında faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Bkz. Monica Boos, **International Transfer Pricing-The Valuation of Intangible Assets**, Kluwer Law International, London- New York, 2003, s. 5-6.

<sup>4</sup> Kaan Korkmaz, **Uluslararası Şirketlerde Para ve Mal Hareketleri ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması Düzenlemeleri**, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, Ankara, 2000, s. 6.

<sup>5</sup> Bağlı işletme ve istisnalar; misafir ülkelerde hukuki varlığa sahip bağımsız işletmeler olarak tanımlanabilir. Bkz. Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mart 2005, s. 8. Çok uluslu işletmelerin bağlı işletmeleri ayrı hukuki varlığa sahip olmaları sebebiyle, faaliyette buldukları ülkelerde tam mükellef olarak vergiye tabi tutulmaktadır. Bkz. **A.e.**, s. 212.

satis gerçekleştirmektedir<sup>6</sup>. Bu bağlamda, ilgili işletmeler kârini maksimize etmeyi hedefleyerek, üretim maliyetlerin düşük olduğu ülkelerde imalatta bulunmak ve en iyi satışları gerçekleştirecekleri piyasalarda ise ürettikleri malları satmak suretiyle uluslararası platformda rekabet etmeye başlamışlardır<sup>7</sup>.

Uluslararası mahiyetteki işletme içi işlemlerin sayı, hacim ve kapsamının artmasıyla mal, hizmet, know how ve gayri maddi hakların grup içinde transferlerinde oluşturulacak fiyatlar, diğer bir anlatımla transfer fiyatları gündeme gelmiştir<sup>8</sup>. Transfer fiyatlaması; bir ticari işletmenin, bölümleri ya da kolları, diğer bir deyişle bağlı birimleri arasında mal ve hizmet satışlarında uyguladığı<sup>9</sup> fiyatlama politikasıdır. Konuya ilişkin olarak yapılmış bir diğer tanıma göre; transfer fiyatlaması, “aynı organizasyonun bölümleri, bağlı ortaklıkları, şirketleri, fiyalleri, istisnaları, subeleri, gelir-gider ve kâr paylaşımı itibarıyla yönetimi veya denetimi altında bulunan birimleri arasında sağlanan mal ve hizmetler ile diğer maddi olmayan haklara uygulanan fiyatlamadır<sup>10</sup>”. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere transfer fiyatları, aynı gruba bağlı farklı işletmeler arasında ya da aynı işletmenin farklı birimleri arasında gerçekleşen transferlerde uygulanan fiyatlardır<sup>11</sup>.

Belirtmek gerekir ki, işletmelerin bağlı birimleriyle alışverişlerinde uyguladıkları fiyat, transfere konu olan mal veya hizmetin piyasa fiyatına eşit olmalıdır. Ancak, işletmeler elde ettikleri kâr, grup içinde istenilen birimlere

---

<sup>6</sup>Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 635; Robert Turner “Study on Transfer Pricing”, (Çevrimiçi), <http://www.fin.gc.ca/taxstudy/WP96-10E.PDF>, 08.01.2005.

<sup>7</sup>Wagdy M. Abdallah, **International Transfer Pricing Policies- Decision-Making Guidelines for Multinational Companies**, Quorum Boks, New York- Westport- Connecticut- London, 1989, s. 2; Chris Adams, Richard Coombes, **Global Transfer Pricing: Principles and Practice**, Selwood Printing L.t.d., Burgess Hill, West Sussex, 2003, s. 2.

<sup>8</sup>Norbert Herzig, “Globalisierung und Besteuerung”, **Die Wirtschaftsprüfung**, Heft 7/1998, s. 285; Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 636; United Nations Conference on Trade and Development, **Transfer Pricing- Unctad Series on issues in international investment agreements**, United Nations Publication, New York/ Geneva, 1999, s. 1-3.

<sup>9</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **Transfer Fiyatlaması**, Olus Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 3.

<sup>10</sup>Yenal Öncel, “Transfer fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Kirkbirinci Seri, Yıl : 2002, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını, 2003, s. 4.

<sup>11</sup>Fatih Güner, “Örtülü Kazanç Kavramı Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması ve OECD Transfer Fiyatı Belirleme Yöntemleri”, **e-yaklaşım**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004094812.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004094812.htm), 17.01.2005.

kaydırmak için, piyasa fiyatlarından farklı nitelikteki suni fiyatları<sup>12</sup> araç olarak kullanabilmektedir<sup>13</sup>. Bu durum, transfer fiyatlarının, serbest piyasada aynı ve benzer koşullarda, aynı ya da benzer işlemlerin tarafları olan bağımsız kişilerin kararlaştıracağı fiyatlardan önemli derecede sapması halinde söz konusu olmaktadır<sup>14</sup>. Örneğin, merkezi Japonya’da bulunan bir çokuluslu işletmenin, Çin’de faaliyet gösteren bağlı işletmesinde ürettiği televizyon parçalarını ABD’de yerleşik olan gruba bağlı bir işletmede monte etmek suretiyle satması durumunda, malların Çin’den ABD’ye transferi sırasında kullanılacak fiyatlar transfer fiyatlarıdır. Ancak, işletme transfer fiyatlarını ABD’deki yüksek vergi oranlarını dikkate alarak yüksek göstermesi halinde Çin’de daha fazla, öte yandan ABD’de daha az kazanç beyan ederek toplam vergi yükünü ayarlayacaktır<sup>15</sup>.

Transfer fiyatlamasının işleyişi sayısal bir örnekle daha iyi açıklanabilir;

**Tablo 1.1. Transfer Fiyatlamasının İşleyiş Örneği –I**

	A Ülkesi ABC A.S.	B Ülkesi BCD A.S.	Konsolide Tablo
Satis Geliri	1.000.000\$	1.250.000\$	1.250.000\$
Satılan Mal M.	600.000\$	1.000.000\$	600.000\$
Diğer Giderler	100.000\$	100.000\$	200.000\$
Vergi Öncesi Kâr	300.000\$	150.000\$	450.000\$
Kurumlar Vergisi	150.000\$	30.000\$	180.000\$
Vergi Sonrası Kâr	150.000\$	120.000\$	270.000\$

<sup>12</sup>Mehmet Saraç, “Çokuluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Yasal Düzenlemeler”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 282, Şubat 2005, s. 88.

<sup>13</sup>M. Erol Karsan, **Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği**, İstanbul, 1986, s. 50.

<sup>14</sup>Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 91, Nisan 1996.

<sup>15</sup>Berk Dicle, “Vergi Uygulamaları Açısından Transfer Fiyatları”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 163, Mart 1995, s. 31-32.



**Kaynak:** Mehmet Aktas, **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Subat 2004, s. 32.

Yukarıda yer alan tabloda; A ülkesinde faaliyette bulunan ABC Şirketi'nin senede 1.000 adet televizyon üretip televizyonları B ülkesinde faaliyette bulunan istiraki BCD Şirketi aracılığıyla pazarlayarak sattığı ve kurumlar vergisi oranının A ülkesinde %50, B ülkesinde ise %20 olduğu varsayılmaktadır. Örnekte, ABC Şirketi televizyonların tanesini 1.000 \$'dan BCD Şirketi'ne satmakta ve BCD Şirketi ise alıs fiyatı üzerine %25 kâr marjı ekleyerek televizyonların satışını 1.250 \$'dan gerçekleştirmektedir.

Tablodan da görüleceği üzere çokuluslu işletme grubu, faaliyetleri neticesinde televizyon satışlarından 1.250.000 \$ konsolide satış geliri, 270.000 \$ net kâr, yani vergi sonrası kâr elde ederken 180.000 \$ kurumlar vergisi ödemektedir.

Ancak daha önce de açıklandığı üzere, işletmelerin transfer fiyatlarını ayarlayarak daha az vergi ödemeyi amaçlaması söz konusu olabilmektedir. Aşağıda yer alan tabloda ise, işletmenin belirtilen amaçla transfer fiyatını 1.000 \$ yerine 800\$ olarak belirlemesi halinde oluşacak konsolide rakamlar yer almaktadır.

**Tablo 1.2. Transfer Fiyatlamasının İşleyiş Örneği-II**

	A Ülkesi ABC A.S.	B Ülkesi BCD A.S.	Konsolide Tablo
Satis Geliri	800.000\$	1.250.000\$	1.250.000\$
Satılan Mal M.	600.000\$	800.000\$	600.000\$
Diğer Giderler	100.000\$	100.000\$	200.000\$
Vergi Öncesi Kâr	100.000\$	350.000\$	450.000\$
Kurumlar Vergisi	50.000\$	70.000\$	120.000\$
Vergi Sonrası Kâr	50.000\$	280.000\$	330.000\$

**Kaynak:** Mehmet Aktas, **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Subat 2004, s. 33.

Tablonun analizinden elde edilecek sonuçlar topluca ifade edilecek olursa; transfer fiyatının 1.000 \$’dan 800 \$’a düşürülmesi şeklinde fiyatta yapılan değişiklik, bir taraftan ilgili işletme grubunun vergi sonrası kârını 270.000 \$’dan 330.000 \$’a yükseltici bir etkiye yol açarken, öte yandan işletmenin ödemesi gereken kurumlar vergisini 180.000 \$’dan 120.000 \$’a düşürmektedir.

Yukarıda yer alan örnekle de açıklanmaya çalışıldığı üzere, çokuluslu işletmelerin, faaliyette buldukları ülkelerin mevzuatlarındaki farklılık, eksiklik ya da tesviklerden yararlanmak suretiyle emsallerinden farklı fiyatlar uygulayarak, yüksek oranda kurumlar vergisinin uygulandığı bir ülkeden<sup>16</sup> yaptıkları transferlerde kârını daha düşük vergi oranlarının geçerli olduğu ülkelere aktararak vergi yüklerini ayarlamaya çalışmaları, uluslararası vergileme<sup>17</sup> alanında vergi idareleriyle mükellefler arasında ihtilaflara yol açmaktadır.

---

<sup>16</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 9; Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 5.

<sup>17</sup>Uluslararası vergilemede üç temel ilke uygulanmaktadır:

-*Yerleşiklik*, diğer bir anlamıyla *ikametgah ilkesi* uyarınca; çok uluslu işletmelerin tüm dünyada elde ettikleri gelirler, orijinlerinin coğrafi yeri dikkate alınmaksızın, yerleşik oldukları ana ülkede, yani “home country”’de toplanmak suretiyle vergilendirilmektedir. Burada hukuksak ilişki, kişisel bağın mevcudiyetine dayanmaktadır. Bkz. Billur Yalıtı Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 19; Esra Ekmekçi, **Küreselleşme ve Vergilendirmede Yeni Eğilimler**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2003, s. 39. Vergilendirme açısından *mali ikametgah*; mükellefin belirli bir ülkede bulunduğu, oturduğu ya da faaliyetlerini gerçekleştirdiği yer olarak açıklanabilir. Söz konusu yer, gerçek kişiler açısından ikametgah, ev ve işyeri iken; tüzel kişiler açısından ise yasal merkez, yönetim merkezi ya da benzer özellikler taşıyan bir yer olabilmektedir. Bkz. Billur Yalıtı Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 19; Selahattin Tuncer, “Vergi Kanunlarımızda İkametgah Kavramı-II”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 106, Haziran 1990, s. 6.

-Uluslararası literatürde “*source*” olarak kullanılan diğer bir vergilendirme ilkesi olan *kaynak ilkesine* göre; çok uluslu işletmeleri ağırlamak olan ülke, diğer bir deyişle ilgili işletmenin bağlı birimlerinin faaliyetlerini, gerçekleştirdikleri ülke ilgili işletmelerin kârlarını kurumlar vergisine tabi tutmaktadır. Bkz. Sükrü Kızılot, **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002, s. 42.

-*Uyrukluk ilkesinde* ise vergilendirme, devletin egemenliği altındaki vatandaşlarının tüm dünyada elde ettikleri gelirlerinin vergilendirilmesi şeklindedir. Bkz. Selahattin Tuncer, “**Vergi Kanunlarımızda İkametgah Kavramı-II**”, s. 5. Günümüzde az sayıda ülke kaynak ve ikametgah ilkesini birleştirmek suretiyle uyrukluk ilkesini uygulamaktadır. Billur Yalıtı Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 20.

Konuya ilişkin yapılan diğer bir tasnif ise; “*kanunların mülkiliği*” ve “*kanunların şahsiliği*” şeklindedir. Bkz. Serafettin Aksoy, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi,

Vergi idareleri, transfer fiyatlarının bağlı işletmeler arasındaki özel ilişkiler sebebiyle bağımsız birimler arasında oluşacak fiyatlardan farklılık gösterebilme, diğer bir ifadeyle belirlenen fiyatların gerçek piyasa fiyatlarını yansıtmama ihtimali üzerinde durarak, ülkeler arasında gelir naklini engelleyici mahiyette düzenlemeler<sup>18</sup> oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede idareler siki ekonomik ilişkiler içinde bulunan işletmeler arasında oluşan kârî belirlerken, ilke olarak mal ve hizmetlerin emsal fiyatını esas almak suretiyle, somut olayın özelliğine göre bağımsız tespitler yapmaktadır<sup>19</sup>. Ancak, transfer fiyatlarının işletmelerce vergiden kaçınma saikiyle kötüye kullanımına engel olunabilmesi için, tek bir ülkede yapılacak düzenlemelerden ziyade vergi idarelerinin uluslararası düzeyde etkin bilgi alışverişi ve işbirliği gerekmektedir<sup>20</sup>.

## **B- TRANSFER FİYATLAMASININ GELİŞİMİ**

Ekonomi tarihçileri, çokuluslu işletmelerin 15. ve 16. yüzyılda doğmaya başladıklarından bahsetmektedir. İlgili dönemlerde İngiltere’de bulunan çokuluslu işletmeler, İngiltere’nin kolonileriyle gerçekleştirdiği mal transferlerinde yer almışlardır. 20 yüzyılda, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ticaretin serbestleşmesiyle, işletmelerin farklı ülkelere pazarlama faaliyetlerine başlamaları ve yeniden yapılanan ülkelerde yatırımlarda izlenen artış, bahse konu işletmelerin

---

Istanbul, 1991, s. 27-28; Akif Erginay, **Vergi Hukuku**, 15. Baskı, Savas Yayınları, Ankara, 1995, s. 49-50.

<sup>18</sup>Clemens L. J. Engel, **Konzerntransferpreise im Internationalen Steuerrecht**, Dr. Peter Deubner Verlag GmbH, Köln, 1986, s. 211; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, **Vergilemede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi**, Aydogdu Ofset, Ankara, Mayıs 2001, s. 22; Chris Adams, Richard Coombes, **a.g.e.**, s. 2.

1991 yılında Business International dergisi tarafından yapılan araştırmada; çok uluslu işletme yöneticileri, transfer fiyatlaması konusunda Almanya’yi en sert uygulamalara sahip ülke olarak değerlendirmişlerdir. Almanya’yi, ABD, Fransa, İngiltere ve Kanada takip etmektedir. Konuda, Japonya, Kore, Avustralya ve İtalya daha esnek bir tutum sergilerken, İrlanda ve Porto Riko sundukları düşük vergi oranları sayesinde pek çok yabancı yatırımcıya birtakim avantajlar sunmaktadır. Bkz. Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 38.

<sup>19</sup>Sacit Basmacı, **Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dağıtım Kavramlarının Türk ve Federal Alman Hukukundaki Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme**, Maliye Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, İstanbul, 1977, s. 7; Erol Karsan, **a.g.e.**, s. 51.

<sup>20</sup>Veysel Erdel, Semi Okumus, “Uluslararası Transfer Fiyatlaması”, **Vergi Sorunları**, Sayı:166, Temmuz 2002, s. 86; M. Erol Karsan, **a.g.e.**, s. 62.

günümüzde sahip oldukları konumları üzerinde etki yaratmıştır<sup>21</sup>.

Transfer fiyatlaması kavramı, ekonomi, siyaset bilimi, işletme, muhasebe, hukuk<sup>22</sup> dallarıyla yakından bağlantılı çok yönlü bir kavram olmakla beraber özellikle iktisat ve işletme ekonomisi disiplinlerinde 20. yüzyılın başında gündeme gelmiştir. 1903 yılında Schmalenbach, “Büyük Endüstri İşletmelerinde Transfer Fiyatları” isimli doçentlik çalışmasında, işletmenin farklı birimleri arasında transferlerde uygulanacak fiyatların nasıl belirlenmesi gerektiği sorununu araştırmıştır. Schmalenbach çalışmasında, transfer fiyatlarının tanımını, işletmelerin her bir biriminin hukuki bir işleme girmekte olduğu ve bunun faturasının ise karşılıklı edim ilişkilerinin değerlendirilmesi şeklinde oluşan şahsına münhasır nitelikteki transfer fiyatları olduğunu ileri sürerek yapmıştır. Burada dikkati çeken husus, günümüzde yapılan tanımların Schmalenbach tarafından yapılan tanımdan çok farklı olmamasıdır.

Konuya ilişkin olarak 1901 yılında İngiliz Harry Sidgwick, “The Principles of Political Economy” isimli kitabında; işletmelerin üretimlerini gerçekleştirirken kendi ürünlerini kullanma durumunda, söz konusu ürünlerin piyasa fiyatı üzerinden değerlendirilmesi gerektiği belirtildikten sonra, izleyen yıllarda Du Pont ve General Motors şirketleri de, iç üretimde kendi ürünlerini hammadde ve yarı mamul olarak kullandıklarında, maliyet bedeli yerine güncel piyasa fiyatlarının uygulanması yönünde benzer kararlar vermişlerdir<sup>23</sup>.

I. Dünya Savaşı esnasında ABD ile İngiltere arasında, işletmelerin uluslararası platformda grup içinde gerçekleştirdikleri transferlerde, vergi yüklerini azaltacak şekilde belirledikleri fiyatlar aracılığıyla kâr nakilleri yapmalarını engellemek için görüşmeler yapmışlardır. ABD’de 1917 senesinde transfer fiyatlaması alanında yapılan ilk düzenlemeyle devlete, uluslararası işlemlere taraf

---

<sup>21</sup>Chris Adams, Richard Coombes, **a.g.e.**, s. 1.

<sup>22</sup>Wilhelm H. Wacker, **Internationale Prüfung der Angemessenheit steuerlicher Verrechnungspreise-Auswirkungen des OECD Berichts in den einzelnen Ländern**, Erich Schmidt Verlag GmbH&Co, Bielefeld,1989, s. 1.

<sup>23</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 4.

olan bagli isletmelerin aralarinda gelir ve giderlerin paylastirilmesi yetkisi taninmistir<sup>24</sup>.

Uygulamacilar transfer fiyatlamasini, 1925 yilindaki Ulusal Maliyet Muhasebecileri Dernegi'nin (National Association of Cost Accountants) 6. Uluslararası Maliyet Muhasebesi Konferansi'nda gündeme getirerek katilimcilarca tartisilmesini saglamislardir. Konuya iliskin yapilmis olan ilk arastirma 1956 yilinda Ulusal Muhasebeciler Dernegi (National Accountant Association) tarafından bastirdiktan sonra, Solomons **Karsilastirmali Bölümler Arasi Performans Ölçümü** (Comprehensive Study of Divisional Performance Measurement) isimli eserini 1965 yilinda yayimlamistir<sup>25</sup>.

Thomas Horst tarafından 1970'li yillarin basinda yapilan çalismada ise isletmelerin, düşük vergi oranlarına sahip ülkelerde, vergi oranlarına karsi duyarli olmaları sebebiyle gelirlerini yüksek gösterirken yüksek vergi oranlarının uygulandigi ülkelerde ise gelirlerini düşük göstermekte olduklari tespit edilmistir<sup>26</sup>. Transfer fiyatlamasi, 1970'li yillarda yapilan çalismaların çoğunda kültürel farklılik ve etkinliklerle belirtilmeye çalışilirken, İngiltere Vergi Idaresi (Inland Revenue in the UK) ve ABD Vergi Idaresi (Internal Revenue Service in the USA-IRS) vergi kaçırma amacına yönelik transfer fiyatlamasi uygulamalarına karsi sistemler geliştirmislerdir<sup>27</sup>.

Muhasebe yönetiminde bilgisayar teknolojisinin de yarattigi etkiyle stoksuz çalışma, diger bir ifadeyle tam zamanında üretim (Just In Time), Toplam Kalite Yönetimi (Total Quality Management), Sifir Stok Düzeyi (Zero Level Stock) gibi modellerin geliştirilip kullanilmasi, otomasyon ve internetin<sup>28</sup> de yayginlasmasiyla 1990'li yillarda transfer fiyatlamasinin önemi daha da artmistir<sup>29</sup>.

---

<sup>24</sup>Semih Öz, **a.g.e.**, s. 272-273.

<sup>25</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 4-5.

<sup>26</sup>Ihsan Günaydin, Serkan Benk, "Globallesmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çikardigi Sorunlar ve Çözüm Önerileri-I", **Vergi Sorunlari**, Sayi:179, Agustos 2003, s. 158.

<sup>27</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 5.

<sup>28</sup>Semih Öz, **a.g.e.**, s. 272.

<sup>29</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 5.

Topluca ifade edilecek olursa, transfer fiyatlamasının zaman içinde artan önemi birtakim gelişmelerle açıklanabilir; uluslararası ticaret hacminin artması, buna paralel yüksek teknoloji mallarının gerçek fiyatının piyasada bulunmasında yaşanan güçlükler ve yönetim biçimlerinin merkeziyetçi bir yapıdan özerk bir yapıya kayması belirleyici gelişmeler olarak sayılabilir<sup>30</sup>. Ayrıca, transfer fiyatlarında yapılan manipülasyonların büyük tutarlarda vergi kaybına yol açması, uluslararası transfer fiyatlamasının vergi ve gümrük idareleri tarafından ciddi miktarlarda kaynak sarf edilerek sürekli izlenmesine ve işlemlere ilişkin bilgilerin değişimine duyulan ihtiyacın artmasına neden olmuştur<sup>31</sup>.

## C- ÇOKULUSLU İŞLETMELER VE ULUSLARARASI TRANSFER FİYATLAMASI

Çokuluslu işletmeler, global kârini artırmak amacıyla mallarının üretim, pazarlama ve dağıtımını, ülkelerin ekonomik ve sosyal altyapılarını da dikkate alarak farklılaştırırken, diğer bir anlatımla farklı ülkelerde yatırımlara girerken, piyasadaki paylarını artırıp rekabete ilişkin pozisyonlarını iyileştirerek, gelişimlerini sağlayacak piyasalara yönelmektedir<sup>32</sup>. Bu bağlamda, yatırıma konu olan hizmet veya ürünün piyasadaki durumunu, yatırımın yapılacağı ülkedeki yabancı sermaye<sup>33</sup> ortamını ve mevcut politik ve ekonomik istikrarını da dikkate alarak yabancı yatırımlara düşük gelir vergileri uygulayan ülkeleri seçmektedirler<sup>34</sup>.

Söz konusu işletmeler, faaliyet gösterdikleri piyasalarda yerli işletmelerin

---

<sup>30</sup>Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 33-34.

<sup>31</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 5-6.

<sup>32</sup>Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 636; Ufuk Bakkal, “Küresellenen Dünyadaki Temel Ekonomik ve Mali Sorunlar ve Türkiye’ye Yansımaları”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 41. Seri, Yıl 2002, s. 95; Selman Koç, **a.g.e.**, s. 11.

<sup>33</sup>Yabancı sermaye, “Bir ülkenin karşılığını değişik şekillerde ileride ödemek üzere, kısa sürede ekonomik gücüne ekleyebileceği ve başka ülkelerden temin ettiği mali ve ekonomik kaynaklardır.” Bkz. Osman Pehlivan, İhsan Günaydin, “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Vergilendirilmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 174, Subat 1996, s. 121

<sup>34</sup>Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, Gelistirilmiş 12. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 1998, s. 713.

sahip olmadıkları mülkiyet, yer ve uluslararasılaşma avantajlarına sahiptir. Mülkiyet avantajları: Bunlara organizasyon ve rekabette üstünlük sağlayan sermaye varlıkları, ölçek ekonomileri, piyasalara giriş, ürünleri dağıtma ve ürün çeşitliliğinden; yer avantajları: malzeme kaynağı, iyi bir emek piyasası, vergi politikaları dahil olmak üzere yardımcı nitelikteki hükümet politikaları, kamusal olarak sağlanan hizmetler ve altyapı ve yerel piyasalardan; uluslararasılaşma avantajları ise istikrarlı stoklar, piyasaların denetimi, teknoloji kullanımı, dikey entegrasyon ekonomileri ve piyasalardan<sup>35</sup> oluşmaktadır.

Transfer fiyatı yukarıda da ifade edildiği üzere, çokuluslu işletme grubunda organizasyona bağlı bir işletmeden diğer bir işletmeye transfer edilen hammadde, mal veya hizmetler üzerine konulan iç değerdir<sup>36</sup>. İşletme grubuna dahil bölüm veya kolların farklı ülkelere yerleşerek faaliyetlerini buralarda gerçekleştirmeleri halinde, uluslararası işletmeler ya da çokuluslu işletmeler<sup>37</sup> söz konusu olmaktadır. Bu durumda, grubun farklı ülkelerdeki bölümleri, kolları ya da istisnaları arasında gerçekleşen mal ve hizmet satışlarında uygulanan fiyatlar da uluslararası transfer fiyatlarıdır. Örneğin Ford Motor Amerika'nın, Kanada'da yer alan Ford Motor işletmesiyle mal ve hizmet alışverişinde uygulanacak fiyatlar, uluslararası transfer fiyatlarıdır<sup>38</sup>. Burada bir noktayı belirtmek gerekmektedir: Transfer fiyatlamasının uluslararası boyutunun ön plana çıkması, transfer fiyatlamasının sadece uluslararası işlemlerde uygulanacağı anlamına gelmemektedir.

İşletmelerin üretimi koordine ederken ve pazarlama stratejilerini belirlerken en karışık ve önemli kararlarından birisi; pazarlama, üretim yeri, nakliye, finansman, toplam satışlar ve kârî etkileyici özellik taşıyan grup içi işlemlerin fiyatlandırılmasıdır<sup>39</sup>. Ayrıca, grubun fiyatlama politikasına göre belirlenecek transfer fiyatları, vergi matrahının ülkeler arasında bölüşümü açısından önem arz

---

<sup>35</sup>Karen S. Cravens, Çev.:İhsan Günaydin, “Çokuluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlamasının Rolü”, **Vergi Sorunları**, Sayı:141, Haziran 2000, s. 137.

<sup>36</sup>**A.e.**, s. 136.

<sup>37</sup>Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 635.

<sup>38</sup>Kaan Korkmaz, **a.g.e.**, s.3.

<sup>39</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 6-7.

etmektedir<sup>40</sup>.

Hatırlatmak gerekir ki, ülkeler arasındaki vergi sistemleri ve oranlarındaki farklılıklar, işletmelere büyük meblağlarda vergi kaçırma olanakları sunmaktadır<sup>41</sup>. Bu bağlamda işletmeler, transfer fiyatlarını oluştururken, faaliyette bulunulan ülkelerdeki vergisel farklılıkları dikkate alarak manipülasyonlara<sup>42</sup> gitmekte ve dünya üzerinde beklenen gelirlerini maksimize etmek istemektedir. Bu sebeple, işletmeler transfer fiyatları ve ödenmesi gereken vergide vergi idareleriyle uyumsuzluğa düşmeye<sup>43</sup> başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak da transfer fiyatlaması uluslararası platformda tartışılan kritik<sup>44</sup> bir sorun niteliğine bürünmüştür.

İşletmelerin global düzeyde amaçlar hedefleyerek uluslararası kararlar alırken

---

<sup>40</sup>Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 14; Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **Multinationals and Transfer Pricing**, Croom Helm, London, 2001, s. 1.

<sup>41</sup>Chris Adams, Richard Coombes, **a.g.e.**, s. 3; Lorraine Eden, **a.e.**, s. 20.

<sup>42</sup>United Nations Centre on Transnational Corporations, **International Income Taxation and Developing Countries**, United Nations Publication, New York, 1998, s. 69.

Manipülasyonlar transfer fiyatlarının değiştirilmesi şeklinde yapılmaktadır. Bu amaçla, vergi mükellefleri, vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesini engellemek için ya yasal nitelikte olan “vergiden kaçınmayı” veya hileli yöntemleri kullanmak suretiyle karşılaşacakları vergi yüklerini azaltacak bir şekilde “vergi kaçakçılığı” yolunu seçmektedir. Bkz. Cholpan Oktar, **İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 5.

Vergiden kaçınma durumunda mükellefler, yasanın sözüne uygun bir şekilde hareket ediyor gibi gözükseler de yasanın özünü ihlal etmektedir. Bu yönüyle, işletmelerin vergiden kaçınmak amaçlı olarak yaptıkları işlemler peçeleme işlemleri olarak nitelendirilebilir. Burada işletme tarafından başvuru hukuksal şekil, vergi yasalarının hükümlerini dışlamak amacıyla kötüye kullanılmaktadır. Bkz. Selim Kaneti, “Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 131, Temmuz 1992, s. 42-45.

Belirtildiği üzere, vergiden kaçınma halinde mükellefler, yasanın sözüne uygun ancak içeriğine ters düşen yollara başvururken, vergi kaçakçılığı yasadışı, yani vergi yasalarına açık bir şekilde aykırı hareket etmeyi ifade etmektedir. Bkz. Billur Yaltı Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 288; Saygın Eyüpgiller, “Vergiden Kaçınma ve Vergi Peçelemesi”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2002053104.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002053104.htm) 12.12.2004.

<sup>43</sup>Ihsan Günaydin, “Uluslararası Transfer Fiyatlaması Uygulamaları ve Yabancı Doğrudan Yatırımlar İlişkisi”, **Maliye Yazıları**, Sayı: 65, s. 44; Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 7.

<sup>44</sup>Transfer fiyatlaması konusunun vergisel alanda ne derece önemli bir sorun olduğu hususu, uluslararası bir denetim şirketi olan Ernst Young tarafından 1995’te 8 ülkede faaliyette bulunan çok uluslu işletmeler üzerinde yapılmış bir araştırmada açıkça ortaya konulmaktadır. Öyle ki, ABD’den 50 ve Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İngiltere ve Hollanda’dan 25’er, Japonya’dan 10 işletmeden oluşan toplam 210 çok uluslu işletme ile yapılan röportajlarda; katılımcıların %80’inden fazlası, transfer fiyatlaması konusunu, uluslararası alanda faaliyet gösteren işletmelerin, katılımcıların yarısı ise kendi işletmelerinin karşılaştıkları en önemli vergisel sorun olarak nitelendirmektedir. Anketlerde katılımcılar, denetimler konusunda ise ABD ve Kanada’yi aktif olarak görmektedir. Bkz. United Nations Centre on Transnational Corporations, **a.g.e.**, s. 68; Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 635; Robert Turner “Study on Transfer Pricing”, (Çevrimiçi), <http://www.fin.gc.ca/taxstudy/WP96-10E.PDF>, 08.01.2005.



hükümetlerin, coğrafi sınırları içinde ulusal amaçlar hedeflemesi, yani toplayacakları vergilerle üstlenmiş oldukları kamu hizmetlerini yerine getirmeyi amaçlamaları<sup>45</sup>, hükümetlerin ilgili işletmeleri vergilendirirken etkinliklerini, diğer bir ifadeyle vergileme yetkilerini sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda daha önce de belirtildiği üzere, işletmelerle ulusal vergi idareleri arasında, işletmeye bağlı grup içinde vergi matrahi, gelir ve giderlerin dağılımı hususlarında ihtilaflar doğmaktadır<sup>46</sup>.

## **D- TRANSFER FİYATLARINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN ÜLKELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Yukarıda da belirtildiği üzere mal ve hizmetler, çokuluslu işletmelerin bağlı birimleri arasında ülke sınırlarını aştığında, vergi matrahının tespit edilebilmesi için transfer fiyatlarının belirlenmesi ihtiyacı doğmaktadır. Emsallere uygun olarak belirlenmiş transfer fiyatları, işletmelerin vergi matrahları, yani beyan edecekleri kârî üzerinde etkili olmakla beraber kârî, işlemin tarafları arasında paylaştırılması sırasında vergi idarelerinin adil pay alabilmelerini temin etmektedir<sup>47</sup>. Öte yandan, grup içi işlemler için belirlenen fiyatların piyasa fiyatlarını yansıtmaması, kazancın bir ülkeden diğerine kayması sonucunu doğuracaktır. Bu bağlamda, vergilerin ülkeler arasında kaydırılmasıyla, kamu maliyesinin eşitlik ve nötrlük prensipleri ihlal edileceğinden<sup>48</sup>, transfer fiyatlarının doğru olarak tespiti önem arz etmektedir.

Çokuluslu işletmeler vergilendirilebilir gelirlerini beyan ederken, uluslararası grup içi işlemler için özel fiyatlar belirleyerek, kazançları ve harcamalarını farklı birimleri arasında dağıtmaktadır<sup>49</sup>. Ancak bunların karmaşık, iç içe geçmiş yapıları ve faaliyetlerinin çeşitliliği, vergiye tabi gelirlerinin farklı ülkelerdeki birimler arasında dağılımının ne şekilde yapılması gerektiğini belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

---

<sup>45</sup>Lorraine Eden, **a.e.**, s. 4.

<sup>46</sup>**A.e.**, s. 636.

<sup>47</sup>Sükrü Kızılot, **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, s. 45; United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 3.

<sup>48</sup>Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 9.

<sup>49</sup>**A.e.**, s. 14.

Daha önce de açıklandığı üzere, transfer fiyatları her bir ülkeye ödenecek vergileri belirleyen<sup>50</sup> nitelik taşımaktadır. İşletme grubu tarafından ödenecek kurumlar, katma değer ya da gümrük vergisi türünden vergiler, işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ev sahibi ülkeler açısından önemli gelir kaynağıdır<sup>51</sup>. Bu çerçevede, transfer fiyatlarında yapılan değişiklikler, kaynakların uluslararası platformda farklı vergilendirme yetkileri arasında yeniden dağıtımına neden olarak kaynakların oluşumu ve tahsisi, milli gelir, işsizlik oranları, tüketici fiyatları, üretim girdileri ve ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etkiler yarandırmaktadır<sup>52</sup>. Ayrıca ülkelerin egemenlik güçlerinden biri olan vergilendirme yetkisinin sınırlandırılmasına<sup>53</sup> yol açmaktadır.

Pek çok hükümet işletmelerin, transfer fiyatlarını manipüle ettikleri konusunda endişe tasdiklarından, yatırımlarında değerlendirebilecekleri<sup>54</sup> sermaye çıkışlarını engellemek için, transfer fiyatlarının incelenmesine ciddi miktarlarda kaynak ayırarak, grup içi işlemlerin fiyatlarının belirlenmesine yönelik farklı kuralları içeren vergi politikaları geliştirmişlerdir<sup>55</sup>. Ancak yapılan düzenlemeler, gerçek fiyatın tespitinin zorluğundan dolayı, çoğu zaman yeterince etkili olamamakta ve işletmeler ile hükümetler arasında ihtilaflar doğurmaktadır<sup>56</sup>.

Hükümetlerin adil olmayan bir transfer fiyatlaması politikası izlenmesi, doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır<sup>57</sup>. Bazı hükümetler, yerli sanayilerini haksız rekabetten korumak ve vergi gelirini ülkelere çekmek için transfer fiyatlarına ilişkin düzenlemeleri ve denetimleri artırmaktadır. Ancak, bazıları ise yabancı yatırımları ülkelere çekebilmek için bürokratik

---

<sup>50</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 18.

<sup>51</sup>Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 32.

<sup>52</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 3-4, Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 1.

<sup>53</sup>Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 9.

<sup>54</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 32; Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 4; Berk Dicle, **a.g.e.**, 33.

<sup>55</sup>Çok uluslu işletmelerin faaliyetlerini denetlemek ve transfer fiyatlamasının vergisel birtakım amaçlarla ayarlanmasını engellemeye yönelik ayrıntılı düzenlemelere sahip ülkelere örnek olarak ABD, Japonya ve Almanya gösterilebilir. Söz konusu ülkeler, bünyelerinde konuda uzmanlaşmış deneyimli elemanlar istihdam ederek ayrı bir transfer fiyatlaması servisini bulundurmaktadır. Bkz. Lorraine Eden, **a.e.**, s. 1; Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 10

<sup>56</sup>Lorraine Eden, **a.e.**, s. 636-637; Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 37.

<sup>57</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 5.

engelleri kaldırarak, mevzuatlarında boşluk yaratarak ya da düşük vergi oranları uygulayarak, vergisiz ya da düşük vergili sistemden istifade etmek isteyen yatırımcılara cazip avantajlar sunmaktadır<sup>58</sup>. Burada bir noktayı belirtmek gerekir: Ülkeler usulsüzlükleri bertaraf ederken yabancı yatırımlarından mahrum kalmayacak şekilde bir politika izlemelidir<sup>59</sup>.

Gelismekte olan ülkelerin karsilastıkları en önemli engellerden biri, sermayelerinin ve teknolojilerinin yetersiz nitelikte olmasıdır. Kalkınmaları için sermaye birikimine ihtiyacı olan gelismekte olan ülkeler çoğu zaman dış borçlanmaya gitmektense yabancı sermayeyi tercih etmektedir<sup>60</sup>. İlgili ülkeler, çokuluslu işletmelerin teknolojik ve sermaye yoğun üretimleriyle onların üretim kapasitelerini artırmalarını, ülkelere yönetim bilgisi getirmelerini, ihracatlarını artırarak ödemeler dengelerine olumlu katkılar sağlamalarını, ülkelerinde istihdam olanakları yaratmalarını ve vergisel yükümlülüklerini yerine getirerek ülkenin kamu finansmanına katkıda bulunmalarını arzu etmekte; ucuz hammadde, işgücü ve diğer birtakim olanaklarla yabancı sermaye yatırımlarını ülkelere çekmeye çalışmaktadır<sup>61</sup>. Gerçek yaşamda işletmeler, sahip oldukları dev üretim ve mali güçleriyle piyasalarda monopolcü veya oligopolcü pozisyon elde ederek diğer işletmelerin piyasaya girişlerini kısıtlamak suretiyle rekabeti olumsuz bir şekilde etkilemekte, haksız rekabet ortamları yaratabilmektedir. Bunlar kârî, piyasadaki diğer işletmelerle anlaşarak aralarında dağıtmakta, faaliyette buldukları ülkeyi kendilerine bağımlı hale getirmektedir<sup>62</sup>.

Zaman içinde, bahse konu işletmelerin gelismekte olan ülkelerdeki faaliyetlerinin artmasıyla, bu ülkeler açısından transfer fiyatlaması düzenlemeleri

---

<sup>58</sup>Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 38; bu uygulamaların örnekleri olarak, vergi cennetleri veya yabancı kaynaklı gelirlere muafiyet uygulayan ülkeler gösterilebilir. Bkz. Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 636; Osman Pehlivan, İhsan Günaydin, **a.g.e.**, s. 122.

<sup>59</sup>Ufuk Bakkal, **a.g.e.**, s. 97.

<sup>60</sup>Suna Oksay, “Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi”, (Çevrimiçi), <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay3.pdf>, 22.12.2004.

<sup>61</sup>Veysel Erdel, Semi Okumus, **a.g.e.**, s. 80; Cem Alpar, **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayını, Yayın No: 106, Ankara, 1977, s. 69-70; Halil Seyidoğlu, **a.g.e.**, s. 740; Osman Pehlivan, İhsan Günaydin, **a.g.e.**, s. 122.

<sup>62</sup>Halil Seyidoğlu, **a.g.e.**, s. 731.

ihtiyaci dogmustur<sup>63</sup>. Gelismekte olan ülkelerin yasal düzenlemelerinin kapsamlı olmayisi ve daha az kaynaklara sahip olmaları sebebiyle manipülasyonlardan gelismis ülkelere nazaran daha fazla etkilendikleri iddia edilse de, usulsüzlükler gelismis ülkeler üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır<sup>64</sup>. Nitekim, piyasa fiyatından farklı fiyatlar uygulanması suretiyle işletmelerin vergi yüklerini azaltarak yaptıkları kâr transferleri, diğer bir deyişle kaynak çıkisi, ülkelerin döviz rezervleri üzerinde önemli baskıya ve vergi kayıplarına yol açarak milli gelirlerin azalmasına sebep olabilmektedir<sup>65</sup>.

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, transfer fiyatlarının emsallere uygunluğunun denetimi, özellikle gelismekte olan ülkelerin maliyeleri açısından önem arz etmektedir<sup>66</sup>. Ancak, gerek yüksek teknoloji ürünlerinde transfer fiyatlarının belirlenmesindeki güçlükler, gerekse ülkelerin bilgi alisverislerinde karşılaşılan engeller, transfer fiyatlarındaki manipülasyonların sebep olduğu vergi kayıplarının önüne geçilmesini zorlastırmaktadır.

## **E- TRANSFER FİYATLAMASININ AMAÇLARI**

Transfer fiyatlarının belirlenmesi sırasında ülkeler, işletmeler ya da transferi gerçekleştirilen mal ya da hizmetlerin özelliklerine göre işletme içi ve dışı bazı faktörler etkileyici olabilmektedir. Bunlar; yabancı ülkedeki piyasa ve rekabetin şartları, vergileme ve diğer bazı yükümlülükler, kârlilik düzeyi, nakit yönetimi, ithalat ve döviz kurlarındaki sınırlandırmalar, fiyatların kontrolü, hedef uyumu ve güdülenme gibi unsurlardır<sup>67</sup>. Ayrıca, işletmelerin üst düzey yöneticilerinin gerçekleştirmeyi arzu ettikleri birtakim amaçları vardır. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır<sup>68</sup>:

---

<sup>63</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 1.

<sup>64</sup>**A.e.**, s. 37; Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 247.

<sup>65</sup>Veysel Erdel, Semi Okumus, **a.g.e.**, s. 80; Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 10; United Nations Conference on Trade and Development, **a.e.**, s. 32.

<sup>66</sup>Wilhelm H. Wacker, **a.g.e.**, s. 1.

<sup>67</sup>Mesut Koyuncu, **Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, 2005, s. 367.

<sup>68</sup>Karen S. Cravens, **a.g.e.**, s. 141.

- ? Vergi yükünü yönetmek,
- ? Vergisel alandaki düzenlemelere uymak,
- ? İlgili tarifeleri yönetmek,
- ? Rekabetçi nitelikteki piyasaları devam ettirmek,
- ? Nakit transferlerine ilişkin olan kısıtlamaları yumuşatmak,
- ? Enflasyon riskini azaltmak,
- ? Dövizlerin idaresi,
- ? Sosyal ve politik nitelikli problemlerin üzerinde durulması,
- ? Maliyetler ve gelirin gerçek durumunu uygun olarak yansıtmak,
- ? Adil nitelikte performans değerlendirmesini ve yöneticileri tesvik, hedef benzerliğini tesvik etmek,

İşletmeler; toplam vergi yükleri ve gümrük yükümlülüklerini azaltmak, döviz risklerini minimize etmek, döviz ve nakit çıkışları üzerindeki sınırlamaları asmak ve yabancı ülkelerdeki yavru şirketleri rekabet açısından kuvvetlendirmeye gayret göstermektedir<sup>69</sup>. Bu yönüyle transfer fiyatlamasının amaçları genel anlamda vergisel, iç yönetsel ve uluslararası amaçlardan oluşmaktadır<sup>70</sup>.

## 1- İÇ YÖNETİME İLİSKİN AMAÇLAR

İşletmelerin yönetime ilişkin amaçları, transfer fiyatları belirlenirken kararlarını etkilemektedir. Bu itibarla işletmeler transfer fiyatlarından, yöneticilerle işletmenin hedefleri arasındaki uyumu artırmak, bölümlerin performansını adaletli bir şekilde değerlendirerek diğer bölümlerle karşılaştırmak ve yöneticileri bölümlerin kârlılığını artırmak için motive etmede yararlanmaktadır<sup>71</sup>. Bu bağlamda transfer

---

<sup>69</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 21; United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 3; Clemens L. J. Engel, **a.g.e.**, s. 211

<sup>70</sup>Karen S. Cravens, **a.g.e.**, s. 141-142.

<sup>71</sup>Ali Beylik, “Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Karşı Düzenlemeler”, e-yaklaşım, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004125075.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004125075.htm), 05.01.2005.

fiyatlamasi, yöneticilerin kararlarini dogru olarak verebilmelerine yönelik davranissal bir araç niteligindedir<sup>72</sup>.

Yöneticiler saptayacaklari transfer fiyatlarıyla, bagli isletmelere transfer edilen mal ve hizmetlerin fiyatları ve miktarları üzerinde belirleyici kararlar almak suretiyle bölümlerinin gelir ve giderlerini ayarlayacaklarından<sup>73</sup>, bölümlerin özerk yapisi sayesinde bu kisilerin performansları daha rahat belirlenmektedir.

Transfer fiyatlamasi aracılığıyla, ayrıca isletmenin bünyesinde örgütlenmiş üretim ve satis birimlerinin, esgüdümlü şekilde isbirliği içinde, yani uyumlu amaçlarla hareket etmeleri sağlanmalıdır. Böylece, bölüm ile isletmenin amaçlarının çatismasi halinde, bölümün performansını da azaltmayarak optimal bir denge kurulmalı ve sonuçta isletmenin amaçları ön planda tutulmalıdır<sup>74</sup>.

Iyi bir transfer fiyatlamasi yöntemi, diger bir anlatımla isletmenin amaçları dogrultusunda kaynakların optimal kullanımlarını sağlayacak fiyatları belirleyecek yöntemler, isletme kârini, bölümlerin gerçekleştirdikleri faaliyetleri de dikkate alarak paylastırmalı ve ilgili bölümlerin yöneticileri arasında transfer fiyatlamasına ilişkin ihtilafları minimum düzeylere çekmelidir<sup>75</sup>.

## 2- Uluslararası Amaçlar

Isletmeler uluslararası piyasalarda karsılastıkları gümrük vergileri, kotalar, döviz kuru, ambargolar gibi bazı engelleri asmak amacıyla da transfer fiyatlamasından yararlanabilmektedir. Bu yönüyle, transfer fiyatları kısıtlamalarını asmak ve geliri ülkeler arasında kaydırmak ya da döviz kurlarında meydana gelecek dalgalanmalardan olumsuz şekilde etkilenmemek için kullanılabilir<sup>76</sup>.

---

<sup>72</sup>Ihsan Günaydın, “Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Vergisel Amaçları”, s. 167-168.

<sup>73</sup>Semih Öz, **a.g.e.**, s. 276-278.

<sup>74</sup>**A.e.**, s. 277-278.

<sup>75</sup>**A.e.**, s. 277.

<sup>76</sup>**A.e.**, s. 275; Karen S. Cravens, **a.g.e.**, s. 144.

Çokuluslu işletmeler, global düzeyde rekabetçi bir piyasa pozisyonu oluşturarak bunu sürdürmeyi amaçlamaktadır. İşletmeler bu bağlamda yavru şirketlerine, yeni bir pazara girmeleri halinde faaliyete geçtiği ilk yıllarda, finansal ve rekabetçi pozisyonlarını kuvvetlendirecek nitelikte fiyatlarla piyasaya girebilmelerine olanak sağlamak için düşük transfer fiyatları uygulayabilmektedir. Ancak, işletmelerin transfer fiyatlaması politikaları uyarınca belirledikleri ve grup içi transferlerde uyguladıkları fiyatların yerli firmaların fiyatlarından çok düşük düzeylerde olması durumunda, ilgili hükümetler yerli endüstrilerini korumak amaçlı olarak söz konusu duruma müdahale edebilmektedir<sup>77</sup>.

Ayrıca işletmeler transfer fiyatlamasına, bilanço ve gelir tablolarındaki rakamları değiştirerek, kârliliklerini artmış göstererek, kolay imkanlarla kredi sağlamak için başvurabilmektedir<sup>78</sup>.

### 3- VERGİSEL AMAÇLAR

Üretim faktörlerinden biri olan sermayenin, mobilitesinin önündeki vergi disi engellerin kalkması ve teknolojik gelişmeler neticesinde vergi faktörü, uluslararası yatırım ve finansman kararlarında bir maliyet unsuru<sup>79</sup> olarak dikkate alınmaya başlanmıştır<sup>80</sup>. Yeni konulan vergiler veya vergi oranlarında artışın söz konusu olması, yatırımlar üzerinde etkili olan diğer unsurların değişmez ya da veri olarak kabul edildiği bir durumda, işletmelerin gerçekleştirecekleri yatırımları olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir<sup>81</sup>.

Nitekim, ülkelerin vergi yükleri arasındaki farklılıklar, çokuluslu işletmelerin üretim-yatırım yapacakları ve kârini tahakkuk ettirecekleri yerler, ürünlerini pazarlama şekilleri, hukuki yapıları, finansman şekillerinin seçimi sırasında

---

<sup>77</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 20-22.

<sup>78</sup>Semih Öz, **a.g.e.**, s. 275-276.

<sup>79</sup>Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 6.

<sup>80</sup>Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 158.

<sup>81</sup>**A.e.**, s. 20.

verecekleri kararlar üzerinde etkisini göstermektedir<sup>82</sup>. Kısaca, işletmelerin dünyayı tek bir pazar olarak dikkate almalarıyla, bunların faaliyette buldukları ülkelerin vergi politikaları alacakları kararlarda etkili olmaya başlamıştır<sup>83</sup>.

Uluslararası platformda faaliyet gösteren çokuluslu işletmelerin transfer fiyatlarını değiştirmelerinde gözlemlenen en yaygın neden, daha önce de belirtildiği üzere, global çıkarları doğrultusunda kârini maksimize edebilmek için global vergi yüklerini minimize etmeyi hedefleyerek, transfer fiyatlarını kötüye kullanmaya çalışmalarıdır. Transfer fiyatlaması konusunda Business International dergisi tarafından yapılan bir araştırma da bu tespiti doğrular niteliktedir. Araştırma sonucunda, işletmelerin transfer fiyatlaması politikalarıyla izledikleri en önemli amaçlarının global düzeyde ödenen vergi miktarlarını azaltmak olduğu tespit edilmiştir<sup>84</sup>. Ayrıca, Swenson tarafından 2001 yılında yapılan bir çalışmada; ABD'ye Kanada, Almanya, Japonya, İngiltere ve Fransa'dan yapılan ithalatlarda, ilgili ülkelerin vergi ve gümrük oranları arasındaki farklılıkların çokuluslu işletmelerin transfer fiyatlarında manipülasyonlara gitmelerini teşvik edici etkileri ortaya konulmaktadır<sup>85</sup>.

Yukarıda da belirtilmeye çalışıldığı üzere uluslararası transfer fiyatlaması, vergisel amaçlar dışında diğer bazı amaçları gerçekleştirmek için araç olarak kullanılabilir. Öyle ki, işletmeler açısından uluslararası transfer fiyatlamasının amaçlarını belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, ortalama on birden fazla ülkede rekabet etmekte olan, 179 adet işletme ile 363 adet ABD menkul kıymet borsasında işlemler gerçekleştiren işletmenin muhasebe müdürleri ile parayla ilgili birimlerin üst düzey yöneticilerine anketler yöneltilerek araştırma yapılmıştır. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda ortaya konulmaktadır:

---

<sup>82</sup>Hans Joachim Herrmann, "Zur Steuerpolitik gegenüber multinationalen Unternehmen im Bereich der Europäischen Gemeinschaften", **RIW/AWD**, 1974, s. 300; Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 18.

<sup>83</sup>Ihsan Günaydin, Serkan Benk, "Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri-II", **Vergi Sorunları**, Sayı:180, Eylül 2003, s. 125.

<sup>84</sup>Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 35-38.

<sup>85</sup>Mehmet Saraç, **a.g.e.**, s. 89.



**Tablo 1.3. Çokuluslu İşletmeler Açısından Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Temel Amaçları**

<b>AMAÇLAR</b>	<b>%</b>
<b>Vergileme İle İlgili Amaçlar</b>	<b>51</b>
? Tarifleri yönetmek	<b>4</b>
? Vergi düzenlerine uymak	<b>7</b>
? Vergi yükünü yönetmek	<b>40</b>
<b>İç Yönetim Merkezli Amaçlar</b>	<b>21</b>
? Adaletli performans değerlendirilmesi	<b>7</b>
? Motivasyon	<b>9</b>
? Hedef uyumlu teşvik etme	<b>5</b>
<b>Uluslararası veya İşlevsel Amaçlar</b>	<b>28</b>
? Nakit transfer sınırlamaları	<b>2</b>
? Rekabetçi durum	<b>21</b>
? <b>Gerçek gelir ve maliyetleri yansıtmaya</b>	<b>5</b>

**Kaynak:** Karen S. Cravens, Çev.:İhsan Günaydin, “Çokuluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlamasının Rolü”, **Vergi Sorunları**, Sayı:141, Haziran 2000, s. 146.

Tabloda dikkati çeken nokta, araştırmaya katılanların yarısından fazlası (%51) uluslararası transfer fiyatlamasının en önemli, yani temel amacı olarak vergileme ile ilgili amaçlar arasında yer alan vergi yükünü yönetmeyi (%40) dikkate almaktadırlar. Ancak, yöneticilerin hepsi uluslararası transfer fiyatlamasının amaçları açısından vergi yükünü ayarlamak üzerinde yoğunlaşmış değildir. Transfer

fiyatlamasiyla vergi yükünü yönetme amacini tablodan açıkça görülecegi üzere, uluslararası rekabetçi durum (% 21) izlemektedir<sup>86</sup>.

#### *a)Toplam Vergi Tutarinin Azaltılması*

Globalleşmeyle birlikte vergi yönetiminin öneminin artması<sup>87</sup>, günümüzde işletmeleri vergi planlaması<sup>88</sup> yaparak, vergisel açıdan avantajlı finansman olanaklarını kullanmaya, böylece finansmanlarını daha az vergi yükü ve sermaye maliyeti arayışına yönlendirmektedir<sup>89</sup>. Diğer bir ifadeyle işletmeler stratejik kararlarında, vergilerin yaratacağı etkileri dikkate almaktadır<sup>90</sup>. Belirtilen amaçlar doğrultusunda, global düzeyde faaliyet gösteren işletmelerin yöneticileri, farklı vergisel politikalar ve düzenlemelere tabi olmaları durumunu değerlendirerek, vergi oranlarındaki farklılıkları vergi planlamasında önemli bir faktör olarak görmekte, karşılaşılabilecekleri efektif vergi oranlarını minimize etmeye, toplam vergi yükünü azaltmaya çalışmaktadır<sup>91</sup>.

Son yıllarda işletmeler, ana ülke ile bağlı işletmelerin faaliyet gösterdikleri ülkelerin parametrelerini dikkate almak suretiyle transfer fiyatlandırma politikalarını belirlemektedir. Böylece gelirlerini, vergi oranları düşük düzeyde olan en az vergi

---

<sup>86</sup>Karen S. Cravens, **a.g.e.**, s. 144-147.

<sup>87</sup>Norbert Herzig, **a.g.e.**, s. 289.

<sup>88</sup>İşletmelerde vergi planlaması, “işletmelerin vergiye karşı tepkilerinin ve uyum sağlama süreçlerinin, vergi mevzuatının çizdiği sınırlar içinde yönetimi yoluyla, vergi yükünün en aza indirilmesi amacına yönelik olarak uygulanan bir vergi tasarrufu sağlama yöntemidir”. Bkz. Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 8.

<sup>89</sup>Micheal Schwenke, “Möglichkeiten der Gewinnverlagerung ins Ausland”, **Betriebs Berater**, Heft 51/52 vom 17.12.1998, s. 2605.

<sup>90</sup>Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 8.

<sup>91</sup>Norbert Herzig, **a.g.e.**, s. 289; Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 18; United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 2.

yükü ile karsilasacaklari vergi cennetleri<sup>92</sup> ile tercihli vergi rejimlerine<sup>93</sup> kaydırma olanaklarini kullanmaktadırlar<sup>94</sup>. Ancak söz konusu durum, yani ülkeler arasında gelir nakline gidilmesi, ilgili işletmelerin yerlesik olduklari ülkelerdeki yerli işletmeler açısından haksız rekabete neden olmaktadır<sup>95</sup>.

Yukarıda da ifade edilmek istendiği üzere işletmeler, ulusal düzenlemelerdeki farklılıkları kötüye kullanmak, diğer bir ifadeyle transfer fiyatlarını ayarlamak suretiyle, yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkelerde faaliyet gösteren bağlı işletmelerine piyasa fiyatından yüksek bir fiyattan mal veya hizmet satışı ve ilgili bağlı işletmeden piyasa fiyatından düşük bir fiyattan mal ve hizmet alışı gerçekleştirmektedir.<sup>96</sup> Diğer taraftan ise, vergi mükellefiyetinin düşük düzeylerde olduğu ülkelerdeki bağlı işletmelerle mal ve hizmet alışverişinde tersi bir uygulamaya başvurabilmektedirler. Açıklanan durumlarda bağlı işletmenin kârı, vergi oranlarının düşük olduğu diğer ülkelerdeki işletmelere aktararak vergi sonrası global kâr artırılmaktadır. Kısa işletmeler, transfer fiyatlarında değişiklikler yaparak faaliyette buldukları ülkelere ödeyecekleri kurumlar vergisini azaltmakta,

---

<sup>92</sup>OECD, vergi cennetlerine ilişkin ilk düzenlemesini 1998 yılında “Zararlı Vergi Rekabeti-Global Olarak Yükselen Bir Konu” (Harmful Tax Competition-An Emerging Global Issue) adı altında yayınlarken, vergi cennetlerindeki uygulamalara ilişkin olarak 4 temel özellik sıralanmıştır. Bu özellikler: Hiç vergi alınmaması ya da sadece nominal vergilemenin yapılması, etkin bir bilgi alışverişinin söz konusu olmaması, vergi mevzuatının şeffaflıktan uzak olması, faaliyetlerin aktif olarak buralarda gerçekleştirilmemesidir.

1998 yılında yayınlanan rapordan sonra OECD 2000 yılında, “Küresel Vergi İşbirliğine Doğru: Zararlı Vergi Uygulamalarını Tanımlama ve Elimine Etme Hususundaki İlerleme Raporu” (Towards Global Tax Co-operation: Progress in Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices) isimli; 2001 yılında da “The OECD’s Project on Harmful Tax Practices: The 2001 Progress Report (OECD’nin Zararlı Vergi Uygulamaları Projesi: 2001 Yılı İlerleme Raporu)”nu yayınlamıştır. 28 Şubat 2002 tarihinde ise, “List of Unco-operative Tax Havens” başlığı altında, işbirliği gerçekleştirilmeyen vergi cenneti ülkelerin listesi sıralanmıştır. Bkz. Fethi Heper, Sennur Hosityumruk, “Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarda Son Durum-I”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2002083228.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002083228.htm), 15 Nisan 2005; Semih Öz, “Vergi Cennetleri Konusunda Yapılan Uluslararası Çalışmalar”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004074645.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004074645.htm), 13 Nisan 2005.

<sup>93</sup>OECD Komitesi raporunda, tercihli vergi rejimlerinin 4 temel özelliğine değinilmektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir: Etkin vergi oranlarının çok düşük düzeylerde ya da sıfır olarak tespit edilmiş olması; ilgili rejimlerde kendi yerleşiklerine yasaklanmış nitelikte vergi kantonları yaratılması; vergi sisteminin saydamlıktan uzak olması; vergi istihbaratları hususunda bilgi verilmemesi. Bkz. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, **a.g.e.**, s. 35.

<sup>94</sup>Clemens L. J. Engel, **a.g.e.**, s. 211; Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 260.

<sup>95</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 32.

<sup>96</sup>Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 5; İhsan Günaydin, “Uluslararası Transfer Fiyatlarının Vergisel Amaçları”, **Vergi Dünyası**, Sayı:216, Ağustos 1999, s. 168; Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 35.

vergi gelirlerinde erozyona sebep olmaktadır<sup>97</sup>.

İsletmelerin transfer fiyatlarını belirlerken verecekleri kararlarda, kurumlar vergisi oranları ile tarifeler arasında seçim yapmaları karmaşık ve zor olmaktadır<sup>98</sup>. Nitekim, tarifeleri azaltmak amaçlı olarak ithalatın düşük faturalanması, diğer faktörlerin aynı kaldığının varsayıldığı bir durumda, ödenecek gümrük vergilerini azaltırken, ithalati gerçekleştiren işletmenin vergilendirilebilir kârını artırmaktadır<sup>99</sup>.

Özet olarak denilebilir ki işletmeler, vergi oranlarının nominal olarak yüksek düzeylerde olduğu ülkelere maliyetlerini, düşük olduğu ülkelere ise gelirlerini tasımaktadır<sup>100</sup>. Bu çerçevede, az gelişmiş ülkelerin nominal kurumlar vergisi oranlarının gelişmiş ülkelere nazaran daha düşük olması da dikkate alındığında, genelde kârlar buralara kaydırılmaktadır<sup>101</sup>.

#### ***b) Gayri Maddi Haklara Ödenecek Bedel Üzerinden Stopaj Yapılmasının Söz Konusu Olduğu Hallerde Matrahın Daraltılması veya Gizlenmesi***

Çokuluslu işletmelerin diğer ülkelerdeki bağlı birimlerine sundukları patent, know-how, tescilli marka, arama, işletme ve imtiyaz hakları veya bazı gayri maddi hakların bedelleri üzerinde herhangi bir vergi ya da stopaj uygulamasının söz konusu olması halinde, işletmelerin transfer fiyatlarında değişiklik yaparak vergi yüklerini azaltmaya çalıştıkları da gözlemlenmektedir. Bu amaçla, transfer fiyatlarında matrahın daraltılması ya da gizlenmesine yönelik yapılacak değiştirme iki farklı şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Bir taraftan, bağlı işletmelere ait maliyetlerin, vergi oranı yüksek ülkelerdeki işletmeler tarafından üstlenilerek, hizmet, gayri maddi haklar için ödenecek bedellerin suni bir şekilde gerçek tutardan düşük gösterilmesi veya hiç

---

<sup>97</sup>Yenal Öncel, **a.e.**, s. 8.

<sup>98</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 20.

<sup>99</sup>Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 252.

<sup>100</sup>Micheal Schwenke, **a.g.e.**, s. 2606.

<sup>101</sup>Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 249.

gösterilmemesi; bu durumda vergi yükü veya vergi stopaj tutarı azaltılabilmektedir. Diğer taraftan, yurtdışına yapılan kâr payı, patent, know-how, marka hakkı vb. ödemelerden stopaj vergisinin alınmasının söz konusu olduğu hallerde, yapılan ödemelerde bunların ayrıca gösterilmeksizin, yurtdışından alınan malların fiyatı içinde transferin yapılması; böylece bu tür ödemelerde yapılan kaydırmayla hem daha az stopaj vergisi ödenerek hem de maliyetler yükseltilerek matrah gizlenebilmektedir<sup>102</sup>.

İşletmelerin yukarıdaki yollara başvurmaları halinde, karşılaşılan en büyük güçlük ise, vergi idarelerince, işletme grubu içinde kullanılan yüksek teknolojinin maliyetlerini tespit etmek olmaktadır<sup>103</sup>.

### *c) Dis Ticaretten Alınan Vergilerin Gereği Gibi Ödenmemesi*

Gelişmekte olan Üçüncü Dünya ülkelerinin, hükümet politikası olarak yerel endüstrilerini yabancı işletmelerin rekabetinden korumak, lüks nitelikteki malların tüketimini azaltmak ve gelirlerini artırmak gibi bazı amaçlarla, ülkeye yapılan ithalati yüksek vergilemeye gitmeleri; işletmelerin transfer fiyatlamasını, dış ticaret üzerinden alınan tarifeleri<sup>104</sup> azaltmak amaçlı kullanmalarına yol açmaktadır<sup>105</sup>.

Bu amaca yönelik olarak işletmeler, bağlı birimlerinin bulunduğu ülkelerdeki gümrük vergisi, tüketim vergileri, harçlar gibi mükellefiyetlerin yüksek olması halinde, transfer fiyatlarını değiştirmek suretiyle, ilgili malların fiyatlarını olması gerekenden düşük fiyatlar üzerinden ya da düşük gümrük vergisi oranlarına sahip ülkelerdeki bağlı işletmelerine ise malları yüksek fiyatlardan transfer ederek daha az gümrük ve KDV ödemektedir<sup>106</sup>. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, işlemin

---

<sup>102</sup>Ihsan Günaydin, “**Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Vergisel Amaçları**”, s. 169; Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 7-8.

<sup>103</sup>M. Erol Karsan, **a.g.e.**, s. 44.

<sup>104</sup>İngilizce literatürde tarifeler başlığı altında “tariffs”, “customs”, “import duties” gibi farklı terimler kullanılmaktadır. Bkz. Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 20.

<sup>105</sup>Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 251-252.

<sup>106</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 20; Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 7; Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 35; Ihsan Günaydin, “**Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Vergisel Amaçları**”, s. 169.

gerçeklestigi deger üzerinden vergi alınmasinin söz konusu oldugu hallerde, transfer fiyatları arttikça fazla vergi ödenmesi gerekeceginden, ithalat degerlerinin belirli oranlarda yapay olarak düşürülmesi suretiyle gümrük yükümlülüklerinin azaltılması söz konusu olabilmektedir<sup>107</sup>.

Gümrük idareleri azalan gümrük vergileri sebebiyle vergi gelirlerinin azalmasını, buna bağlı olarak da ödemeler dengesinin bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmesini ve yurtdisina kâr transferlerinin olması gerekenden yüksek belirlenen transfer fiyatlarıyla gerçekleştirilmesini engellemek istemektedir. İdarelerin, transfer fiyatları ve gümrük degerleri arasındaki ilişkiyi dikkate alarak ülkelerinde yatırımlarını gerçeklestiren uluslararası işletmelerin transfer fiyatlaması politikalarını yakından izlemeye başlamaları durumunda, işletmeler aynı ülkedeki iki farklı işletmesine aynı mal için farklı fiyatlar uygulayamaz<sup>108</sup>.

Çokuluslu işletmelerin transfer fiyatlaması politikalarını belirledikleri sırada dikkate almakta oldukları daha önce de ifade edilmeye çalışılan faktörler, kimi zaman kendi aralarında birbiriyle çatışmaktadır. İşletmelerin manipülasyonlar yaparak vergi yüklerini azaltmaları, her durumda mümkün olamamaktadır. Açıklayıcı olması açısından bir örnek verecek olursak; düşük gelir vergisi oranları uygulayan bir ülkenin, transfer edilen mallara yüksek düzeylerde ithalat vergisi uygulaması durumunda, bağlı işletmeye transfer fiyatlarında oynamak suretiyle yüksek fiyattan gerçekleştirecek bir satış, diğer taraftan ithalata ödenecek vergiyi artırıcı bir etkiye yol açacaktır<sup>109</sup>. Böylece, işletmenin kurumlar vergisi mükellefiyetini azaltmaya yönelik transfer fiyatlarında yapacağı bir girişim, diğer taraftan ödenmesi gereken birtakım vergilerin artması sonucunu doğurabilmektedir<sup>110</sup>.

---

<sup>107</sup>Clemens L. J. Engel, **a.g.e.**, s. 212; Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 14; Chris Adams, Richard Coombes, **a.g.e.**, s. 347.

<sup>108</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 20; Chris Adams, Richard Coombes, **a.g.e.**, s. 347.

<sup>109</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 21; Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 8.

<sup>110</sup>Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 36.

#### ***d) Ana İşletmeye İlişkin Giderlerin Bağlı İşletmelere Aktarılması***

İşletme grubunun merkezi, yani ana işletme tarafından yapılan ve bağlı işletmelerde yararlanılan araştırma, yeni ürün geliştirme gibi bazı hizmet bedelleri ve ana merkezde ödenen maaşlar gibi giderlerin bağlı işletmelere paylaştırılmasında bazı değişiklikler yapabilmektedir. Vergi oranının düşük olduğu ülkelerdeki bağlı işletmelerin payı azaltılarak, yüksek olduğu ülkelerdeki bağlı işletmelerin payı artırılmakta, giderler vergi oranları düşük ülkelerdeki bağlı işletmeler aktararak maliyetler sısrılmakta ve dolayısıyla bağlantılı işletmenin vergi matrahi azaltılarak daha az vergi ödenmesi sağlanmaktadır<sup>111</sup>. Böylesi durumların söz konusu olması halinde, vergi idareleri tarafından, bağlı işletmelere giderlerin paylaştırılması sırasındaki yapılmış olan sısrımının, hangi ölçüt dikkate alarak belirlenmesi gerektiği hususu sorun yaratmaktadır<sup>112</sup>.

#### ***e) İhracat Fiyatlarını Değistirerek Olması Gerekinden Daha Fazla Vergi İadesi Elde Edilmesi***

İhracatta vergi iadesi uygulamasının söz konusu olduğu bir ülkede, çokuluslu işletmelerin bağlı birimlerine ihraç ettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarında yükseltmeler yapması, kâr maksimizasyonunu olumsuz yönde etkilemiyorsa, ihraç fiyatlarında gerçekleştirilen oynamalar suretiyle gereğinden fazla vergi iadesi alınması, yani haksız bir iade temin edilmesi gündeme gelmektedir<sup>113</sup>.

#### ***f) Dis Ticaret ve Kâr Transferlerindeki Kısıtlamaların Giderilmesi***

Çokuluslu işletmelerin birden çok ülkeyi kapsayan faaliyetleri, bunların birden çok para birimiyle ticaret yapmalarını gerektirmektedir. İşletmeler zaman zaman, döviz kurlarında istikrarsızlıkları ve devalüasyon ya da revalüasyon olması

---

<sup>111</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 35; Berk Dicle, **a.g.e.**, s. 35.

<sup>112</sup>M. Erol Karsan, **a.g.e.**, s. 44.

<sup>113</sup>Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 8.

halinde para biriminin degerinin hizlica degisecegini<sup>114</sup> dikkate alarak, az gelismis ülkelerden diger ülkelere kaynaklarini transfer etmek istemektedir<sup>115</sup>. Bu baglamda isletmeler, döviz üzerine konulan kisitlamalari asmak amaciyla, transfer fiyatlarini düşük göstermekte, böylece vergi mükellefiyetlerini azaltarak<sup>116</sup> daha az vergi ödeyebilmektedir<sup>117</sup>. Ilgili isletmeler çogu zaman transfer fiyatlamasi politikalarinin çatisan amaçlari arasinda karar vermek durumunda kalmaktadır<sup>118</sup>. Nitekim, yapilan manipülasyonlariin sikça toplam vergi yükünü artirmasi, transfer fiyatlarinin amaçlari arasinda etkili bir çatisma yasanmasina sebep olmaktadır<sup>119</sup>.

Ayrice ilgili isletmelerin, islemlerinde sinirlendirmalari asabilecek nitelikte transfer fiyatlarini belirleyerek satislarin bedellerini, yani ihracat fiyatlarini kâr transferlerini de kapsayacak biçimde yapmalari, dolayli olarak misafir ülkede elde ettigi kâr, transfer fiyatlamasi araciligıyla ana ülkeye aktararak kâr transferi gerçekleştirmeleri, ülkelerin ihtiyaç duyduklari döviz kazançlarinin disariya çikarilmasini dogurmaktadır<sup>120</sup>.

Yukarida yapilan açıklamalardan da anlasilacagi üzere, transfer fiyatlarinin kâr ve döviz transferleri yapilmasi amaçli olarak da degistirilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple, birçok gelismekte olan Üçüncü Dünya ülkesi, kâr transferleri ve dövizler üzerinde sinirlamalar içeren farkli politikalar uygulayarak, sermaye ve yabancı kaynaklarin çikisini engellemekte, ülkelerinin ödemeler dengesi üzerindeki baskiyi bertaraf ederek iyilestirmeye çalismaktadır<sup>121</sup>.

---

<sup>114</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 19.

<sup>115</sup>Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 252.

<sup>116</sup>Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 8.

<sup>117</sup>Ihsan Günaydin, “**Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Vergisel Amaçları**”, s. 170.

<sup>118</sup>Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 252.

<sup>119</sup>Clemens L. J. Engel, **a.g.e.**, s. 212.

<sup>120</sup>Selman Koç, **a.g.e.**, s. 17; Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 19; Clemens L. J. Engel, **a.g.e.**, s. 212.

<sup>121</sup>Wagdy M. Abdallah, **a.g.e.**, s. 20-26; Lorraine Eden, Alan M. Rugman, **a.g.e.**, s. 256-257.



## İKİNCİ BÖLÜM

### TRANSFER FİYATLAMASI ALANINDA OECD DÜZENLEMELERİ

#### A- GENEL OLARAK

Uluslararası transfer fiyatları, bir işletme ya da birimin farklı ülkelerde faaliyette bulunan bağlı işletmelerine mal ve gayri maddi varlıklarını transfer ederken veya hizmetlerini sunarken uyguladığı fiyatlardır<sup>122</sup>. Söz konusu fiyatlar, işletmelerin gelirlerini, giderlerini ve vergilendirilebilir kârını, diğer bir deyişle vergi matrahlarını etkileyebilmektedir<sup>123</sup>. Bu sebepten, vergi denetimlerinde transfer fiyatlarının emsallere uygunluğu dikkatli bir şekilde incelenmektedir<sup>124</sup>.

Milli ekonomilerin entegrasyonu ve teknolojik gelişmelere de bağlı olarak, çokuluslu işletmelerin dünya ticaretindeki payları son 20 yılda ciddi bir biçimde artmıştır<sup>125</sup>. Nitekim OECD tarafından yapılan tahminlerine göre, dünya ticaretinin %60'i bu işletmeler arasında gerçekleşmektedir<sup>126</sup>. Son yıllarda, çokuluslu işletmelerin transferlerinde vergisel birtakim amaçlar güderek, emsallere uygunluk

---

<sup>122</sup>Monica Boos, Heinz Rehkugler, Thomas Tucha, "Internationale Verrechnungspreise-Ein Überblick", **Der Betrieb**, 53. Jahrgang, Heft 48 vom 1.12.2000, s. 2389; Michael Schwenke, "Möglichkeiten der Gewinnverlagerung ins Ausland", **Betriebs Berater**, 53. Jahrgang, Heft 51/52 vom 17.12. 1998, s. 2606; Stephan Rasch, **Konzernverrechnungspreise im nationalen, bilateralen und europäischen Steuerrecht**, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2001, s. 1; Alexander Vögele, Florence Vögele, "Advance Pricing Agreements im Rahmen der künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze für die Verfahren bei der Einkunftsabgrenzung", **Steuer Studium**, 23. Jahrgang, 2002, s. 83.

<sup>123</sup>OECD, **Verrechnungspreisgrundsätze für multinationale Unternehmen und Steuerverwaltungen**, 2. erweiterte Auflage, Verlag Otto Schmidt, Köln, 2000, s. 10; Lutz Schmidt, "Angemessene Verrechnungspreise bei konzerninternen Transaktionen", **Praxis Internationale Steuerberatung**, Heft 2, 2002, s. 40.

<sup>124</sup>Thomas Moeller, **Verrechnungspreis und Zollwert**, Mendel Verlag, Witten, 2004, s. 44; Alexander Vögele, Florence Vögele, "Advance Pricing Agreements im Rahmen der künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze für die Verfahren bei der Einkunftsabgrenzung", s. 83.

<sup>125</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 9; Michael Schwenke, **a.g.e.**, s. 2604.

<sup>126</sup>Siegfried Grottherr, "Advance Pricing Agreements-Verfahren zur Vermeidung von Verrechnungspreiskonflikten", **Betriebs Berater**, 60. Jahrgang, Heft 16, 18 April 2005, s. 855; Monica Boos, Heinz Rehkugler, Thomas Tucha, **a.g.e.**, s. 2389.

ilkesiyle bagdasmayan fiyatlar belirlemek suretiyle, gelirlerini bagli birimleri arasında kaydirmaya<sup>127</sup> ve vergi yüklerini azaltmaya<sup>128</sup> çalismalari göze çarpmaktadır. Bu baglamda, ülkeler arasında gelir naklini engellemek ve ekonomik çifte vergilendirme riskini azaltmak için<sup>129</sup> yapılan düzenlemelerin amaci, emsallere uygun nitelik tasimayan fiyatların olusturulmasını engellemektir<sup>130</sup>.

OECD, 1979 tarihli “Transfer Fiyatlamasi ve Çokuluslu Isletmeler” isimli rehberini gözden geçirmek ve ekler yapmak suretiyle, 27 Temmuz 1995’de, “Çokuluslu Isletmeler ve Vergi Idareleri İçin Transfer Fiyatlamasi Rehberi”ni yayimlamistir<sup>131</sup>. Rehberin yayimlanmasiyla amaçlanan, transfer fiyatlamasi alanında uluslararası boyutta uyum temin etmek<sup>132</sup>, ihtilaflari bertaraf etmek ve çokuluslu isletmelere, organizasyona üye ve üye olmayan ülkelerin vergi idarelerine uygulamalarda yol göstermektir<sup>133</sup>.

Burada bir noktayı belirtmek gerekir. Bahse konu düzenleme, yol gösterici nitelik tasimaktadır ve üye ülkelerin buna uyma konusunda herhangi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Yani rehber, üyeler açısından bağlayıcı değildir<sup>134</sup>. Ancak ülkelerin çoğu, özel ve ayrıntili olarak düzenlenmiş bir transfer fiyatlamasi yasasına sahip olmadiklarından, rehberi esas almak suretiyle düzenlemelerini gerçekleştirmektedirler<sup>135</sup>.

---

<sup>127</sup>Lutz Schmidt, **a.g.e.**, s. 40.

<sup>128</sup>Michael Schwenke, **a.g.e.**, s. 2605; Wolfram Scheffler, “Die Verrechnungspreisgestaltung bei international tätigen Unternehmen-dargestellt am Beispiel der Kostenumlage für verwaltungsbezogene Dienstleistungen”, **Schmalenbachs Zeitschrift für betriebswirtschaftliche Forschung**, 43. Jahrgang, Heft 43, (6/1991), s. 471.

<sup>129</sup>Wolfram Scheffler, **a.e.**, s. 474.

<sup>130</sup>Carmine Rotondaro, “Der Begriff der ‘verbundenen’ Unternehmen; ein Problem der Abkommensinterpretation”, **Internationales Steuerrecht**, 10. Jahrgang, Heft 24, 2001, s. 763; Hubertus Baumhoff, Klaus Sieker, “Ausgewählte Verrechnungspreisprobleme im Lichte des neuen OECD-Berichts”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995, s. 517.

<sup>131</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 8.

<sup>132</sup>Thomas Moeller, **a.g.e.**, s. 34.

<sup>133</sup>Alexander Vögele, Florence Vögele, “Advance Pricing Agreements im Rahmen der künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze für die Verfahren bei der Einkunftsabgrenzung”, s. 84.

<sup>134</sup>**A.e.**, s. 84.

<sup>135</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 150.

## B- DÜZENLEMELERİN DAYANDIĞI TEMEL İLKELER

OECD'ye üye ülkeler, çokuluslu işletme grubuna bağlı olan her bir birimin elde ettiği gelir üzerinden vergiye tabi tutulmasına dayanan ayrı varlık yaklaşımını, çifte vergilendirme riskini en aza indirgeyen özelliğinden<sup>136</sup> dolayı kabul etmektedir. Ayrı varlık yaklaşımı, gruba dahil olan her bir birimi, bağımsız nitelikte bir varlık, yani bağımsız bir işletme<sup>137</sup> olarak dikkate almaktadır.

Çokuluslu işletme grubuna bağlı birimlerin aralarındaki ilişkiler, grup üyelerinin açık piyasa koşullarında bağımsız bir işletme gibi faaliyet göstermeleri halinde oluşacak ilişkilerden farklı olabileceğinden, yaklaşımın uygulanabilmesi, gruba üye birimlerin işlemlerinde emsallerine uygun hareket etmelerine bağlı olmaktadır<sup>138</sup>. Bu doğrultuda, özel koşulların kâr düzeyleri üzerindeki etkilerini bertaraf eden nitelikteki “emsallere uygunluk ilkesi<sup>139</sup>”, OECD üyesi ülkelere benimsenmektedir<sup>140</sup>.

### 1-EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİ

OECD Vergi Anlaşması Modeli'nin 9. maddesinin 1. fıkrasında hüküm altına alınan emsallere uygunluk ilkesi, uluslararası bir transfer fiyatlaması standartıdır<sup>141</sup>.

---

<sup>136</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 10; Matthias Werra, “Die OECD auf dem Weg zu einem neuen internationalen Konsens über Verrechnungspreise?”, **Internationales Steuerrecht**, 3. Jahrgang, Heft 10, 1994, s. 484.

<sup>137</sup>Harald Kuckhoff, Rolf Schreiber, **Verrechnungspreise in der Betriebsprüfung-Der Fremdvergleich bei Lieferungen und Leistungen**, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1997, s. 9.

<sup>138</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 10.

<sup>139</sup>Bkz. “Fremdvergleichsgrundsatz”, “Arm's length principle”.

<sup>140</sup>Albert J. Rädler, “Stellungnahme zu dem Entwurf des OECD-Berichts über Verrechnungspreise”, **Der Betrieb**, 48. Jahrgang, Heft 3 vom 20.01.1995, s. 110; Wolfgang Ritter, “Steuerliche Prüfung internationaler Konzernverrechnungspreise”, **Betriebs Berater**, 38. Jahrgang, Heft 27 vom 30.09.1983, s. 1677.

<sup>141</sup>Thomas Moeller, **a.g.e.**, s. 20; Karner Lahodny, vd., **Die neuen Verrechnungspreisrichtlinien der OECD**, Linde Verlag, Wien, 1996, s. 63.

İlgili maddeye göre, bağıli iki işletme<sup>142</sup> arasında ticari ve mali ilişkilerde kararlaştırılan veya oluşturulan koşulların, bağımsız işletmeler arasında oluşması gereken koşullardan farklılığı durumlarda, elde edilmesi gereken fakat bu koşullar nedeniyle elde edilemeyen kâr, ilgili işletmenin kârına eklenir ve vergilendirilir<sup>143</sup>.

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bağıli işletmeler arasındaki ticari ve mali ilişkilerdeki koşullar, bağımsız işletmelerinkinden farklılık gösterdiğinde uygun ayarlama, bağımsız işletmelerin benzer koşullar altındaki karşılaştırılabilir işlemlerinin ticari ve mali koşullarının emsal alması suretiyle yapılmalıdır<sup>144</sup>. Bir başka deyişle, transfer fiyatları, bağımsız üçüncü kişilerin aynı veya benzer koşullar altında kararlaştırdıkları fiyatlara eşit olduğu zaman, emsallere uygun olarak belirlenmiş kabul edilir<sup>145</sup>.

Transfer fiyatlamasının, piyasa güçlerini ve emsallere uygunluk ilkesini yansıtmaması halinde, bağıli işletmelerin vergi matrahlarında sapmalar gerçekleşir ve dolaylı olarak da bu işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ülkelerin vergi gelirleri olumsuz olarak etkilenir. Bu sebeple OECD'ye üye ülkeler, böylesi durumların söz konusu olması halinde, daha önce de belirtildiği üzere, bağıli işletmelerin kârının vergisel amaçlı olarak yeniden ayarlamasını öngörmekle<sup>146</sup> birlikte, bu kapsamda, emsallere uygunluk ilkesinin uygun transfer fiyatlarını belirlemeye, yani fiktif

---

<sup>142</sup>Bahse konu maddede geçen bağıli işletme kavramı, OECD Vergi Anlaşma Modeli'nin 9. maddesinin 1/a ve 1/b fıkralarında düzenlenmektedir. İlgili fıkralar uyarınca, "iki işletme, bu işletmelerden birinin, doğrudan veya dolaylı olarak diğerinin yönetimine, kontrolüne veya sermayesine katılması veya aynı kişilerin, doğrudan veya dolaylı olarak bu iki işletmenin yönetimine, kontrolüne veya sermayesine katılması halinde bağıli işletme sayılır". Yalıtı Soydan, "Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 91, Nisan 1996, s. 109.

<sup>143</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 21, 22-23. (1.1., 1.6.); Carmine Rotondaro, **a.g.e.**, s. 762.

<sup>144</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 21. (1.3.); Thomas Moeller, **a.g.e.**, s. 21; Dieter Schneider, "Wider Marktpreis als Verrechnungspreise in der Besteuerung internationaler Konzerne", **Der Betrieb**, 56. Jahrgang, Heft 2 vom 10.01.2003, s. 53; Horst Dieter Höppner, "Beurteilung von Gewinnanlagerungen innerhalb multinationaler Unternehmen", **Finanz und Rundschau**, 49. Jahrgang, Heft 22, 1967, 469; Schmidt Lutz, **a.g.e.**, s. 40- 43; Helmut Becker, "Der US-Richtlinienvorschlag zu den Konzernverrechnungspreisen", **Der Betrieb**, 45. Jahrgang, Heft 11 vom 13.3.1992, s. 543; Rolf Schreiber, "Vergleich der (endgültigen) Verrechnungspreisrichtlinien (Deutschland- OECD-USA)", **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995, s. 4.

<sup>145</sup>Hubertus Baumhoff, "Neuere Kriterien zur Bestimmung angemessener Verrechnungspreise im internationalen Konzern", **Deutsches Steuerrecht**, 25. Jahrgang, Heft 15/16, 1987, s. 497; Gerrit Frotcher, **Internationales Steuerrecht**, Verlag C. H. Beck, München, 2001, s. 278.

<sup>146</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 21. (1.3.).

fiyatlar olusmasini engellemeye yönelik<sup>147</sup> en iyi yöntem oldugu fikrini tasimaktadır<sup>148</sup>.

Ilkenin kabul görmesinin temel nedeni, çokuluslu isletmeler ile diger bagimsiz isletmelere vergisel muamelelerde genis anlamda esitlik sunmasidir. Baska bir ifadeyle ilke, vergisel bir avantaj veya dezavantaj olusmasini engelleyerek, ayni tipteki varliklar arasinda rekabete iliskin pozisyonlarin nispi olarak bozulmasini önlemeye çalismaktadır<sup>149</sup>.

Kimileri ise, ilkenin idari bakimdan uygulamaya elverisli olmadigini ve bagli isletmeler arasinda gerçeklesen milyonlarca isleme tek tek uygulanamayacagini ileri sürmektedir<sup>150</sup>.

#### *a) Ilkenin Uygulanmasinda Önem Arz Eden Bazi Hususlar*

Mal ve hizmetlerin özelliklerindeki farklıliklarin serbest piyasa fiyatlarini etkileyebilmesi sebebiyle, kontrol altında yani bagli isletmeler arasinda gerçeklesen islemlerle, kontrol disi islemlerin karsilastirmasi yapılmadan, islemlere konu olan mal ve hizmetlerin tasidigi özelliklerin dikkate alınmasi gerekmektedir. Maddi varliklarin transferlerinde, varliklarin fiziksel özellikleri, kaliteleri, güvenilirlikleri, temin edilebilirlikleri ve varligin arz düzeyi; hizmetlerde ise bunlarin yapisi ve kapsamı; gayri maddi varlik transferlerinde, islemin gerçekleştirildiği sekil (lisans veya satis vb.), gayri maddi varligin sekli (patent, ticari marka veya know how vb.), süresi, varligin kullanimından beklenen menfaatler incelenmelidir<sup>151</sup>.

Islemlerin karsilastirilabilirliğinin analizinde, taraflarin üstlendiği islevler de

---

<sup>147</sup>Lutz Schmidt, **a.g.e.**, s. 43.

<sup>148</sup>Matthias Werra, “**Die OECD auf dem Weg zu einem neuen internationalen Konsens über Verrechnungspreise?**”, s. 484; Thomas Moeller, **a.g.e.**, s. 20.

<sup>149</sup>Dieter Schneider, **a.g.e.**, s. 53.

<sup>150</sup>Berndt Runge, “**Quo vadis, internationaler Verrechnungspreis, cui bono, neuer OECD-Verrechnungspreisbericht?**”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995, s. 511.

<sup>151</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 28. (1.19.).

değerlendirilmeli ve bunların maddi anlamda farklılıklara yol açması halinde, karşılaştırmaya gidilmeden düzeltilmeleri gerekmektedir. Dikkate alınması gereken bazı işlevler şunlardır: Tasarım, üretim, montaj, araştırma ve geliştirme, hizmet, satın- alma, dağıtım, pazarlama, reklâm, nakliye, finansman ve yönetim. Bu amaçla, bilhassa grubun yapısının, organizasyonunun ve vergi mükellefinin işlevlerini ne gibi bir yasal çerçevede gerçekleştirdiğinin dikkatli bir şekilde incelenmesi uygun olacaktır. Ayrıca işlev analizi kapsamında, sözleşme hükümlerinin de göz ardı edilmemesi önem taşımaktadır. Yazılı olarak yapılmış bir sözleşmenin mevcut olmadığı hallerde, tarafların akdi ilişkileri, bunların davranışları ve bağımsız tarafların aralarındaki ilişkilerde hâkim olan ekonomik ilkeler doğrultusunda belirlenmelidir<sup>152</sup>. Değerlendirmelerde, kullanılan varlıkların türü (tesis, teçhizat vb.), gayri maddi varlıkların kullanımı, varlıkların yaşı, piyasa değeri, bölgesi gibi birtakim özellikler de göz önünde bulundurulmalıdır<sup>153</sup>.

Serbest piyasada, risk arttıkça beklenen getiri de artacağından, işletmelerce üstlenilen risklerde önemli farklılıkların tespit edildiği durumlarda, işlemler ve işletmelerin karşılaştırılabilir nitelik tasdikları iddia edilemez. Bu bağlamda, karşılaştırma yapılırken, üstlenilmiş olan bazı riskler göz önünde bulundurulmalıdır. Girdi maliyet ve çıktı fiyat dalgalanmaları gibi piyasa riskleri; yatırım, tesis ve teçhizat kullanımından kaynaklanan zarar riskleri; araştırma geliştirme yatırımındaki başarısızlık riski; döviz kuru veya faizlerdeki dalgalanmalardan kaynaklanan finansman riskleri ve kredi riskleri vb. tetkik edilmelidir<sup>154</sup>.

İlkenin uygulanmasında dikkat edilecek diğer bir husus, fiyatların karşılaştırılabilir nitelikte olması ve fiyatlar üzerinde etkili olabilecek farklılıkların oluşmamasıdır. Bununla birlikte, işletmelerin faaliyette buldukları piyasalardaki farklılıklar, fiyatlar üzerinde maddi etkiler yaratamamalı ya da uygun ayarlamalarla etkiler giderilebilmelidir. Diğer bir deyişle, piyasaların karşılaştırılabilir nitelik tasması gerekmektedir. Piyasaların karşılaştırılabilirliğini belirleyen ekonomik

---

<sup>152</sup> A.e., s. 30-31. (1.28.).

<sup>153</sup> A.e., s. 28-29. (1.20.,1.22.).

<sup>154</sup> A.e., s. 29. (1.23., 1.24.).

kosullar: Coğrafi konum, piyasanın büyüklüğü, piyasalardaki rekabete ilişkin kosullar, ikame mal ve hizmetlerin mevcudiyeti ya da riski, piyasadaki genel ve bölgesel arz ve talep düzeyi, tüketicinin satın alma gücü, piyasaya yönelik hükümet düzenlemelerinin niteliği ve kapsamı, üretim maliyeti, nakliye maliyetleri, piyasanın seviyesi (perakende veya toptan), işlemlerin zamanı ve tarihi gibi unsurlardan ibarettir<sup>155</sup>.

### ***b )Uygulamada Emsallere Uygunluk İlkesi***

Emsallere uygunluk ilkesi, mal ve hizmet alım-satımı ile borç para verilmesini konu alan işlemlerde etkin bir biçimde uygulanabilmektedir. Fakat her zaman, karşılaştırılabilir kosullar altında, bağımsız işletmelerce gerçekleştirilen karşılaştırılabilir bir işlem bulmak mümkün olmamaktadır<sup>156</sup>. Nitekim uygulamada pratik zorluklara yol açan neden, bağıli işletme tarafından gerçekleştirilen işlemlerin her zaman bağımsız işletmelerce gerçekleştirilmeyişidir<sup>157</sup>.

Bağımsız işletmelerin karar verme süreçlerinin, bağıli işletmelerden farklılık göstermesi ve bu işletmelerin aralarında gerçekleştirdikleri işlemlerdeki ticari ve mali ilişkilerin kosulları (transfer edilen malların veya sunulan hizmetlerin fiyatı ve bunlara ilişkin kosullar), genellikle piyasa güçlerince belirlenirken; bağıli işletmelerin aralarındaki işlemlerde ise, ticari ve mali ilişkilerin, aynı şekilde doğrudan piyasa güçleri tarafından, yani piyasadaki arz ve talep tarafından belirlenmemesi<sup>158</sup>, emsallere uygunluğunun denetimini zorlastırmaktadır. Ayrıca, entegre üretim aşamalarından geçerek üretilen, yüksek düzeyde uzmanlık gerektiren ürünler, benzersiz nitelik taşıyan maddi olmayan duran varlıklar ve/veya yüksek düzeyde

---

<sup>155</sup> **A.e.**, s. 25, 26, 31, 32, 39, 40. (1.14., 1.15., 1.30., 1.31., 1.52., 1.55.); Berndt Runge, **a.g.e.**, s. 507-508.

<sup>156</sup> Helmut Becker, ‘**Der US-Richtlinienvorschlag zu den Konzernverrechnungspreisen**’, s. 543.

<sup>157</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 10, 23. (1.8.); United Nations Centre on Transnational Corporations, **International Income Taxation and Developing Countries**, United Nations Publication, New York, 1998, s. 76; Ulf Andersen, **Konzernverrechnungspreise für multinationale Unternehmen- Paradigmenwechsel bei der steuerlichen Einkünfteabgrenzung**, Deutscher Universitätsverlag, Wiesbaden, 1999, s. 140.

<sup>158</sup> Stephan Rasch, **a.g.e.**, s. 5; Udo Mandler, ‘**Internationale Konzernverrechnungspreise**’, **Das Wirtschaftsstudium**, Heft 7, 2002, s. 929.

uzmanlik isteyen hizmetlerde ilkenin uygulanmasi karmasik bir hal alabilir<sup>159</sup>.

Topluca ifade edilecek olursa, bagli isletmeler tarafından gerçekteştirilen islemler her zaman vergiden kaçınma amacina yönelik degil, bazi ticari amaçlarla da gerçekteştirilmiş olabileceğinden, vergi otoriteleri otomatik bir biçimde isletmelerin kârini manipule etmeye çalistikleri görüsünü tasimamalıdır<sup>160</sup>.

Uygulamada, idareler ve mükellefler, yeterli düzeyde bilgi toplama konusunda engellerle karsilasmaktadır. Oysa ki, ilkenin uygulanmasi, bagimsiz isletmelerin kontrol disi islemlerinin degerlendirilmesini ve bunların bagli isletmeler arasında gerçekteştirilenlerle kıyaslanmasını gerektiginden, yeterli düzeyde bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır<sup>161</sup>. Buna ragmen elde edilebilen bilgiler çogu zaman eksik, yorumu zor ya da temini güç nitelikte olmaktadır ya da bagimsiz isletmelere ilişkin bilgiler, bunların bulunmaması sebebiyle temin edilememektedir. Bu noktada, transfer fiyatlamasının kesinlik tasiyan bir işlem olmadığı ve idareler ile mükellefler açısından degerlendirme gerektirdigi hususuna dikkat edilmelidir<sup>162</sup>.

## C- TRANSFER FİYATLAMASI YÖNTEMLERİ

Transfer fiyatlarının belirlenmesine ilişkin, rehberde geleneksel işlem yöntemleri olarak; karsilastirilabilir kontrol disi fiyat, yeniden satista fiyat ve maliyet arti yöntemlerine<sup>163</sup>, diğer yöntemler olarak ise; kâr bölme yöntemi ve isleme dayalı net kâr marjı yöntemi ile global dağıtım formülüne ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

---

<sup>159</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 21, 23, 24. (1.2., 1.8., 2.10.); Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 167.

<sup>160</sup>OECD, **a.e.**, s. 21. (1.2.); Berndt Runge, **a.g.e.**, s. 507.

<sup>161</sup>Lorraine Eden, **Taxing Multinationals: Transfer Pricing and Corporate Income Taxation in North America**, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 1998, s. 28.

<sup>162</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 25. (1.12.); H. Otto Jacobs, **Internationale Unternehmensbesteuerung**, 4. Auflage, Verlag C. H. Beck, 1999, München, s. 868.

<sup>163</sup>Söz konusu yöntemlerinin Almanca karsilikleri sirasiyla: “**Preisvergleichsmethode**”, “**Wiederverkaufspreismethode**” ve “**Kostenaufschlagsmethode**”dir. İngilizce literatürde ise, “**Comparable uncontrolled price method**”, “**Resale price method**”, “**Cost plus method**” olarak geçmektedir.



## 1- GELENEKSEL ISLEM YÖNTEMLERİ

Geleneksel islem yöntemleri, rehberin ikinci bölümünde düzenlenmiştir. Emsallere uygunluk ilkesi, söz konusu yöntemlerle diğer yöntemlere nazaran daha doğrudan ve güvenilir olarak uygulanabileceğinden, rehber bu yöntemlerin kullanımını açıkça tercih etmiştir<sup>164</sup>. Ancak, yöntemler arasında kullanımda öncelik açısından herhangi bir sıralamaya gidilmemesi, transfer fiyatlarını belirlerken işletmelere seçecekleri yöntemlerde esneklik sunmaktadır<sup>165</sup>.

Istisnai durumlarda, iş yasasının karmaşıklığının, geleneksel yöntemlerin uygulanmasında pratik zorluklara yol açtığı veya gerekli bilginin temininin mümkün olmadığı ya da elde edilebilen bilgilerin uygulama açısından yeterli düzeyde olmadığı hallerde, diğer yöntemler daha iyi sonuçlara ulaşmak için kullanılabilir<sup>166</sup>.

### *a) Karşılaştırılabilir Kontrol Disi Fiyat Yöntemi*

Karşılaştırılabilir kontrol disi fiyat yöntemi, diğer bir deyişle piyasa fiyatı yöntemi<sup>167</sup>, bağlı işletmeler arasında transferi yapılan mal ve hizmetlerde uygulanan fiyat ile karşılaştırılabilir şartlar taşıyan mal ve hizmetlerin bağımsız işletmelerce transferinde uygulanan fiyatın mukayeselerini öngören<sup>168</sup> bir transfer fiyatlaması

---

<sup>164</sup>Hubertus Baumhoff, Klaus Sieker, **a.g.e.**, s. 521-522; Alexander Vögele, Thomas Borstell, Gerhard Engler, **Handbuch der Verrechnungspreise**, 2. vollständig neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2004, s. 302; Karner Lahodny, vd., **a.g.e.**, s. 91.

<sup>165</sup>Jutta Helbing, **Konzernverrechnungspreise-Ökonomische Analyse eines Hauptproblems der internationalen Besteuerung**, Institut Finanzen und Steuern, Bonn, 1995, s. 12.

<sup>166</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 61. (2.49.); Matthias Werra, ‘Der 1995-OECD-Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)’, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 10, 1995, s. 460.

<sup>167</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **Transfer Pricing- Unctad Series on issues in international investment agreements**, United Nations Publication, New York/ Geneva, 1999, s. 10.

<sup>168</sup>Clemens L. J. Engel, **Konzerntransferpreise im Internationalen Steuerrecht**, Dr. Peter Deubner Verlag GmbH, Köln, 1986, s.167-168; Günter-Klaus Klein, **Die Steuerliche Verrechnungspreisgestaltung international tätiger Unternehmen**, Verlag Josef Eul, Köln, 1988, s. 63; Albert J. Rädler, Jacob Friedhelm, **German Transfer Pricing / Prix de Transfert en Allemagne**, Kluwer, Deventer, The Netherlands, 1984, s. 21; Werner Klein, vd., **Konzernrechnungslegung und Konzernverrechnungspreise**, C. E. Poeschel Verlag GmbH, Stuttgart, 1983, s. 95; Arndt Raupach, **Verrechnungspreissysteme multinationaler Unternehmen**, Verlag Neue Wirtschaftsbriefe, Herne, Berlin, 1999, s.110; Karner Lahodny, vd., **a.g.e.**, s. 35.

yöntemidir<sup>169</sup>. Karsilastirmaya konu olan iki fiyat arasında bir fark olduğu takdirde, bu durum, bağlı işletmelerin ticari ve mali ilişkilerine ilişkin koşulların emsallere uygun olmadığına işaret eder. Başka bir ifadeyle, bağlı işletmelerin transferini gerçekleştirdikleri belirli bir malın, piyasada diğer bağımsız işletmeler arasında da satışının söz konusu olması halinde, bağımsız işletmelerin ilgili mala ilişkin uyguladıkları fiyatlar, emsal fiyat olarak kabul edilir<sup>170</sup>.

Yöntemin tercih edilmesinin nedeni, bağımsız üçüncü kişiler arasında yeterli sayıda karşılaştırılabilir işlem bulunması halinde, emsallere uygunluk ilkesinin doğrudan<sup>171</sup> ve güvenilir olarak uygulanabilmesidir. Ancak, uygulama sırasında işlemlerin karşılaştırılabilirliğine dikkat edilmelidir<sup>172</sup>.

Bahse konu yöntemde kontrol dışı bir işlemin, kontrol altında gerçekleşen bir işlem ile karşılaştırılabilir nitelikte olması için, aşağıdaki iki şarttan birinin gerçekleşmesi öngörülmektedir. Aranılan şartlar şunlardır:

- Karşılaştırmaya konu olan işlemler veya bu işlemi gerçekleştiren işletmeler arasında farklılıklar (eğer varsa), piyasa fiyatını önemli bir şekilde etkileye-memelidir,

- Farklılıkların yol açtığı maddi etkiler birtakim makul ayarlamalar ile bertaraf edilebilmelidir<sup>173</sup>.

---

<sup>169</sup>Monica Boos, Hein Rehkugler, Thomas Tucha, **a.g.e.**, s. 2390; Wolfram Scheffler, **Besteuerung der grenzüberschreitenden Unternehmenstätigkeit**, Verlag Franz Vahlen, München, 1994, s. 273; Harald Kuckhoff, Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 41; Hubertus Baumhoff, **Verrechnungspreise für Dienstleistungen**, Carl Heymanns Verlag, Köln, Berlin, Bonn, München, 1986, s. 200.

<sup>170</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 48. (2.6.); United Nations Centre on Transnational Corporations, **a.g.e.**, s. 73; Karl Scholz, “Die Ökonomie der Bestimmung steuerlicher Verrechnungspreise”, **Steuer Studium**, 2001, s. 316; Thomas Tucha, “Der Einsatz von Unternehmensdatenbanken im Rahmen von Verrechnungspreisanalysen; Möglichkeiten und Grenzen”, **Internationales Steuerrecht**, 2002, s. 748.

<sup>171</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 48. (2.7.); Wilhelm H. Wackers, **Internationale Prüfung der Angemessenheit steuerliche Verrechnungspreise- Auswirkung des OECD- Berichts in den einzelnen Ländern**, Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., Bielefeld, 1989, s. 170; Clemens L. J. Engel, **a.g.e.**, s.167; H. Otto Jacobs, **a.g.e.**, s. 881; Berndt Runge, **a.g.e.**, s. 508; Matthias Werra, “**Der 1995- OECD-Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)**”, s. 460.

<sup>172</sup>Wilhelm H. Wacker, **a.g.e.**, s. 171.

<sup>173</sup>Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)**”, s. 485.

Belirsizlikleri gidermek ve açıklık kazandırmak amacıyla, uygulamaya yönelik örneklere rehberde yer verilmiştir. Burada belirtilen, bağlı işletmeler arasında satışı yapılan ürünün aynısının, kontrol dışı işletmeler arasında da satışının gerçekleşmesi durumunda yöntemin güvenilir nitelik taşıdığıdır. Verilen örnekte, bağımsız bir işletmenin, iki bağlı işletme arasında satışı gerçekleştirilen Kolombiya çekirdek kahvesiyle aynı tipte, aynı kalitede ve aynı miktarda Kolombiya çekirdek kahvesini markasız olarak sattığı; kontrol dışı ve kontrol altındaki işlemlerin aynı dönemde, benzer seviyede üretim ve dağıtım zinciriyle, benzer koşullar altında yapıldığı varsayılmaktadır. Bu durumda, kontrol dışı elde edilebilen tek işlem olan markasız satılan çekirdek kahvesine ilişkin ise, kahve çekirdeklerindeki farklılığın, fiyat üzerinde maddi anlamda bir etkisi olup olmadığının sorgulamasını gerektirmektedir. Ürünlerdeki farklılıkların, fiyatlar üzerinde çok ciddi bir etkisinin söz konusu olması halinde, ayarlamalar yapılması uygun olacaktır. Ancak, ayarlama yapma olanakları bulunmuyorsa, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yönteminin güvenilirliği zedeleneyecek ve bu yöntemi diğer yöntemlerle beraber kullanmak ya da başka bir yöntemi uygulamak gerekecektir.

Rehberde açıklanan diğer bir örnekte; bir vergi mükellefi 1000 ton ürünü, tonu 80 Dolardan kendisinin de üyesi olduğu çokuluslu bir işletmenin bağlı bir birimine satarken, aynı zaman dilimi içinde aynı ürünün 500 tonunu, tonu 100 Dolardan bağımsız bir işletmeye sattığının varsayıldığı bir durumda, değerlendirilmesi gereken, farklı hacimdeki satışların transfer fiyatını etkileyip etkilemediği ve ayarlama yapılmasının gerekliliğidir<sup>174</sup>.

### ***b) Yeniden Satış Fiyat Yöntemi***

Yeniden satış fiyat yöntemi, bağlı bir işletmeden satın alınan bir ürünün, bağımsız bir işletmeye satılması halinde uygulanacak fiyata dayanan bir transfer

---

<sup>174</sup>OECD, *a.g.e.*, s. 49-50. (2.11.- 2.13.); Tuncay Kapusuzoglu, *a.g.e.*, s. 171-172.

fiyatlamasi yöntemdir<sup>175</sup>. Bu yöntemde, bağımsız işletmeye ürünün satıldığı fiyattan (yeniden satış fiyatından) satışı gerçekleştirenin (satıcının) maliyet, satış ve faaliyetine ilişkin masrafları içeren, üstlenilen işlevlerin (kullanılan kaynak, üstlenilen riskler) de gerektirdiği seviyede uygun bir brüt satış kârının (makul bir kârın<sup>176</sup>) düşülmesi suretiyle ulaşılan normal satın alma fiyatı, bağlı işletmeler arasında gerçekleşen işlemde uygulanması gereken, yani emsallere uygun fiyat<sup>177</sup> olarak dikkate alınacaktır<sup>178</sup>.

Yöntemin uygulanmasında işlemlerin karşılaştırılabilir olmasına dikkat edilmelidir. Bu kapsamda, daha önce konuya ilişkin olarak karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yönteminde de belirtilen bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır<sup>179</sup>: Karşılaştırılan işlemler veya bu işlemi gerçekleştiren işletmeler arasında farklılıklar (eger varsa), piyasa fiyatını ciddi bir şekilde etkileyememelidir ve farklılıkların doğurduğu maddi etkiler makul ayarlamalarla giderilebilmelidir.

İlgili yöntem, bilhassa pazarlama faaliyetlerinde<sup>180</sup>, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yönteminin uygulanamadığı<sup>181</sup> ve satıcının, satın aldığı ürünü herhangi bir değişiklik veya işleme tabi tutmaksızın, yani ürüne herhangi bir katkı gerçekleştirmeden<sup>182</sup> üçüncü kişilere satmasının söz konusu olduğu durumlarda, etkili ve kolay biçimde uygulanabilir. Ayrıca, satıcının mali alisi ile satışı arasında çok kısa bir zaman aralığının olduğu hallerde, döviz kurlarında ve maliyetlerde

---

<sup>175</sup>Hubertus Baumhoff, **Verrechnungspreise für Dienstleistungen**, s. 205; Wolfram Scheffler, **Besteuerung der grenzüberschreitenden Unternehmenstätigkeit**, s. 274; Gerrit Frotscher, **a.g.e.**, s. 282; Karner Lahodny, vd., **a.g.e.**, s. 42; Helbing Jutta, **a.g.e.**, s. 13-14.

<sup>176</sup>Hubertus Baumhoff, “Aktuelle Entwicklungen bei den internationalen Verrechnungspreisen”, **Internationales Steuerrecht**, 12. Jahrgang, Heft 01, 2003, s. 1; Volker Kluge, **Das deutsche Internationale Steuerrecht**, 3. Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1992, s. 116; Günter-Klaus Klein, **a.g.e.**, s. 65; Albert J. Rädler, Jacob Friedhelm, **a.g.e.**, s. 21; Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 42; Arndt Raupach, **a.g.e.**, s. 110-111; Ulf Andersen, **a.g.e.**, s. 33.

<sup>177</sup>Wolfram Scheffler, **Besteuerung der grenzüberschreitenden Unternehmenstätigkeit**, s. 274; Thomas Tucha, **Der Einsatz von Unternehmensdatenbanken im Rahmen von Verrechnungspreisanalysen; Möglichkeiten und Grenzen**, s. 749.

<sup>178</sup>Hubertus Baumhoff, **Verrechnungspreise für Dienstleistungen**, s. 205-206, Billur Yaltı Soydan, **“Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”**, s. 114.

<sup>179</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 50-51. (2.14-2.16.).

<sup>180</sup>Wilhelm H. Wacker, **a.g.e.**, s.175.

<sup>181</sup>Volker Schmitz, **Methoden zur Ermittlung von Arm's- Length- Preisen**, Novotny Jr, Söcking/Starnberg, 1981, s. 74.

<sup>182</sup>Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 40.

meydana gelecek degisikliklerin karsilastirmalarda dikkate alınmasi gerekmeceginden, yöntemden beklenen dogru sonuç elde edilebilir<sup>183</sup>. Ancak satis öncesi karmasik bir birlestirme süreci uygulanmasi durumunda, ürünün ilk yapisi bozuluyor ya da degistiriliyorsa, yöntemin tatbikiyle emsallere uygun fiyata ulasmak daha zor olacaktır<sup>184</sup>.

Rehberde verilmiş olan su örnekle konu daha iyi açıklanabilir: İki dagitici firmanın, aynı piyasada ve aynı marka ile aynı ürünü sattığı, Dagitici A'nin satisini gerçeklestirdiği ürünler için garanti verdiği; Dagitici B'nin garanti vermediği varsayılmaktadır. A, garantiyi fiyat stratejisinde dikkate almamaktadır ve böylece ürünü B'den daha yüksek bir fiyatla satmaktadır. Sonuç olarak A'nin brüt kâr marjı da B'den daha yüksek olmaktadır. Burada, kâr marjlarının karsilastirilabilir özellikler tasimaları için, farklılığın, ayarlamaya gidilerek düzeltilmesi gerekmektedir<sup>185</sup>.

### *c) Maliyet Arti Yöntemi*

Maliyet arti yönteminin başlangıç noktası, satıcının bağlı bir alıcıya sattığı mallar veya sunduğu hizmetlerin tedarik fiyatı olmaktadır<sup>186</sup>. Bu maliyete, pazar koşulları ve gerçekleştirilen işlemlerin de dikkate alınması suretiyle, uygun bir kârlılığı gerçekleştirmek için gerekli olan kâr payının eklenmesiyle elde edilen fiyat<sup>187</sup>, kontrol altındaki işlemde uygulanacak emsal fiyattır<sup>188</sup>. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yöntemde, bağımsız nitelikteki üçüncü kişilerin transfer fiyatlarının tespitinde dikkate aldıkları maliyetler önem arz etmektedir<sup>189</sup>.

---

<sup>183</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 52, 53. (2.22., 2.23.); Wilhelm H. Wacker, **a.g.e.**, s. 175.

<sup>184</sup>Helbing Jutta, **a.g.e.**, s. 14.

<sup>185</sup>OECD, **a.e.**, s. 54-55. (2.29.).

<sup>186</sup>Albert J. Rädler, Jacob Friedhelm, **a.g.e.**, s. 22; Harald Kuckhoff, Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 49.

<sup>187</sup>Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)**”, s. 461; Volker Schmitz, **a.g.e.**, s. 93; Gerrit Frotscher, **a.g.e.**, s. 281; Harald Schaumburg, **a.g.e.**, s. 930; Clemens L. J. Engel, **a.g.e.**, s.174; Lorraine Eden, **a.g.e.**, s. 42; Udo Mandler, “Grundprobleme internationaler Unternehmensbesteuerung”, **Steuer Studium**, 24. Jahrgang, Heft 2, 2003, s. 99.

<sup>188</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 55. (2.32.); Werner Klein, vd., **a.g.e.**, s. 107; Udo Mandler, “**Internationale Konzernverrechnungspreise**”, s. 933; Thomas Tucha, “**Der Einsatz von Unternehmensdatenbanken im Rahmen von Verrechnungspreisanalysen; Möglichkeiten und Grenzen**”, s. 749.

<sup>189</sup>Werner Klein, vd., **a.g.e.**, s. 67.

Rehberde, özellikle yarı mamullerin bağlı işletmeler arasında satışı<sup>190</sup>, bağlı işletmelerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere ortaklığa karar vermeleri ya da uzun süreli alım satım anlaşmasının yapıldığı veya kontrol altındaki bir işlemle hizmet sunulduğu durumlarda, yöntemin etkili olduğu<sup>191</sup> ve karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat ile yeniden satışta fiyat yönteminin kullanılabilir sonuçlar ortaya çıkarmaması halinde uygulanabileceği belirtilmektedir<sup>192</sup>.

Rehberde, maliyet artı yöntemine ilişkin yer alan örneklerden birisi aşağıdaki gibidir:

A firması, saatler için zamanlama mekanizması üretiminde bulunan yerel bir firma olmakla beraber, ürünlerinin satışını yabancı menseli kardeş şirket B'ye yapmaktadır. X, Y ve Z ise A ile aynı alanda faaliyet gösteren, bağlantısız diğer yerel firmalardır ve ürünlerinin satışını bağlantısız yabancı alıcılara yapmaktadır. A, gerçekleştirdiği üretimin karşılığında % 5 ; X, Y ve Z, % 3 ile % 5 arasında brüt kâr payı elde etmektedir. Bu örnekte A, yönetim, denetim ve genel giderlerini, faaliyet harcamaları biçiminde göz önünde tutarak, bu harcamaları satılan mal maliyetine yansitmezken; X, Y ve Z, satılan mal maliyetine dahil etmekte olduğundan, muhasebe tutarlılığı bakımından karşılaştırmaya gidilebilmesi için X, Y ve Z'nin brüt kâr payları ayarlamaya tabi tutulmalıdır<sup>193</sup>.

Topluca ifade edilecek olursa: bahse konu yöntemde, kontrol altındaki bir işlemde satıcının elde edeceği kâr payı, aynı satıcının ve bağımsız bir işletmenin karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerden elde edeceği kâr payı referans kabul edilerek oluşturulurken, maliyet kavramları ve muhasebe sistemlerinin ülkeler arasında farklılık göstermesi, uygulamalarda zorluklara yol açabilmektedir<sup>194</sup>.

---

<sup>190</sup>Harald Kuckhoff, Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 51; Thomas Moeller, **a.g.e.**, s. 56-57; Hubertus Baumhoff, “**Aktuelle Entwicklungen bei den internationalen Verrechnungspreisen**”, s. 4.

<sup>191</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 55. (2.32.); Helbing Jutta, **a.g.e.**, s. 15; Hubertus Baumhoff, “Die Behandlung der Kostenaufschlagsmethode im neuen OECD-Bericht zu den Verrechnungspreisen”, **Internationales Steuerrecht**, 5. Jahrgang, Heft 01, 1996, s. 53; Wilhelm H. Wacker, **a.g.e.**, s.178.

<sup>192</sup>Volker Kluge, **a.g.e.**, s. 116.

<sup>193</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 60. (2.46.); Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 178.

<sup>194</sup>OECD,**a.e.**, s. 56, 57-58. (2.33., 2.37.-2.39.); Hubertus Baumhoff, “**Die Behandlung der Kostenaufschlagsmethode im neuen OECD-Bericht zu den Verrechnungspreisen**”, s. 53.

## 2- DİGER YÖNTEMLER

Diger yöntemlere ilişkin yapılan düzenlemeler kapsamında, emsallere uygunluk ilkesiyle uyum içinde olan, isleme dayali kâr yöntemleri basligi altında; kâr bölme ve isleme dayali net kâr marji yöntemi<sup>195</sup> ile emsallere uygunluk ilkesine aykiri bir yaklasim olan global dagitim formülü<sup>196</sup> ele alınmaktadır<sup>197</sup>.

### *a) Isleme Dayali Kâr Yöntemleri*

Isleme dayali kâr yöntemleri, bagli işletmeler arasında gerçekleşen kontrol altındaki işlemlerin, karşılaştırılabilir bağımsız işletmelerin aralarındaki koşullardan farklı koşullarda gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespitinde, işlemlerden elde edilen kârî, gösterge olarak almaktadır<sup>198</sup>.

#### *(1) Kâr Bölme Yöntemi*

Bağımsız işletmeler, işlemlerin fazlasıyla iç içe geçmiş olduğu, yani bunların birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığı hallerde bir ortaklık oluşturarak, kârî bölmede karara varabilirler<sup>199</sup>.

Kâr bölme yöntemi, kontrol altındaki bir işlemdeki özel koşulların kâr üzerindeki etkisini yok etmeye çabalamaktadır. Bu bağlamda, kontrol altındaki işlemlerden elde edilen kâr, bağılı işletmeler arasında emsallere uygun olarak

---

<sup>195</sup> Helmut Becker, “Highlights of the New OECD Report on Transfer Pricing”, **Intertax**, Heft 8-9, 1995, s. 387.

<sup>196</sup> Yöntemlerin Almanca ve İngilizce karşılıkları şu şekildedir: “**Gewinnaufteilungsmethode**”, “**Geschaeftsfallbezogene Nettomargenmethode**”, “**Die formalhafte Gewinnaufteilung**”; “**Profit Split Method**”, “**Transactional Net Margin Method**”, “**Global Formulary Apportionment**”.

<sup>197</sup> Berndt Runge, **a.g.e.**, s. 508; Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)**”, s. 462.

<sup>198</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 62-63. (3.2.); Stephan Rasch, **a.g.e.**, s. 207.

<sup>199</sup> Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)**”, s. 462; Harald Kuckhoff, Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 56.

gerçekleştirilecek bir anlaşmayla dağıtılacak şekilde, yani bu ekonomik temele dayanarak paylaştırılmaktadır<sup>200</sup>. Bir başka deyişle, üçüncü kişilerin yapacağı dağıtım dikkate alınarak kâr, taraflar arasında; işlevsel analiz, dış piyasa verileri ve her bir işletmenin kâra olan katkısına göre dağıtılmaktadır<sup>201</sup>.

Yöntemin güçlü yönü, karşılaştırılabilir işlemlere doğrudan dayanmaması sebebiyle, bağımsız işletmeler arasında tanımlanabilen, karşılaştırılabilir bir işlem bulunmasa bile kullanılabilmesidir<sup>202</sup>. Burada, bağımsız işletmelere ilişkin dış bilgi, her bir bağlı işletmenin işleme yaptığı katkıyı belirlemekle alakalıdır.

Açıklanan yöntem, bağlı işletmeler arasında mevcut olan özel, büyük olasılıkla nadir rastlanan olgu ve koşulları göz önünde bulunduran bir esneklik sunarken, emsallere uygunluk yaklaşımını, bağımsız işletmelerin benzer koşullarla karşılaştıklarında nasıl hareket edeceklerine bağlı olarak kurmaktadır<sup>203</sup>.

## **(2) İşleme Dayalı Net Kâr Marjî Yöntemi**

İşleme dayalı net kâr marjî yöntemi, vergi mükellefinin kontrol altındaki bir işlemde uygun bir temele dayanarak (maliyetler, satışlar ve varlıklar gibi) elde edeceği net kâr marjini araştırması bakımından, maliyet artışı ve yeniden satışta fiyat yöntemi ile benzer bir biçimde çalışmaktadır<sup>204</sup>. Burada, mükellefin kontrol altındaki işlemde elde edeceği net kâr marjî, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerinden elde edeceği net kâr marjî göstergesi kabul edilerek oluşturulmaktadır<sup>205</sup>. Ancak, mükellefin karşılaştırılabilir kontrol dışı işleminin bulunmaması halinde, bağımsız bir işletmenin karşılaştırılabilir bir işlemde elde ettiği net kâr marjî referans kabul

---

<sup>200</sup>Scholz, **a.g.e.**, s. 317; Thomas Tucha, “**Der Einsatz von Unternehmensdatenbanken im Rahmen von Verrechnungspreisanalysen; Möglichkeiten und Grenzen**”, s. 749; Karner Lahodny, vd., **a.g.e.**, s. 73; Ulf Andersen, **a.g.e.**, s. 38.

<sup>201</sup>Harald Schaumburg, **Internationales Steuerrecht**, 2. völlig überarbeitete und erweiterte Auflage, Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 1998, s. 1231; Gerrit Frotscher, **a.g.e.**, s. 283.

<sup>202</sup>Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)**”, s. 462.

<sup>203</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 64, 65. (3.5., 3.6.).

<sup>204</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 11; Karner Lahodny, vd., **a.g.e.**, s. 83; Gerrit Frotscher, **a.g.e.**, s. 284.

<sup>205</sup>Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)**”, s.463.



edilebilir<sup>206</sup>.

Net kâr marjlarının, işlemlerdeki farklılıklardan, fiyatlara nazaran daha az etkilenmesi ve işlevsel farklılıklara brüt kâr marjlarından daha toleransli olması, yöntemin güçlü yönüdür<sup>207</sup>.

Yöntemin belki de en zayıf tarafı, net kâr marjının, brüt kâr marjları veya fiyatlar üzerinde hiç bir etkisi bulunmayan ya da az etkisi bulunan bazı unsurlardan etkilenebilir olmasıdır<sup>208</sup>. Bu durum, emsallere uygun net kâr marjlarının doğru ve güvenilir olarak tespitinde zorluklara yol açabilir. Sadece bir bağlı işletmeye uygulanması, diğer bir anlatımla çokuluslu işletme grubunun global kârlılığı dikkate alınmayarak tek bir üyenin kârlılığı göz önünde bulundurulup, diğer üyelerin inandırıcı olmayan düzeylerde düşük ya da yüksek kârla değerlendirilmesi, yöntemin güvenilirliğini azaltmaktadır. Ayrıca, uygun kâr ayarlamaları yapılmasının gerektiği hallerde ciddi sorunlar meydana gelebilmektedir. Öyle ki, yapılacak ayarlamalar neticesinde vergi mükellefinin kârının artırılmasının söz konusu olduğu takdirde, bağlı işletmelerden hangisinin kârında azaltılmaya gidileceği konusunda belirsizlikler oluşabilir<sup>209</sup>.

Uygulamada dikkate alınması gereken husus; kâr bölme ve işlemsel net kâr marjı yöntemlerinin, bilgi edinmenin güç olduğu durumlarda otomatik olarak uygulanmaması<sup>210</sup>, bunlara gerekli piyasa bilgilerine ulaşamaması sebebiyle, geleneksel işlem yöntemlerinin uygulanmadığı durumlarda başvurulmasıdır<sup>211</sup>.

### ***b) Emsallere Uygunluk Yaklaşımına Aykırı Bir Yaklaşım: Global Dağıtım Formülü***

Global dağıtım formülü yöntemi, bir çokuluslu işletme grubunun toplam, yani

---

<sup>206</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 70. (3.26.); Harald Kuckhoff, Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 64.

<sup>207</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 70-71. (3.27.), H. Otto Jacobs, **a.g.e.**, s. 886.

<sup>208</sup>Karner Lahodny, vd., **a.g.e.**, s. 89.

<sup>209</sup>OECD, **a.g.e.**, s.71, 72. (3.29., 3.31.,3.32.).

<sup>210</sup>Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 6.

<sup>211</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 63. (3.1., 3.2.); Thomas Moeller, **a.g.e.**, s. 46; Arndt Raupach, **a.g.e.**, s.113.

global kârının konsolide edilerek, önceden belirlenmiş mekanik bir formül çerçevesinde farklı ülkelerde faaliyetlerini gerçekleştiren bağlı işletmelere tahsisine ilişkindir<sup>212</sup>. Formülün uygulanmasında üç temel unsur bulunmaktadır:

- Vergilendirilecek birimin saptanması (bir çokuluslu işletme grubunun hangi sube ve yavru işletmelerinin global vergilendirilebilir varlık kapsamına dahil edilebileceği),

- Toplam (global) kârın doğru olarak belirlenmesi,

- Toplam (global) kârın dağıtımında kullanılacak formülün tayini<sup>213</sup>.

Global dağıtım formülü, bazı yerel yargılama yetkilerinde denenmiş olmakla beraber ülkeler arasında uygulama olanakları bulunmamıştır<sup>214</sup>.

Emsallere uygunluk ilkesinin alternatifi olarak bu yöntemi savunanlar, yöntemin ekonomik gerçekliği daha fazla muhafaza ettiğini, idare ile mükelleflere kolaylık sunacağını ve mükelleflerin, burada tek tip hesap tablosu hazırlamaları gerekeceğinden yasalara uyma maliyetlerinin azalacağını, iddia etmektedirler<sup>215</sup>. Bu kişiler ayrıca, ayrı muhasebe yaklaşımının iç içe geçmiş gruplarda her bir bağlı işletmenin grubun toplam kârına ne oranda katkıda bulunduğunun saptanmasının güç olacağından, uygun olmayacağını ve global dağıtım formülünün, bağlı işletmeler arasındaki ilişkilerin ticari gerçekliğini daha iyi yansıtacağını belirtmektedirler.

Global dağıtım formülü yaklaşımının, grubun faaliyetlerini gerçekleştirdiği bütün ülkeleri içerecek nitelikte gerçekçi olmayan bir uluslararası işbirliği<sup>216</sup> seviyesini gerektirmesi sebebiyle, uygulanmaya geçilmesi halinde çok büyük politik ve idari karmaşa doğabilir. Ayrıca, devletler bu yöntemi birlikte kabul ederken ,

---

<sup>212</sup>Arndt Raupach, a.g.e., s.123; Karner Lahodny, vd., a.g.e., s. 66.

<sup>213</sup>Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, s. 116.

<sup>214</sup>OECD, a.g.e., s. 79. (3.58., 3.59.).

<sup>215</sup>A.e., s. 79-80. (3.61.-3.62.).

<sup>216</sup>Gerrit Frotscher, a.g.e., s. 285.

ortak bir muhasebe sistemi ile dagitimi belirleyecek faktörlerde mutabik olmalıdır. Fakat belirtilen noktalarda uluslararası anlaşmaların temini çok güç ve zaman alıcıdır<sup>217</sup>. Bu sebeple, anlaşmaların gerçekleşmemesi hali, işletmelerin farklı iki sisteme uyma yükünü doğuracağından, çifte vergilendirmeye sebep olabilecektir.

Yaklaşımına ilişkin bir diğer sorun, önceden belirlenen formülün keyfilige açık<sup>218</sup> olması, piyasa koşulları ile işletmelerin özel koşullarını dikkate almamasıdır. Ayrıca yöntem, her devletin kendi egemenliğindeki baskın faaliyet veya faktörlere dayanmakta, yani ülkenin gelirlerini maksimize edecek bir formülü tertip etmektedir; bu nedenle bağlı işletmelerin, formüllerde kullanılan üretim faktörlerini, yapay olarak düşük vergi oranlarının uygulandığı ülkelere kaydırması sonucu, vergi optimizasyonu gerçekleştirecek şekilde kârını vergiden kaçınmalarına olanak tanınmaktadır<sup>219</sup>. Sayılan sebeplerden ötürü OECD'ye üye ülkeler, bu yöntemin, emsallere uygunluk ilkesinin gerçekçi bir alternatifi olabileceğini kabul etmemektedir<sup>220</sup>.

## **D- TRANSFER FİYATLAMASINA İLİSKİN İHTİLAFLARIN ÇÖZÜMÜNDE İDARI YAKLAŞIMLAR**

Düzenlemelerde sadece uluslararası boyutta gerçekleşen transfer fiyatlaması sorunlarına değinilmistir<sup>221</sup>. Uluslararası transfer fiyatlaması vakalarında birden fazla devletin, vergilendirme yetkisini kullanmak istemesi söz konusu olduğundan, bir devlet tarafından fiyatın yeniden ayarlanması, başka bir devlet tarafından yapılacak karşı bir ayarlamayı gerektirmektedir. Fakat, diğer devletin karşı ayarlamayı kabul etmemesi halinde, yani kararlaştırılan transfer fiyatlarının onaylanmaması durumunda, grup kârının ilgili kısmının iki kez vergiye tabi tutulması, yani çifte vergilendirme

---

<sup>217</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 80. (3.64.).

<sup>218</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 188.

<sup>219</sup>Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, s. 117.

<sup>220</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 80. (3.63., 3.65., 3.66., 3.67.).

<sup>221</sup>Thomas Moeller, **a.g.e.**, s. 17-18.

gündeme gelecektir<sup>222</sup>. Rehberin dördüncü bölümünde, transfer fiyatlarında yapılacak ayarlamalar nedeniyle vergi idareleriyle mükellefler arasında ortaya çıkabilecek ihtilafların çözümlenmesi ile ayarlamaların akabinde meydana gelebilecek çifte vergilendirmeye ilişkin yaklaşımlar ele alınmaktadır<sup>223</sup>. Bu bağlamda, çifte vergilendirmenin uluslararası ticaret ve yatırımların önünde potansiyel bir engel olması sebebiyle, uluslararası uzlaşma yoluyla mümkün olduğunca engellenmesinin<sup>224</sup> gerekliliğine değinilmektedir.

Çifte vergilendirmeye, diğer bir deyişle aynı gelirin birden fazla vergi idaresi tarafından vergi matrahi kapsamına alınmasına, iki veya daha fazla vergi idaresinin emsallere uygunluk koşullarını tespit ederken farklı görüşlere sahip olmaları neden olabilmektedir. Gelir, **farklı** vergi mükellefleri tarafından elde ediliyorsa ekonomik çifte vergilendirme, aynı hukuksal varlığın elinde ise hukuksal çifte vergilendirme söz konusu olmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, çifte vergilendirmenin vuku bulması halinde, yani işletmenin vergiye tabi gelirinin iki katına çıkmadığı halde iki kere vergilendirildiği bir durumda, vergilemede temel ilke olarak kabul edilen “ödeme gücü<sup>225</sup>” ilkesinin ihlalinin gerçekleşeceğidir<sup>226</sup>.

## 1- TRANSFER FİYATLAMASININ HUKUK DÜZENİYLE OLAN BAĞLANTISI

OECD’ye üye ülkeler, vergi uygulamalarının hukuka uygun olarak

---

<sup>222</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 86.

<sup>223</sup>Mehmet Aktas, **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Subat 2004, s. 128.

<sup>224</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 10, 85. (4.2.).

<sup>225</sup>Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasa’sının, “Vergi ödevi” başlığını taşıyan 73. maddesi ödeme gücü ilkesiyle bağlantı içindedir. İlgili madde uyarınca, “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür”.

<sup>226</sup>Helmut Becker, Heinz-Klaus Kroppen, **Handbuch internationale Verrechnungspreise**, Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2001, s. 2.

gerçekleştirilmesi amacıyla ulusal düzenlemelerin yani sıra birtakim idari usuller de geliştirip uygulamaktadır. Ulusal egemenliğin sonucu olarak her devlet, uygulamalarının hukuka uygunluğunu kendi yetki alanında düzenleyebilmektedir. Bu amaca yönelik alınan pek çok ulusal önlem, üç temel unsura sahiptir: Hukuka aykırı işlem olasılığını azaltmaya ilişkin önlemler (stopaj yoluyla vergilendirme ve bilginin raporlaması gibi), hukuka uygunluğu temin etmek için olumlu nitelikte yardım (eğitim ve rehber yayınlamak gibi), hukuka aykırılığı engelleyici önlemlerin teminidir.

Transfer fiyatlaması olaylarında açık usul kurallarının uygulanması sayesinde, vergi mükellefleri korunurken vergi gelirlerinin, çok siki usul kurallarının uygulandığı ülkelere kaymamasının temini mümkün olmakta<sup>227</sup>, emsallere uygunluk ilkesi de ancak bu kurallarının mevcudiyeti halinde “dürüst” bir biçimde tatbik edilmektedir. Transfer fiyatlamasına yönelik kuralların, mükellefler ve diğer devletler açısından adil olması hususunda rehberde, inceleme uygulamaları, ispat yükü ve cezalar ele alınmaktadır<sup>228</sup>.

#### *a) İnceleme Uygulamaları*

İnceleme uygulamaları, vergi idaresinin yapısı ve sistemi, coğrafi alan, ülkenin nüfusu, ulusal-uluslararası ticaretin düzeyi, kültürel ve tarihsel bazı etkenlerle ülkeler arasında farklılık göstermektedir<sup>229</sup>.

Transfer fiyatlaması vakalarının yoğun niteliğinin yani sıra sektörlerin, finansal ya da endüstriyel bilgilerin analizinin karmaşık ve zor olmasından ötürü, transfer fiyatlamasına ilişkin yapılacak denetim, normal denetimlere nazaran daha fazla zaman almaktadır ve farklı kurallar izlemektedir. Açıklanan sebeplerden pek

---

<sup>227</sup>Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, s. 118.

<sup>228</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 86-87. (4.4., 4.5.).

<sup>229</sup>**A.e.**, s. 87. (4.6.).

çok vergi idaresi, transfer fiyatlamasi alanında uzmanliga sahip denetim elemanlari istihdam etmektedir. Ancak, bir transfer fiyatlamasi vakasında yorumlanacak olguların, karmaşık niteligi, iyi niyet sahibi bir vergi mükellefinin veya denetimi gerçekleştiren denetim elemanının bile olgulardan hatalı sonuçlara varmasına sebep olabilmektedir. Bu durumu engellemek için vergi denetmenleri analizlerinde, mükellefin transfer fiyatlarını saptarken seçtiği yöntemeye dayanmalı ve mükelleflerin ticari değerlendirmelerini de dikkate almalıdır<sup>230</sup>. Yani, denetim memurları ilke olarak mükellefin transfer fiyatlarını belirlerken kullandığı yöntemden yola çıkmalıdır<sup>231</sup>.

### ***b) İspat Yükü***

Üye ülkelerde, vergilendirme alanında ispat yükünü düzenleyen kurallar farklılık arz etmektedir<sup>232</sup>. Bir çok ülkede, vergi idareleri iddialarını ispat etmekle yükümlü iken bazı ülkelerde vergi mükellefinin kusurunun bulunduğu, yani iyi niyetli hareket etmediği, bilgi vermede idareyle işbirliği gerçekleştirmediği veya talep edilen belgeleri ibraz etmediği ya da gerçeği yansıtmayan nitelikte hatalı beyannameler düzenlediği hallerde, ispat yükü mükellefe geçmektedir. Belirtilen durumlarda mükellef iddiasını ispat edemez ise, vergi idareleri mükelleflerin gelirlerine ilişkin tahminler yapabilir<sup>233</sup>.

İspat yükü konusunda, mükellef ve idarenin tutumlarındaki etkenlerin, analizi gerekmektedir. Örneğin, ispat yükünün ulusal bir yasaya uyarınca vergi idaresine ait olduğu bir ülkede, vergi mükellefinin işlemlerinde uyguladığı transfer fiyatlamasının doğruluğunu ispatlamaya ilişkin bir hukuksal yükümlülüğü yoksa, vergi idaresince ilgili fiyatların emsallere uygun şekilde belirlenmediğini ispatlama imkanı

---

<sup>230</sup> **A.e.**, s. 87-88. (4.7., 4.9.).

<sup>231</sup> Christian Ludwig, “Neue OECD Entwicklung auf dem Gebiet der Verrechnungspreise”, **Steuer und Wirtschaft Internationale**, 1996, s. 169; Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 6.

<sup>232</sup> Helmut Becker, “**Highlights of the New OECD Report on Transfer Pricing**”, s. 387.

<sup>233</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 88. (4.11.); Alexander Vögele, Thomas Borstell, Gerhard Engler, **a.g.e.**, s. 154-155; Matthias Werra, “Der 1995-OECD-Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995, s. 512.

bulunmamaktadır. Bu gibi ülkelerde, idareler mükellefleri sadece denetim yapmalarına olanak sunacak belge ve kayıtları ibraz etme hususunda zorlayabilir. Diğer taraftan, ispat yükünün vergi mükellefine ait olduğu ülkelerde ise vergi idaresi, hukuki dayanagi olmaksizin matrah takdir edemez ve konu dava aşamasına geldiği zaman mükellefe ait olan ispat yükü karşı tarafa geçer. Yani vergi mükellefi mahkemeye transfer fiyatlamasının emsallere uygun olduğunu öne süren açıklama ve deliller sunduğunda, ispat yükü yasal veya de facto olarak mükelleften vergi idaresine geçmektedir. Bu şartlar altında vergi idaresi, mükellefin transfer fiyatlamasının neden emsallere uygun olmadığını ve takdir edilen matrahın doğruluğunu kanıtlamalıdır<sup>234</sup>.

OECD'ye üye ülkelerin ispat yüküne ilişkin kurallarındaki farklılıklar transfer fiyatlaması olaylarında önemli sorunlara yol açmaktadır. Örneğin, denetim altındaki bir işlemin, ispat yükünün vergi mükellefine ait olduğu bir devlet ile ispat yükünün vergi idaresine ait olduğu başka bir devletle bağlantılı olduğu bir durumda, birinci devletteki vergi idaresi, transfer fiyatlamasına ilişkin kanıtlama yükümlülüğü bulunmadan bir iddiada bulunabilirken, ikinci devletteki vergi idaresi fiyatlamanın uygun olmadığını kanıtlama yükünü tasımaktadır. Bu durum ise ihtilaflara ve çifte vergilendirmeye sebep olabilir<sup>235</sup>.

Kısaca, mükellefler ve idareler transfer fiyatlaması konusunda ispat yükünü kötüye kullanmamalıdır. Bu doğrultuda, her iki taraf ispat yükü hangi tarafa düşerse düşsün, tespit ettikleri transfer fiyatlamalarının emsallere uygunluğunu göstermeye hazırlıklı olmalıdır<sup>236</sup>.

---

<sup>234</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 88-89. (4.12., 4.13.).

<sup>235</sup>**A.e.**, s. 89. (4.14.); Rolf Schreiber, **a.g.e.**, s. 11-12.

<sup>236</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 89-90. (4.16.).

### *c) Cezalar*

Cezalar genel olarak, gerekli bilgileri temin etme veya beyanname düzenlemeye ilişkin kuralların veya vergi yükümlülüğüne ilişkin maddi kuralların ihlalini engellemeyi amaçlamaktadır<sup>237</sup>. Bu konuda OECD Mali İşler Komitesi, idari vergi cezalarının ana amacının yasalara uygunluğu temin etmek olduğu görüşünü tasimaktadır<sup>238</sup>.

Farklı ülkelerin, ceza uygulamaları ve politikalarının mukayesesinin söz konusu olduğu durumlarda dikkatli olunması gerekmektedir. İlk olarak, aynı amaçları temin etmeye yönelik olan cezaların, farklı ülkelerde değişik isimlerle uygulanıp uygulanmadığı göz önünde bulundurulmalıdır ve daha sonra, yasalara uygunluğun teminini hedefleyen bütün ölçüler hesaba katılmalıdır<sup>239</sup>.

Ülkeler vergisel alanda farklı idari veya cezai nitelikte müeyyideler kapsayan ceza sistemleri uygulamaktadırlar. OECD'ye üye ülkelerde, parasal müeyyideler içeren idari müeyyideler daha yaygın olmakla beraber, bunların hiçbirisinde cezai müeyyideler hukuka uygunluğun temininin temel aracı değildir. Cezai müeyyideler, bazı vergi kaçakçılığı suçlarında uygulanmaktadır ve burada suç iddia eden taraf, yani vergi idaresi çok ağır ispat yükü tasimaktadır. Kusursuz sorumluluğa bağlı olarak cezalandırmanın yapıldığı<sup>240</sup> bir kaç ülkede ise, idari para cezaları genelde ihmale veya kasta bağlı olarak uygulanmaktadır<sup>241</sup>.

Uluslararası transfer fiyatlamasında, bir devlette ağır ceza sisteminin uygulanması, mükellefin vergilendirilebilir gelirini, OECD Vergi Anlaşması

---

<sup>237</sup> Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, s. 121.

<sup>238</sup> OECD, a.g.e., s. 90. (4.18.); Robert T. Cole, James E. Croker, Corette Cole, “Draft OECD Transfer Pricing Guidelines on Administrative Approaches to avoiding and resolving Transfer Pricing Disputes and Documentation”, *Intertax*, Heft 6-7, 1995, s. 306.

<sup>239</sup> OECD, a.g.e., s. 90-91. (4.19.).

<sup>240</sup> Matthias Werra, “Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)”, s. 514.

<sup>241</sup> OECD, a.g.e., s. 91. (4.20.,4.23.).



Modeli'nin 9. maddesini ihlal etmek suretiyle diger devlete kaydirmasina yol açacagindan, müeyyide sistemi burada yasalara uygunlugu temin etmede basarisiz kalarak amaci tersine, yasalara aykirligina sebep olacaktir<sup>242</sup>.

Ceza sisteminin adil nitelik tasimasi için hukuka aykirlilik ile ceza arasinda bir oranlilik bulunmasi gerektiği hususu, OECD'ye üye ülkelerce kabul edilmektedir. Bu durum ise bir cezanin ağırliginin, uygulanma sartlari ile dengelenmesini ifade etmektedir. Diger bir anlatimla, ceza ağırlastıkça buna iliskin uygulama sartlari sinirlendirilacaktir. Ayrica OECD üyesi ülkeler, ihmal ya da vergi kaçırmanın, kastından ziyade iyi niyetli bir hata olarak degerlendirilebileceği, kusursuz sorumluluga dayanan ve sadece vergi kaybina bagli olarak uygulanan bir cezanin, asiri agir nitelikte bir müeyyide olacağı<sup>243</sup>, islemlerini emsallere uygun düzenlemede iyi niyetli<sup>244</sup> vergi mükelleflerine yüksek miktarda cezalar uygulamanin adil olmayacağı<sup>245</sup> noktalarinda ayni fikirdedir. Bilhassa, vergi mükellefine, sahip olmadigi bir bilgiyi dikkate almadigi ya da sahip olmadigi bir bilgiyi gerektirecek nitelikte bir transfer fiyatlamasi yöntemini uygulamamasından ötürü ceza uygulanmasinin adil olmayacağı, rehberde belirtilmektedir<sup>246</sup>.

## 2- KARSILIKLI ANLASMA USULÜ ve KARSİ AYARLAMALAR

### a) *Karsilikli Anlasma Usulü*

Karsilikli anlasma usulü<sup>247</sup>, vergi idarelerinin çifte vergilendirme anlasmalarinin uygulanmasından dogan ihtilaflari çözüme kavusturmak için

---

<sup>242</sup>A.e., s. 92. (4.26.); Christian Ludwig, a.g.e. s. 167.

<sup>243</sup>Billur Yalti Soydan, “Çokuluslu Isletmeler ve Vergi Idareleri İçin Transfer Fiyatlamasi Rehberi”, s. 122.

<sup>244</sup>Robert T. Cole, James E. Croker, Corette Cole, a.g.e., s. 306.

<sup>245</sup>Helmut Becker, “Highlights of the New OECD Report on Transfer Pricing”, s. 388.

<sup>246</sup>OECD, a.g.e., s. 92-93. (4.27.,4.28.); Matthias Werra, “Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)”, s. 514.

<sup>247</sup>İlgili terim için uluslararası yayınlarda bkz. “The mutual agreement procedure”, “Das Verstaendigungsverfahren”.

uyguladıkları bir yöntemdir<sup>248</sup>. Yani transfer fiyatlaması ayarlamalarının çifte vergilendirmeye sebep olduğu hallerde, OECD Vergi Anlaşması Modeli'nin 25. maddesinde<sup>249</sup> açıklanarak hüküm altına alınan bu usul uygulanabilir<sup>250</sup>. OECD Vergi Anlaşması Modeli'nin serhi ; 25. maddenin, yetkili otoritelerce 9. maddenin 1. ve 2. fıkralarına uygun biçimde yapılan transfer fiyatlaması ayarlamalarının yol açtığı ekonomik ve hukuksal çifte vergilendirmenin çözümünde kullanılabileceğini açıkça belirtmektedir<sup>251</sup>.

Vergi mükellefi, karşılıklı anlaşma sürecini, mükellefi olduğu devletin yetkili makamlarına talepte bulunmak üzere başlatabilmektedir<sup>252</sup>. Bahse konu usul, yetkili vergi idarelerinden anlaşmaya varmak için gayret içinde olmalarını beklerken, bunları ihtilafları çözmeye hususunda zorlamamaktadır. İdarelerin, iç hukuklarında yaşanan ihtilaflar veya iç hukuktan kaynaklanan sınırlandırmalar sebebiyle, anlaşmaya varamamasının söz konusu olduğu durumlarda, uluslararası tahkime gidilme olanığı bulursa da, bu usulün yeni ve OECD'ye bütün ülkelerce kabul edilmemiş olması karışıklıklara neden olabilir<sup>253</sup>.

### ***b) Karsi Ayarlamalar***

Vergi idarelerinin, transfer fiyatlaması olaylarında gerçekleştirebilecek çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırılabilmesi için, OECD Vergi Anlaşması Modeli'nin 9. maddesinin 2. fıkrasında hüküm altına alınan karşı ayarlamalara gitmeleri gerekmektedir. Bir vergi idaresinin, farklı bir devlette bulunan bağlı bir işletmenin de taraf olduğu işlemlerde, birinci işletmenin vergilendirilebilir kârini yükselttiği

---

<sup>248</sup>Helmut Krabbe, "Seminar C: Verstaendigungsverfahren", **Internationales Steuerrecht**, 11. Jahrgang, Heft 16, 2002, s. 548.

<sup>249</sup>İlgili maddede verilen tanıma göre; karşılıklı anlaşma usulü, yetkili vergi idarelerini vergi ihtilaflarını çözmeye konusunda uyguladıkları bir usuldür. Bkz. Chris Adam, Richard Coombes, **Global Transfer Pricing: Principles and Practice**, Selwood Printing Ltd., Burgess Hill, West Sussex, 2003, s. 97.

<sup>250</sup>Stephan Eilers, Hans-Gerd Wienands, "Advance Pricing Agreements", **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 7, 1995, s. 313.

<sup>251</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 93. (4.29.,4.30.).

<sup>252</sup>Chris Adam, Richard Coombes, **a.g.e.**, s. 98.

<sup>253</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 93. (4.31.).

hallerde, ancak ikinci devletin, bağıli işletmenin vergi yükümlülüğünün azaltılmasına yönelik yapacağı bir karşı ayarlama ile kârın devletler arasında dağılımı tutarlı hale gelir ve çifte vergilendirme bu şekilde azaltılabilir ya da kaldırılabilir<sup>254</sup>.

Vergi Anlaşması Modeli'nin ilgili fikrasına göre karşı ayarlama, akit devlette iki yöntemle yapılabilir: OECD üyesi ülkelerde de uygulanan birinci yöntemde, bağıli işletmenin vergiye tabi kârı, gözden geçirilmiş uygun fiyat, yani, emsallere uygun fiyat uygulanmak suretiyle yeniden hesaplanır. İkinci yöntemde ise, bağıli işletme tarafından ilk ayarlamayı gerçekleştiren ülkede ödenen ek vergi, gözden geçirilmiş transfer fiyatları sebebiyle karşı ayarlamayı gerçekleştirecek devletteki vergiye mahsup edilir. Ayrıca karşı ayarlama yapılırken, işlemin gerçekleştiği yıl ya da ilk ayarlamanın yapıldığı yılın vergisel açıdan dikkate alınması söz konusu olabilmektedir. Kontrol altındaki işlemin gerçekleştiği yılın dikkate alınarak ayarlama yapılması, gelir ve giderin gerçeğe daha uygun olarak tespitini temin edeceğinden ve işlemin emsallere uygun biçimde gerçekleşmesi halinde oluşacak ekonomik durumu yansıtmamasından ötürü daha uygun olacağı, rehberde de net bir şekilde belirtilmektedir<sup>255</sup>. Fakat, ayarlamaların gerçekleştiği yıl ile vergi mükellefi tarafından kabul edildiği veya bir mahkeme kararına bağlandığı yıl arasında uzun bir zaman diliminin bulunması durumunda, vergi idaresi karşı ayarlamaları ilk ayarlamaların kabulü veya karara bağlanma tarihlerinden birini seçerek, bu tarihte gerçekleştirebilir. Ancak bu yaklaşımın uygulanması, bu kurala dayanan bir ulusal yasayı gerektirmektedir<sup>256</sup>.

İlgili fıkra, ikinci bir ülkede vergi idaresinin karşı ayarlama yapmasını, ilk ayarlamayı miktar ve ilke açısından uygun bulmasına bağlamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, karşı ayarlama yapma zorunluluğu bulunmamaktadır<sup>257</sup>. Ülkelerin mali egemenliğini koruması bakımından karşı ayarlamaların zorunlu bir nitelik tasimaması, yani başka ülke tarafından gerçekleştirilen ayarlamaların sonuçlarını

---

<sup>254</sup> **A.e.**, s. 94. (4.32.).

<sup>255</sup> Christian Ludwig, **a.g.e.** s. 168.

<sup>256</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 94, 95. (4.34., 4.36.).

<sup>257</sup> Robert T. Cole, James E. Croker, Corette Cole, **a.g.e.**, s. 306.

kabul etmeye, diger bir ülkenin vergi idaresinin zorlanmaması gereklidir<sup>258</sup>.

### *c) Usule iliskin Sorunlar*

Usule iliskin sorunlar, genel olarak; süre sinirlamaları, karsilikli anlasma görüşmesinin süresi, vergi mükellefinin katılımı, uygulanacak kuralların yayınlanmaması ile eksik vergi ya da buna bağlı faizlerin tahsilinden kaynaklanmaktadır.

#### *(1) Süre Sinirlamaları*

Vergi Anlasması Modeli'nde, süre sinirlaması belirtilmemiş olsa da anlaşmada ya da ulusal hukukta öngörülen sürelerin sona ermesi halinde karşı ayarlamalar yapılamaz. Ülkelerin çoğu, çifte vergilendirmeyi engellemek amaçlı olarak konuyu süreye bağlamayan bir yaklaşım tercih ederken, bazı ülkeler ise süre açısından sonu açık olan bir yaklaşımı, idari amaçlarla uygun görmeyerek mükellefler ve idareler için belirlilik sağlamak açısından süre sinirlamasına gidilmesini uygun bulmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken nokta, transfer fiyatlaması vakalarında zamanasımı süresi dolduğu zaman, ülkelerin hukuksal açıdan karşı ayarlama yapma olanaklarını kaybetmeleridir. Ayrıca, Vergi Anlasması Modeli'nin 25. maddesinin 2. fıkrası, karsilikli anlaşmaların, akit devletlerin iç hukuklarındaki süre sinirlamalarının dikkate alınmaksızın uygulanması gerektiğini hükme bağlamaktadır. Rehberde ülkeler, ulusal hukukta düzenlenen süre sinirlamalarını uzatmaları hususunda teşvik edilmektedir<sup>259</sup>.

---

<sup>258</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 95. (4.35.).

<sup>259</sup>**A.e.**, s. 97-98. (4.43., 4.44., 4.45., 4.46.).

## **(2) Karsilikli Anlasma Görüşmelerinin Süresi**

Transfer fiyatlamasının karmasik niteligi, vergi idarelerinin ilgili konuda kısa bir sürede sonuca ulasmasini zorlastirdigindan, bazi ülkelerdeki yetkili makamlar yetki devrine giderek, denetlenen olaya iliskin memurlardan ortak bir rapor hazirlamalarini talep etmektedir. Hazirlanan raporda, degerlendirmeye iliskin problemler, karara varmayi temin edecek bir dizi olgu ve kosullar ortaya konulup idarelerin anlasmaya varamadiklari sorunlar belirlendikten sonra, uygun fiyat için karara varabilecek alt ve üst sınırlar tespit edilmektedir<sup>260</sup>. Rehberde de bu noktada, idarelerin sorumluluklarini ve ödevlerini, deneyim sahibi alt derece memurlara tasimalari önerilmektedir<sup>261</sup>.

## **(3) Vergi Mükellefinin Katilimi**

Karsilikli anlasma usulü, bir dava usulü degildir. Bazi olaylarda vergi mükellefinin olaya iliskin bilgi vermesi yararli olabileceksen, mükelleflerin usule katilabilmeleri yetkili makamlarin takdirine dayanmaktadır. Usule iliskin olarak en fazla elestirilen nokta da budur<sup>262</sup>. OECD Vergi Anlasmasi Modeli'nin 25. maddesinin 1. fikrasi, mükelleflere karsilikli anlasma usulünü baslatmak üzere talepte bulunma hakki, yani usulü baslatmaya iliskin bir hak sunarken mükelleflerin usul sürecine katilmasına iliskin spesifik bir katilim hakki taninmamaktadır<sup>263</sup>.

Uygulamada ise mükellefler sürece katilmamaktadır<sup>264</sup>. Oysa ki, mükelleflere usulde yer alma, yani her iki yetkili makama olayini sunma ve bunlar önünde kendilerini temsil edebilme hakki taninmalidir<sup>265</sup>. Ayrica, mükellefler mümkün

---

<sup>260</sup> **A.e.**, s. 99-101. (4.52.,4.55.).

<sup>261</sup> Christian Ludwig, **a.g.e.** s. 168.

<sup>262</sup> Helmut Krabbe, “**Seminar C:Verstaendigungsverfahren**”, s. 550.

<sup>263</sup> Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)**”, s. 514-515.

<sup>264</sup> Stephan Eilers, Hans-Gerd Wienands, **a.g.e.**, s. 31; Chris Adam, Richard Coombes, **a.g.e.**, s. 99.

<sup>265</sup> Christian Ludwig, **a.g.e.** s. 168.

oldugu kadar sürece entegre edilerek, görüşmelerin gelişiminden bilgilendirilmelidir.<sup>266</sup>.

#### **(4) Uygulanabilecek Kuralların Yayınlanması**

Yetkili otoriteler, usule ilişkin ulusal kural ve usuller geliştirip bunları yayınlamak suretiyle mükelleflerin usulü daha iyi anlamalarına yardımcı olmalıdır<sup>267</sup>. İlgili kural ve usullerin yayınlanmasıyla, mükellefin diğer ülkelerin yetkili makamlarıyla tartışma başlatmak amaçlı olarak sorunu kendi ülkesine ne şekilde sunacağı, başvuruda bulunulacak resmi merciinin neresi olduğu ve makamlara konunun aydınlatılması için sunması gereken bilgilerin niteliği gibi bazı hususlar açıklığa kavuşturulabilir<sup>268</sup>.

#### **(5) Eksik Vergi ve Buna Bağlı Faizlerin Tahsilinden Kaynaklanan Sorunlar**

Transfer fiyatlaması olaylarında geçen sürelerin uzunluğu sebebiyle, eksik vergiler için öngörülen faizler veya bir karşı ayarlama da diğer ülkede fazla ödenen vergi için öngörülen faizler, kimi zaman vergi miktarına eşit veya daha fazla olabilmektedir. Ayrıca karşılıklı ayarlamalar, eksik vergilerin tahsili ve bu eksik ya da fazla ödenmiş vergilere faiz tahakkuk ettirilmesinden kaynaklanacak sorunlarla daha fazla karmaşıklaşabilir. Bu durum, çokuluslu bir işletme grubunun sorunlar çözülmeye kadar aynı vergiyi iki defa ödemesine yol açabilmektedir. Belirtilen sebeplerden dolayı, karşılıklı anlaşma sürecinde tahsilin ertelenmesi usulüne ilişkin düzenlemelere sahip olmayan ülkeler, bu tip düzenlemeler yapmaya teşvik edilmektedir<sup>269</sup>.

---

<sup>266</sup>OECD, **a.g.e.**, s.101. (4.56., 4.57., 4.58.,4.60.).

<sup>267</sup>Alexander Vögele, Thomas Borstell, Gerhard Engler, **a.g.e.**, s. 156.

<sup>268</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 102. (4.61., 4.62.).

<sup>269</sup>**A.e.**, s. 102-103. (4.64., 4.65.).

### **(6) İkincil Ayarlamalar**

Usule ilişkin sorunlar arasında ikincil ayarlamaların sebep olduğu problemler üzerinde de durulmaktadır<sup>270</sup>. Bunlar, diğer ülkede ikincil ayarlamalardan kaynaklanan ek vergi yükümlülüğü için bir karsi mahsup işlemi ya da başka bir önlemin sunulmadığı durumlarda çifte vergilendirmeye sebep olabilir. Ayrıca, ikincil ayarlamaların temettü karinesine dayandığı bir durumda, diğer ülke ödemeyi temettü biçiminde değerlendirmez ise, tevkif edilmiş vergiler mahsup edilmeyecektir<sup>271</sup>.

Vergi Anlaşması Modeli'nin serhinde, 9. maddenin ikincil ayarlamalardan bahsetmediği, başka bir ifadeyle bu konuda vergi idarelerine yasak getirilmediği belirtilmektedir. Uygulamada ise birçok ülkede pratik sebeplerle ya da ulusal düzenlemelerinin izin vermemesinden ötürü ikincil ayarlamalara gidilememektedir. Bu konuda OECD Mali İşler Komitesi çalışmalarını sürdürmektedir<sup>272</sup>.

### **3- ES ZAMANLI VERGİ İNCELEMELERİ**

Es zamanlı vergi incelemesi<sup>273</sup>, iki veya daha fazla ülkenin vergi incelemelerinde karşılıklı işbirliğine dayanan<sup>274</sup>, hızlı ve etkili bilgi değişiminin söz konusu olduğu bir yardımlaşma şekli olmakla beraber, bilhassa üçüncü ülke bilgilerinin vergi incelemesinde önemli bir dayanak olduğu hallerde yararlı olabilmektedir. OECD Es Zamanlı Vergi İncelemeleri Model Anlaşma'sinin 26. maddesinin A kısmında yapılan düzenlemeye göre; iki veya daha fazla tarafın, es zamanlı ve bağımsız bir biçimde, kendi ülkelerindeki vergi mükellefleri/vergi mükelleflerinin ortak veya ilişkili bir çıkarının bulunduğu vergisel ilişkileri, ele geçirdikleri herhangi bir bilginin değişimi amacıyla incelemeleri için gerçekleştirilen bir düzenlemedir. Açıklanan

---

<sup>270</sup>Terry Symons, John Sheer, Hazel Thomas, "Commentary on OECD Transfer Pricing Guidelines", **Tax Planning International Review**, Volume 22, Number 11, November 1995, s. 8.

<sup>271</sup>Billur Yaltı Soydan, "Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi", s. 127.

<sup>272</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 103, 104, 105, 107. (4.67., 4.69., 4.70., 4.77.).

<sup>273</sup>Kavram, Almanca kaynaklarda "Simultanbetriebsprüfung" olarak adlandırılmaktadır.

<sup>274</sup>Karner Lahodny, vd., **a.g.e.**, s. 151.

yöntem, OECD Vergi Anlaşması Model'inin 26. maddesinde düzenlenen bilgi değişimi kapsamında<sup>275</sup> olmakla beraber, akit devletlerin yetkili makamları arasında, anlaşmanın veya anlaşma kapsamındaki vergileri düzenleyen ulusal yasaların uygulanmasını temin etmek için işbirliğini şart koşturmaktadır<sup>276</sup>.

Bir devletin vergi idareleri tarafından vergi incelemeleri esnasında elde edilen bilgiler, ulusal mevzuata göre gizli bilgi kabul edilir. Bu bilgiler, sadece belli vergisel amaçlara yönelik olarak belirli kişilere veya bir vergi anlaşmasında ya da ortak yardımlaşma anlaşmasında taraf konumundaki yetkili kişilere bildirilebilir<sup>277</sup>. OECD eş zamanlı vergi incelemelerinin yaygınlaşmasını, emsallere uygunluk ilkesine riayeti temin etmesi ve çifte vergilendirmeyi önlenmesi açısından, teşvik etmektedir<sup>278</sup>. Burada önemli olan nokta, incelemeler neticesinde mükelleflerin fiyatlarında ayarlamaya giden vergi idarelerinin, gerçekleştirdikleri ayarlamalarla çokuluslu işletme grubu açısından çifte vergilendirmeyi engellemeyi garanti etmelerinin gerekmesidir<sup>279</sup>.

Konu toparlanarak denilebilir ki, eş zamanlı vergi incelemeleri, özellikle mükellefin idarelerle işbirliği içinde olmadığı veya gerekli belgeleri kullanıma sunmadığı hallerde<sup>280</sup>, bağlı işletmelerin vergisel yükümlülüklerinin doğru bir biçimde tespitinde yararlı bir araç olabilmektedir. Bunlar neticesinde idareler, çokuluslu işletme grubunun faaliyetlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler temin edebilmektedir, yani idareler, uluslararası işlemleri kontrol ve kıyaslamada daha geniş olanaklar elde ederler.

---

<sup>275</sup>Matthias Werra, "Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)", s.515.

<sup>276</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 107, 108. (4.78., 4.79., 4.81.); Billur Yaltı Soydan, "Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi", s. 127-128.

<sup>277</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 108. (4.83.).

<sup>278</sup>Robert T. Cole, James E. Croker, Corette Cole, **a.g.e.**, s. 308.

<sup>279</sup>Terry Symons, John Sheer, Hazel Thomas, **a.g.e.**, s. 8.

<sup>280</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 109. (4.86.).



#### 4- GÜVENLİ SIGINAKLAR

Yasal düzenlemeler ve denetimlerin karmasikligindan dolayi emsallere uygunluk ilkesinin belirsizliklere yol açarak mükellefler ve idarelere agir idari yükler yüklemesi, güvenli siginaklara iliskin kuralların, transfer fiyatlamasi alanındaki uygunlugunun OECD'ye üye ülkelerce mütalaa edilmesini dogurmudur<sup>281</sup>.

##### *a) Güvenli Siginakların Tanimi ve Kapsami*

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasındaki zorluklar, mükelleflerin, transfer fiyatlarının vergi idarelerince otomatik biçimde kabul edilmesini temin edecek bir dizi basit kurallari izlemesiyle kismen de olsa bertaraf edilebilir. Bu provizyonlar, güvenli siginak<sup>282</sup> ya da güvenli liman olarak isimlendirilmektedir<sup>283</sup>. Vergilendirme kapsamında yasal bir düzenleme olup belirli bir vergi mükellefi grubuna uygulanan güvenli siginaklar, mükelleflerin birtakim yükümlülüklerden muaf olduklari veya çok basit yükümlülüklerle tabi olduklari yerler olarak açıklanabilir. Mükelleflerin güvenli siginaklarda kontrol altında gerçekleştirdikleri işlemlerde, emsallere uygunluk ilkesine uyma kosullari basitleştirilir, yani mükelleflerden sadece transfer fiyatlarını tespit ederken basit bir yöntemi uygulamalari veya kontrol altındaki işlemlerine yönelik belirli bilgileri belgelemeleri talep edilir. Bu tip uygulamalar, mükelleflerin kosullarina bagli olarak ya üst limitler uygulanmasi suretiyle belirli işlemlerin transfer fiyatlamasi kurallarının uygulama safhasının kapsamından çıkartilmasini ya da kâr ve fiyatların önceden belirlenen aralıkta tahakkuk etmesi şeklinde uygulanacak kuralların basitleştirilmesi olanaklarını mükelleflere sunabilmektedir<sup>284</sup>.

Emsallere uygunluk ilkesi, elde edilmesi ve/veya değerlendirilmesi zor nitelikteki bilgilerin teminini ve analizini gerektirdiginden, çoğu zaman işletmenin büyüklüğü ya da kontrol altındaki işlemlerin düzeyi, ilkenin uygulanmasında

---

<sup>281</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 112. (4.94.).

<sup>282</sup>Bahse konu rehberde, güvenli siginaklar “safe harbours” olarak geçmektedir.

<sup>283</sup>Mehmet Aktas, **a.g.e.**, s. 137.

<sup>284</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 112-113. (4.95., 4.96. 4.98.).

zorluklara neden olabilir. Mükellefler güvenli sığınaklarda belirli yükümlülüklerden muaf tutularak uyumları kolaylaştırıldığından, yani geniş oranda bir esnekliğe sahip olduklarından, kullanacakları zaman ve kaynaktan tasarruf etmektedirler. Ayrıca, buralarda mükelleflerce tespit edilecek transfer fiyatları, büyük bir olasılıkla denetime tabi tutulmaksızın idarelerce kabul edilir. Yani vergi idareleri, fiyatların, belirledikleri sınırlar dahilinde olması halinde, bunları denetlemeksizin kabul edebilir. İdareler ise, transfer fiyatlamasına ilişkin denetimlerin minimum düzeylerde olması sebebiyle, kaynaklarını diğer işlemler ve mükelleflerin denetimine tahsis edebilme olanığına sahip olmaktadır<sup>285</sup>.

### ***b) Güvenli Sığınakların Yol Açtığı Sorunlar***

Yukarıda da açıklandığı üzere güvenli sığınaklar, idarelere, işlemlerde idari kolaylık; mükelleflere ise, kurallara uyma noktasında kolaylık ve belirlilik<sup>286</sup> sunmakla beraber, uygulamada birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar; çifte vergilendirme, mükelleflere vergi planlaması olanaklarının sunulması, esitlik ilkesinin çiğnenmesidir.

Sığınaklar, işletmelerin fiyatlama politikalarını etkileyebildiklerinden, bir ülkede güvenli sığınak uygulamasının söz konusu olması, o ülkedeki ve bağlı işletmelerin faaliyet gösterdikleri diğer ülkelerdeki vergileri de etkileyebilmektedir<sup>287</sup>. Bu sebeple sığınaklara ilişkin en önemli endişe duyulan konu, bunların uluslararası yarattıkları etkilerdir. Birden fazla ülkede güvenli sığınak uygulamasının olduğu ve her bir devletin farklı yaklaşım ve yöntemleri kabul ettiği bir durumda ise çifte vergilendirmeye engel olunamaz<sup>288</sup>.

Güvenli sığınaklar işletmelere, yapay düzenlemelerle transfer fiyatlarını

---

<sup>285</sup>OECD, **a.e.**, s. 113, 114. (4.99.-4.102.).

<sup>286</sup>Christian Ludwig, **a.g.e.** s. 170.

<sup>287</sup>Robert T. Cole, James E. Croker, Corette Cole, **a.g.e.**, s. 308.

<sup>288</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 114, 116, 118. (4.103., 4.108., 4.115.).

ayarlayarak vergilendirilebilir kârini baska devletlere transfer etme<sup>289</sup>, yani vergi planlamasi olanaklari sunmaktadir. Baska bir anlatimla, buralarda fiyatlar ve kârın emsallere uygunluk ilkesi ile uyum içinde olmaması, uluslararası gelirin vergi dışı kalmasına ve vergilendirilebilir gelirlerin düşük vergi oranlı ülkelere veya vergi cennetlerine kaymasına izin vermektedir. Bu durumda, güvenli sığınak uygulamasına giden ülkelerde beyan edilen vergilendirilebilir gelir artmakta iken, yabancı bağlı işletmelerin faaliyet gösterdikleri ülkelerde ise beyan edilecek kâr ve vergilendirilebilir gelir azalacaktır. Bu uygulamalardan zarar gören vergi idarelerinin, güvenli sığınaklardaki mükellefler tarafından oluşturulan transfer fiyatlarını emsallere uygun bulmaması halinde ise mükellefler çifte vergilendirmeye karşı karşıya kalacaklardır<sup>290</sup>.

Transfer fiyatlaması alanında güvenli sığınak uygulanmasının söz konusu olması, iki farklı kurallar grubu yaratılmasına yol açarak, buradaki mükellefler ile ilgili mükelleflere benzer ve muhtemelen bunlara rakip olan mükelleflerin vergisel olarak farklı muameleye tabi tutulmalarına sebep olmaktadır. İlk grup vergi mükellefinin, emsallere uygunluk ilkesini içeren yasalara uyma yükümlülüklerinden kurtulmaları; diğer mükelleflerinin ise faaliyetlerini, emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde gerçekleştirmeye zorunlu kılınmaları, ayrımcı nitelikte bir vergi uygulamasıdır ve rekabeti olumsuz bir biçimde etkilemektedir<sup>291</sup>.

## 5- PESİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMALARINI

Pesin fiyatlandırma anlaşmalarına<sup>292</sup> “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”nin dördüncü bölümünde ayrıntılı bir biçimde (4.124-4.166)<sup>293</sup> yer verilmiştir. OECD, bu konuda ayrıca 1999 yılının Ekim ayında

---

<sup>289</sup>Christian Ludwig, **a.g.e.** s. 170.

<sup>290</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 116, 117, 118. (4.109., 4.110., 4.116., 4.118.)

<sup>291</sup>**A.e.**, s. 119. (4.120.); Christian Ludwig, **a.g.e.**, s. 170.

<sup>292</sup>Söz konusu kavram, Alman literatüründe de “**Advanced Pricing Arrangements**” olarak yer almaktadır.

<sup>293</sup>Siegfried Grotherr, “Überlegungen zur Ausgestaltung von speziellen Verfahrensregelungen für Advance Pricing Agreements”, **Internationales Steuerrecht**, 14. Jahrgang, Heft 10, 2005, s. 352.

“Karsilikli Anlasma Sürecinde Pesin Fiyatlandırma Anlasmasının Yürütülmesindeki Ana Hatlar<sup>294</sup>” başlığı altında birtakim düzenlemelere gitmiştir<sup>295</sup>.

Günümüzde işletmeler, hukuki güvencelerine önem vermektedir. Yani, bağlı işletmeleriyle gerçekleştirdikleri işlemlerde seçtikleri transfer fiyatlarının ve anlaşma koşullarının, gelecekte ihtilaflar çıkmaksızın vergi idarelerince kabul edilmesi, onlar için önem arz etmektedir<sup>296</sup>. Bu bağlamda işletmeler, hukuki güvencelerinin teminine yönelik olarak vergi idareleriyle tek taraflı, çift taraflı ya da çok taraflı pesin fiyatlandırma anlaşmalarına gitmektedir<sup>297</sup>.

#### *a) Pesin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Tanımı ve Kapsamı*

Pesin fiyatlandırma anlaşmaları, kontrol altındaki işlemler için gelecekteki belirli bir dönemde geçerli olmak üzere, belirli ölçütler doğrultusunda (metot, karsılaştırılabilir unsurlar, uygun ayarlamalar, gelecekteki olaylar için kritik tahminler gibi) transfer fiyatlarını pesinen ve bağlayıcı<sup>298</sup> olarak belirleyen anlaşmadır<sup>299</sup>. Yani, transfer fiyatlarının belirlenmesine ilişkin belirli kriterler mükellefler ve idarelerin anlaşmalarıyla tayin edilerek<sup>300</sup> belirli bir zaman sürecini kapsayacak nitelikte transfer fiyatı tahmin edilmektedir. Burada, kullanılan tahminin

---

<sup>294</sup>1999 yılında “Guidelines for Conducting Advance Pricing Arrangements under the Mutual Agreement Procedure” adı altında yapılan ek, özellikle uygulamaya ilişkin ayrıntılara ve karşılıklı anlaşma usulüne ilişkindir. Bkz. Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 191.

<sup>295</sup>Alexander Vögele, Florence Vögele, “**Advance Pricing Agreements im Rahmen der künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze für die Verfahren bei der Einkunftsabgrenzung**”, s. 87.

<sup>296</sup>**A.e.**, s. 84.

<sup>297</sup>Alexander Vögele, Florence Vögele, “Advance Pricing Agreements bzw. Verbindliche Auskünfte- Die künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze und die Studie der Europäischen Kommission”, **Internationales Steuerrecht**, 11. Jahrgang, Heft 18, 2002, s. 641.

<sup>298</sup>Stephan Eilers, Hans-Gerd Wienands, **a.g.e.**, s. 311-312; Ulf Andersen, **a.g.e.**, s. 163.

<sup>299</sup>Siegfried Grotherr, “**Advance Pricing Agreements-Verfahren zur Vermeidung von Verrechnungspreiskonflikten**”, s. 856; United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 12; Siegfried Grotherr, “**Überlegungen zur Ausgestaltung von speziellen Verfahrensregelungen für Advance Pricing Agreements**”, s. 350.

<sup>300</sup>Allan W. Granwell, Jana Desirgh, ‘Zur Transferpreisplanung in den USA’, **Recht der Internationalen Wirtschaft**, 39. Jahrgang, Heft 12, 1993, s. 1012; Alexander Vögele, **New Deal for German Transfer Pricing and other Publications-Das neue Verrechnungspreissystem auf der Grundlage des BFH-Urteils vom 17. Oktober 2001 und andere Veröffentlichungen**, Verlag Wirtschaftskommunikation, Berlin, 2002, s. 194.

güvenilirliği, tahminin niteliğinin yani sıra tahminin esas aldığı kritik varsayımlara<sup>301</sup> da bağlı olmaktadır.

OECD Vergi Anlaşması Modeli'nin 25. maddesinin 3. paragrafına dayanılarak<sup>302</sup>, mükellefler ve idarelere belirlilik sunmak ve ihtilafları azaltmak<sup>303</sup> için yapılan bu anlaşmalar, bilhassa geleneksel yöntemlerin uygulanmasının güçleştiği veya başarısızlıkla sonuçlandığı durumlarda yararlı olmaktadır. Anlaşma süreci esasen mükellef tarafından başlatılarak, mükellefle bir veya daha fazla ilgili işletme ve bir veya daha fazla vergi idaresi arasında gerçekleşecek görüşmeler gerektirmektedir<sup>304</sup>. Diğer bir anlatımla, anlaşma süreci idare ve mükelleflerin katılımıyla gerçekleşmektedir<sup>305</sup>. Bahse konu anlaşmaları, karşılıklı anlaşma sürecinde yapılan anlaşmalardan ayıran nokta da bu husustur.

Pek çok ülke, transfer fiyatlarının emsallere uygunluğu alanında ortaya çıkabilecek uluslararası fikir ayrılıklarının çözülmesinin mümkün olmadığı durumlarda, oluşabilecek çifte vergilendirme riskini dikkate alarak, çok taraflı pesin fiyatlandırma anlaşmalarını (iki veya daha fazla ülke arasında gerçekleşen) tercih etmektedir<sup>306</sup>. Bazı ülkeler ise, tek taraflı olarak gerçekleştirilen (vergi mükellefiyle vergi idaresi arasında gerçekleşen) anlaşmaları kabul etmemektedir<sup>307</sup>.

Anlaşma sürecinin sonucunda idare, vergi mükellefine (bağlı işletmelere) anlaşmanın hükümlerine riayet ettiği sürece hükümdarlık alanı içinde transfer fiyatlarına yönelik herhangi bir ayarlama yapmayacağına ilişkin garanti temin etmesi gerekmektedir. Önemle belirtilmesi gereken nokta, izleyen yıllarda işletme

---

<sup>301</sup>Terry Symons, John Sheer, Hazel Thomas, **a.g.e.**, s. 8; Alexander Vögele, **New Deal for German Transfer Pricing and other Publications-Das neue Verrechnungspreissystem auf der Grundlage des BFH-Urteils vom 17. Oktober 2001 und andere Veröffentlichungen**, s. 200.

<sup>302</sup>Christian Ludwig, **a.g.e.** s. 170.

<sup>303</sup>United Nations Conference on Trade and Development, **a.g.e.**, s. 12-13; Siegfried Grotherr, **“Advance Pricing Agreements-Verfahren zur Vermeidung von Verrechnungspreiskonflikten”**, 856.

<sup>304</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 120-121. (4.124, 4.126.).

<sup>305</sup>Stephan Eilers, Hans-Gerd Wienands, **a.g.e.**, s. 313.

<sup>306</sup>Wolfgang Zieren, “Transferpreise”, (Çevrimiçi), <http://www.wiwi.uni-bielefeld.de/~koenig/aktuelles/veranstaltungshinweise/Zieren-Verrechnungspreise-Fallstudien.pdf>, 2 Mayıs 2005.

<sup>307</sup>Allan W. Granwell, Jana Desirgh, **a.g.e.**, s. 1011.

faaliyetlerinin önemli biçimde degismesi veya döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalar sebebiyle ekonomik sartlar yöntemin güvenilirliğini kritik olarak etkiliyorsa, anlasmanın degistirilebilecegine veya iptal edilebilecegine ilişkin bir hükmün anasmada bulunmasıdır. Ayrıca, hile veya görüşmeler sürecinde yanlış bilgi verme, mükellefin anasmayla belirlenen hüküm ve kosullara aykiri hareket etmesi nedeniyle geçmisi de kapsayacak şekilde anlasmanın iptali de söz konusu olabilmektedir. Sayılan sebeplerden ötürü iptalin gerçekleşmesi halinde ilgili vergi idaresi, anlasmanın iptaline ilişkin diğer vergi dairelerini bilgilendirmelidir<sup>308</sup>.

### ***b) Pesin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Avantaj ve Dezavantajları***

Düzenlemelerde, bahse konu anlaşmalarının avantaj ve dezavantajlarına ilişkin olarak, özellikle tek taraflı gerçekleştirilecek anlaşmaların çifte vergilendirme tehlikesini engellememe ihtimali üzerinde durulmaktadır<sup>309</sup>.

İlgili anlaşmaların avantajları şöyle sıralanabilir:

İki taraflı ya da çok taraflı olarak gerçekleştirilen pesin fiyatlandırma anlaşmaları, ekonomik ve hukuki çifte vergilendirme veya hiç vergilendirilmeme ihtimalini engellemekte<sup>310</sup> ya da azaltmaktadır. Ayrıca, uluslararası işlemlerde belirsizliği bertaraf etmek<sup>311</sup> suretiyle vergisel muamelelerin mükellefler tarafından tahmin edilebilirliğini artırarak mükelleflere hukuki güvence temin etmektedir<sup>312</sup>. Yani, idareler ile mükellefler arasında çatışma ortamı oluşturmada transfer fiyatları üzerinde önemli işbirliği ve dayanışma tesis ederek, oluşabilecek ihtilafları

---

<sup>308</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 123-124.(4.136., 4.139.).

<sup>309</sup>Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)**”, s. 515.

<sup>310</sup>Alexander Vögele, Thomas Borstell, Gerhard Engler, **a.g.e.**, s.156.

<sup>311</sup>Alexander Vögele, **New Deal for German Transfer Pricing and other Publications-Das neue Verrechnungspreissystem auf der Grundlage des BFH-Urteils vom 17. Oktober 2001 und andere Veröffentlichungen**, s. 193.

<sup>312</sup>Alexander Vögele, Thomas Borstell, Gerhard Engler, **a.g.e.**, s. 156; Alexander Vögele, Florence Vögele, “**Advance Pricing Agreements bzw. Verbindliche Auskünfte- Die künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze und die Studie der Europäischen Kommission**”, s. 644.

engellemektedir<sup>313</sup>. Böylece taraflar arasında görüşmeler süresince gerçekleşen bilgi alışverişi sayesinde, karmaşık nitelikteki vergisel sorunların çözümü daha kolay gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle, bu anlaşmalar idarelerin uluslararası şirketler grubunun sınır ötesi karmaşık işlemlerini daha kolay analiz etmesine<sup>314</sup> olanak tanımaktadır. Böylece vergi idareleri, uluslararası ticaret ve vergi alanlarındaki teknik ayrıntıları daha iyi bir şekilde kavrayabilmektedir. Bu durum ise, idarelerin benzer şartlardaki vergi mükelleflerine daha iyi hizmet sunabilme olanaklarını doğurmaktadır<sup>315</sup>.

Transfer fiyatlama ile ilgili ihtilafli konular, bu anlaşmalar sayesinde yargıya intikal ettirmeksizin<sup>316</sup> idari aşamada çözümlenmektedir. İhtilafların yargıya gidilmeden sonuçlandırılması, taraflara yüksek maliyetlerden ve zamandan tasarruf<sup>317</sup> sağlamaktadır. Ayrıca, ilgili anlaşmaların yürürlük tarihinden sonraki bir tarihte vergi idaresinin denetim yapması durumunda, mükellefler hakkında önceden ayrıntılı bilgiye sahip olduğundan daha az kaynak kullanımına neden olmaktadır<sup>318</sup>.

Ilgili anlaşmaların dezavantajları ise şunlardır:

Tek taraflı yapılan anlaşmalarda, bir ülkede emsallere uygunluk prensibi dikkate alınarak belirlenen bir fiyatlandırmayı, anlaşmaya taraf olmayan diğer bir ülkenin vergi idaresi kabul etmeyerek ayarlama gerçekleştirirse, bu durum çifte vergilendirme sorununu beraberinde getirecektir<sup>319</sup>. Yani, tek taraflı anlaşmaların

---

<sup>313</sup>Siegfried Grotherr, “**Überlegungen zur Ausgestaltung von speziellen Verfahrensregelungen für Advance Pricing Agreements**”, s. 350.

<sup>314</sup>Vögele Alexander, **New Deal for German Transfer Pricing and other Publications-Das neue Verrechnungspreissystem auf der Grundlage des BFH-Urteils vom 17. Oktober 2001 und andere Veröffentlichungen**, s. 193.

<sup>315</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 126-127.(4.146., 4.147.).

<sup>316</sup>Siegfried Grotherr, “**Advance Pricing Agreements-Verfahren zur Vermeidung von Verrechnungspreiskonflikten**”, s. 857.

<sup>317</sup>Berndt Runge, **a.g.e.**, s. 510.

<sup>318</sup>OECD, **a.g.e.**, s. 126. (4.145.).

<sup>319</sup>**A.e.**, s. 127. (4.149.).

uygulanmasi halinde, diger vergi idaresinin ne sekilde hareket edecegi bilinmediginden<sup>320</sup> çifte vergilendirme sorunu çogu zaman engellenemez.

Kritik tahminler yeterince göz önünde bulundurulmaksizin, diger bir deyişle degisen piyasa kosullarina iliskin güvenilir nitelikte olmayan tahminler yapilmasi halinde sorunlar olusabileceginden, böylesi tahminler anlasmaların kapsamına alınmamalıdır<sup>321</sup>.

Pesin fiyatlandırma anlasmasının yapılmasından sonraki bir tarihte gerçekleştirilecek anlasmalarda idarelerce ortaya konulan genel eğilim, önceki anlasmaları baz almak suretiyle benzer bir yöntem izlenmesidir. Ancak burada yapılması gereken, önceki anlasmanın sonuçlarının dikkatli bir biçimde yorumlanarak piyasadaki diger faaliyetlerin ve piyasa kosullarının da değerlendirilmesidir<sup>322</sup>.

Esnek nitelikler tasimayan anlasmalar, emsallere uygunluk ilkesine iliskin sartları yeterli biçimde yansitmayacağından, çifte vergilendirmeyi engellemek için anlasmaların esnek biçimde hazırlanması önem arz etmektedir<sup>323</sup>.

Bahse konu anlasmaların zaman alması sebebiyle maliyetli<sup>324</sup> olmaları, küçük mükellef gruplarınca uygulanma imkanının fazla olmamasına genelde büyük ölçekli işletmeler tarafından uygulanmasına yol açmaktadır<sup>325</sup>. İlgili işletmelerin uluslararası nitelikteki işlemlerinin siki bir biçimde incelenmesi ise denetime ayrılan kaynakların ve uzmanların büyük bir kısmının bu işletmelerin incelenmesine tesis edilmesi sorununa neden olmaktadır<sup>326</sup>.

---

<sup>320</sup> Berndt Runge, **a.g.e.**, s. 510.

<sup>321</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 121-122, 127, 131. (4.129., 4.150., 4.162.).

<sup>322</sup> **A.e.**, s. 128. (4.152.).

<sup>323</sup> **A.e.**, s. 127. (4.150.).

<sup>324</sup> Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)**”, s. 515; Alexander Vögele, Thomas Borstell, Gerhard Engler, **a.g.e.**, s. 157.

<sup>325</sup> Siegfried Grotherr, “**Überlegungen zur Ausgestaltung von speziellen Verfahrensregelungen für Advance Pricing Agreements**”, s. 350-351.

<sup>326</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 128-130. (4.159.,4.153.).



Pesin fiyatlandırma anlaşmaları, transfer fiyatlandırması incelemelerine nazaran sektöre ve mükellefe ilişkin daha ayrıntılı ve spesifik bilgileri içerdiğinden, idarenin ciddi boyutlarda efor ve zaman harcamasını<sup>327</sup> gerektirebilmektedir<sup>328</sup>. Ayrıca, uygulamalar için idarelerin teşkilatlarında deneyimli ve konuda uzmanlaşmış nitelikte personel bulundurmaları da bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır<sup>329</sup>.

Idarelerin, anlaşma sürecinde mükellef hakkında edindikleri bilgileri kötüye kullanmaları halinde problemler doğacaktır. Bu bağlamda mükellefler, anlaşmaya varılamaması halini de dikkate almalıdır<sup>330</sup>. Mükellefin görüşmeler sürdüğü sırada anlaşma yapmaktan vazgeçmesi ya da başvurusunun ret edilmesi durumunda, mükellefçe idareye sunulmuş olan bilgiler; fiyat önerileri, düşünceler, nedenler, hükümler vergi denetimleri için kullanılamaz. Buna ilaveten, anlaşmaya varılamaması hali, vergi incelemesine gidilmesine sebep olamaz. Anlaşma sürecinde mükellef tarafından sunulan ticari sırlar, diğer hassas bilgi ve belgelerin güvenliğini idare temin etmelidir<sup>331</sup>.

Özetle, transfer fiyatlandırması ihtilaflarının çözümünde, pesin fiyatlandırma anlaşmaları yararlı nitelikte araçlardır<sup>332</sup>. OECD üyesi bütün devletlerde bu usul uygulanmamakla beraber, uygulamaya gidilen ülkelerde olumlu sonuçlara ulaşıldığından, kullanımlarının yaygınlaşacağı tahmin edilmektedir<sup>333</sup>. OECD ise, konuya ilişkin olarak tek taraflı pesin fiyatlandırma anlaşmalarına karşı olduğunu belirtmekte ve iki taraflı veya çok taraflı anlaşmaların yapılmasını önermektedir<sup>334</sup>.

---

<sup>327</sup> Alexander Vögele, **New Deal for German Transfer Pricing and other Publications-Das neue Verrechnungspreissystem auf der Grundlage des BFH-Urteils vom 17. Oktober 2001 und andere Veröffentlichungen**, s. 214.

<sup>328</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 129. (4.155.).

<sup>329</sup> Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)**”, s. 515; Alexander Vögele, Thomas Borstell, Gerhard Engler, **a.g.e.**, s. 157.

<sup>330</sup> Allan W. Granwell, Jana Desirgh, **a.g.e.**, s. 1012-1013.

<sup>331</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 129-130. (4.157.-4.158.); Matthias Werra, “**Der 1995- OECD- Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 2)**”, s. 515-516.

<sup>332</sup> Hans F. W. Flick, “Zu gut um wahr zu sein; das APA?”, **Internationales Steuerrecht**, 5. Jahrgang, Heft 4, 1996, s. 162.

<sup>333</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 122, 130. (4.131., 4.160.).

<sup>334</sup> Siegfried Grotherr, “**Advance Pricing Agreements-Verfahren zur Vermeidung von Verrechnungspreiskonflikten**”, s. 857.

Ayrıca, kişiler arasında eşitlik ve benzerlik ilkesinin bir gereği olarak, sözleşme yapma olanığı bütün vergi mükelleflerine sunulmalıdır. OECD Mali İşler Komitesi ülkeler arasında uygulama açısından birlik temin etmeyi hedeflemektedir<sup>335</sup>.

## 6- TAHKİM

Ticaret ve yatırımların uluslararası niteliğinin artmasına bağlı olarak, bu faaliyetlerden kaynaklanan vergi ihtilafları da daha fazla uluslararası bir hal almıştır. Günümüzde, vergi mükellefi ile bunun bağlı olduğu vergi idaresi arasındaki ihtilafların yanı sıra, idarelerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar da gündeme gelmektedir. Çifte vergilendirme, geleneksel olarak karşılıklı anlaşma usulü ile çözüme kavuşturulsa da, görüşmeler neticesinde yetkili makamların anlaşmaya varamaması halinde çifte vergilendirme engellenemeyebilir<sup>336</sup>.

Vergilendirme alanındaki ihtilafların tahkime<sup>337</sup> gidilerek sonuçlandırılması amacıyla Avrupa Birliği ülkeleri, Konsey tarafından 23 Temmuz 1990 tarihinde kabul edilerek<sup>338</sup> 1 Ocak 1995'te yürürlüğe giren Tahkim Anlaşması'nı imzalamışlardır. Buna ilave olarak bazı iki taraflı vergi anlaşmaları da tahkim hükmü içermektedir. Fakat gerek Tahkim Anlaşması'nın gerekse vergi anlaşmasının hükümleri şimdiye kadar uygulamaya konu olmamıştır<sup>339</sup>.

Tahkim Anlaşması'nın 4. maddesinde, kârın emsallere uygunluk ilkesi uyarınca saptanacağı belirtilmektedir. Emsallere aykırı hareket ettiği seviyeyle işlemleri ayarlamaya tabi olan bir işletmenin, çifte vergilendirmeye sebep olan olayın kendisine bildirildiği tarihten başlayarak 3 yıl içinde yetkili makamları bilgilendirmesi gerekmektedir. Ancak taraflar, ayarlama hususunda anlaşmaya varamazlar ise, 2 kademeli bir süreç önlerine çıkacaktır. Birinci aşama, karşılıklı anlaşma süreci olacaktır. Karşılıklı anlaşma sürecinde taraflar çözüme ulaşamazlarsa

---

<sup>335</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 130, 131.(4.161., 4.164.).

<sup>336</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 132. (4.167.).

<sup>337</sup> Terimin Almanca karşılığı “**Schiedsverfahren**” şeklindedir.

<sup>338</sup> Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 206.

<sup>339</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 132. (4.169.).

Anlasması'nın 7. maddesi uyarınca<sup>340</sup> 2. asamaya gidilecektir. İkinci asamada, yani karşılıklı anlaşma süreci başarısızlıkla sona ermiş ya da 2 sene içinde sonuç elde edilmemiş ise, ilgili ülkelerin makamları bir danışma komisyonu belirlerler ve Anlaşma'nın 11. maddesine göre bu komisyonun, olayın kendisine intikal ettiği tarihten itibaren 6 ay içinde neticeye varması gerekmektedir<sup>341</sup>. Taraflar tarafından komisyonun sonucunun kabul edilmemesi de olanak dahilindedir. Kararın kabulü söz konusu olacaksa, karar idarelere ulaştıktan sonra 6 ay içinde kabul edilmelidir. Ancak, Tahkim Anlaşması'nın 12. maddesine göre eğer taraflar hem kararı kabul etmez hem de başka bir alternatif çözüme varmazlarsa, komisyonun kararını uygulamak zorundadır.<sup>342</sup>

Tahkim Anlaşması'nın usulüne ilişkin belirtilmesi gereken önemli birkaç nokta bulunmaktadır. Bunlar; 6. maddede hüküm altına alınan, dayanaksız ve eksik yapılan başvurular ile 7. maddede düzenlenen, başvuru yapılmaksızın sürecin başlamayacağı ve 8. maddede belirtilen, ilgili işletmelerden vergi kaçakçılığı sebebiyle cezaya maruz kalmış olunması halinde vergi idarelerinin tahkim sürecini baslatmak konusunda herhangi bir mecburiyetlerinin bulunmadığı hususudur<sup>343</sup>.

OECD Vergi Anlaşması Modeli çalışmalarında, tahkimin vergi ihtilaflarında uygulanabilmesi olasılığına zaman zaman değinilmiştir. 1977 yılındaki 25. maddenin serhinde, tavsiye görüşünde bulunularak kendisinden bağımsız hakem talep edilme olasılığı ima edilmektedir. 25. madde serhinin güncel versiyonunda da tahkim yoluyla ihtilafların çözülmesine, vergi anlaşmalarına tahkime ilişkin hükümler eklenmesine ve Tahkim Anlaşması'na işaret edilmektedir<sup>344</sup>.

OECD 1984 yılındaki raporunda, tahkimin uygulanmasının lehindeki ve aleyhindeki görüşler değerlendirilerek, usulün uygulanmasının uygun olmadığı konusunda karara varılmıştır. Ancak, 1984'ten bu yana bir çok değişiklik

---

<sup>340</sup> Wolfgang Zieren, **a.g.e.**

<sup>341</sup> Helmut Krabbe, "Das Schiedsübereinkommen zwischen den Mitgliedstaaten der Europaischen Union", **Internationales Steuerrecht**, 5. Jahrgang, Heft 1, 1996, s. 8.

<sup>342</sup> **A.e.**, s. 8; Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 209-210.

<sup>343</sup> Tuncay Kapusuzoglu, **a.e.**, s. 210.

<sup>344</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 132-133. (4.170.).

gerçekleşmiştir. Tahkim Anlaşması bu tarihte henüz tasarı halinde ve iki taraflı vergi anlaşmalarında tahkim usulü bulunmazken, transfer fiyatlaması alanında ise günümüzde izlenen artış o tarihlerde henüz söz konusu değildi. Sayılan sebeplerden ötürü OECD rehberinin tahkime ilişkin kısmında, vergi tahkim usulünün uluslararası vergi ilişkilerine müspet katkı yaratıp yaratmayacağı hususunun yeniden ve detaylı olarak analizi uygun görülmektedir. Ayrıca, OECD Mali İşler Komitesi tahkim konusunda bir çalışma yapma kararı almıştır<sup>345</sup>.

## **E- TRANSFER FİYATLARININ BELGELENMESİ**

Vergi idarelerinin, transfer fiyatlaması incelemesine yönelik olarak vergi mükelleflerinden isteyebilecekleri belgeler, rehberin besinci bölümünde düzenlenmektedir<sup>346</sup>. Transfer fiyatlarının belgelenmesine girmeden, konuyla bağlantılı olan ispat yüküne ilişkin kurallara kısaca değinmekte yarar var.

Daha önce de belirtildiği üzere, ispat yükünün vergi idarelerinde olduğu ülkelerde, idareler aksini iddia etmedikçe mükelleflerin belirlemiş oldukları transfer fiyatlarının emsallere uygunluğunu ispat yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ancak, yetersiz bilgiler dahilinde idarelerin doğru olarak denetim yapmaları mümkün olmayacağından, vergi idareleri mükelleflerden denetim yapmaları için gerekli olacak belge ve kayıtları ibraz etmelerini talep edebilir. Mükellefin idarenin talebini yerine getirmeyerek transfer fiyatlamasına ilişkin gerekli belgelemeyi idareye sunmadığı hallerde, idare transfer fiyatlarında ayarlamalara gidebilir. Rehberde, daha önce de belirtildiği gibi, idareler ve mükelleflerin ispat yükü hangi tarafa düşerse düşsün, uyguladıkları transfer fiyatlamasının emsallere uygunluk göstermesi iyi niyet sergilemeleri tavsiye edilmektedir<sup>347</sup>.

Transfer fiyatlamasının vergisel açıdan uygunluğu, mükellefin işlemine benzer bir işlemde, basiretli bir tacirin vereceği ticari karar dikkate alınarak tespit

---

<sup>345</sup> **A.e.**, s. 133. (4.171.).

<sup>346</sup> **A.e.**, s. 135. (5.1.).

<sup>347</sup> **A.e.**, s. 135. (5.2.).

edilebilir. Mükellefin söz konusu tacirin verecegi karar dogrultusunda karar verip vermedigi ise yazili belgelere dayanarak belirlenebileceginden, mükellef transfer fiyatlamasinin dayandigi konulara iliskin bilgileri, dikkate alınan unsurlari ve seçtiği transfer fiyatlamasi yöntemini içeren yazili materyalleri hazırlamalidir.

Belgelemede idareler ve mükellefler açısından önem arz eden bazı noktalar vardır. Bunlar şu şekilde belirtilebilir:

Transfer fiyatlamasında yapılacak denetimlerde idareler, mükelleflerden ulusal mevzuatta belirlenmiş belge saklama süresini asacak, normal şartlar altında tedarik etmelerinin mümkün olmadığı ya da mali ve idari yük doguracak belgeleri talep etmemelidir. İdareler ayrıca, ticari ve bilimsel sirlarin ya da gizli nitelikteki verilerin kamuya açıklanmamasini da temin etmelidir<sup>348</sup>.

Belirli bir transfer fiyatlamasi denetiminde gerekli olabilecek bilgiler, olayın kosullari ve olgularına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu sebepten ötürü her durumda geçerli bilginin nelerden oluştuğu ve bilginin niteliği kesin ve net olarak belirtilemez. Yapılacak analizlerde genel olarak kontrol altındaki işleme taraf olan bağlı işletmeler hakkında bilgiler, gerçekleşen işlemler ve işlevler, benzer işlemlere giren bağımsız işletmelere ait bilgiler ve diğer birtakim hususlar dikkate alınmalıdır. Ayrıca, işleme taraf olan her bir bağlı işletme hakkında aşağıda sayılan bilgilere müracaat etmek yararlı olabilir:

- İşletme tarafından gerçekleştirilen faaliyetin özet bilgisi,
- İşletmeye yönelik örgütlenme seması,
- Çokuluslu işletme grubu içindeki sahiplik ilişkileri,
- Gerçekleştirilen satışların miktarı,

---

<sup>348</sup>Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlamasi Rehberi”, s. 134.

- İlgili işlemin gerçekleşmesinden önceki son beş yıla ait faaliyet sonuçları,

- Vergi mükellefinin yabancı bağlı işletmelerle gerçekleştirdiği işlemleri (satış miktarları, hizmet ifaları, sabit kıymetlere ilişkin kira gelirleri, gayri maddi hakların transferi ve kullanımı ve verilen borçların faiz oranları) <sup>349</sup>.

---

<sup>349</sup> OECD, **a.g.e.**, s. 139-140. (5.16-5.18.).

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ TRANSFER FİYATLAMASINA YÖNELİK HÜKÜMLER

İkinci bölümde de belirtildiği üzere dünya ticaretinin büyük bir kısmı, farklı ülkelerde faaliyet gösteren çokuluslu işletmeler arasında gerçekleşmektedir. Bu sebeple transfer fiyatlaması, vergi idareleri açısından yadsınamayacak önem arz etmekte olduğundan, hükümetler, ülkeler arasında gelir naklini engelleyici mahiyette düzenlemeler oluşturmaya çalışmakta ve uluslararası işbirliğine gitmektedir.

Türk vergi sisteminde, transfer fiyatlaması kapsamında özel bir yasal düzenlemeye<sup>350</sup> rastlanmamakla beraber, konuyla bağlantılı birkaç hüküm vergi kanunlarında yer almaktadır. Bu bağlamda, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 16. ve 17. maddelerinde yasal işlem ve sözleşmelerin kötüye kullanılması<sup>351</sup>, yani peçeleme yoluyla vergiden kaçınmanın iki özel türü olan örtülü sermaye<sup>352</sup> ve örtülü kazanç dağıtımı<sup>353</sup> düzenlenmektedir<sup>354</sup>.

Örtülü sermaye ve örtülü kazanç dağıtımının varlığı halinde, mükellefler yasanın sözüne uygun hareket ediyor gibi gözükseler de yasanın özünü ihlal etmektedirler. Bu yönüyle işletmeler, hukuksal şekilleri, vergi yasalarının hükümlerini dıslamak, yani vergiden kaçınmak amaçlı olarak kötüye kullanmaktadır<sup>355</sup>. Bu çeşit işlem ve sözleşmeler kanuna karşı hileleri andırmaktadır.

---

<sup>350</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 243.

<sup>351</sup>Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 84.

<sup>352</sup>Örtülü sermaye ile ilgili düzenlemeler İngilizce literatürde “**Thin Capitalization**” olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Sükrü Kızılot, **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, s. 35. Kavram, ayrıca “**disguised capital**” olarak kullanılmaktadır. Bkz. S. Ates Oktar, “A Survey of Two Typical Forms of Abusive Tax Avoidance Transactions And Contracts: The Thin Capitalization and Hidden Distribution of Profits in Turkish Tax System”, **Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 46. Seri, Yıl 2004, s. 199.

<sup>353</sup>Örtülü kazanç dağıtımının İngilizce karşılığı “**Hidden Distribution of Profits**” olarak kullanılabilir. Bkz. S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 201.

<sup>354</sup>**A.e.**, s. 198.

<sup>355</sup>Selim Kaneti, “Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 131, Temmuz 1992, s. 42-45.

Kanun koyucu getirdigi düzenlemelerle, kurumların vergilendirilebilir kazançlarını azaltmalarını engellemeyi amaçlayarak, örtülü işlemler ile örtülü sözleşmeler biçiminde düzenlenen peçeleme işlemlerini kabul edilmeyen gider olarak dikkate almaktadır<sup>356</sup>.

Ayrıca, KVK'nun örtülü kazanç dağıtımına ilişkin maddesine paralel bir düzenleme olarak, özsermaye üzerinden faiz ödemelerini engellemeye yönelik GVK'nun 41. maddesinde, “tesebbüs sahibinin işletmeye koyduğu sermaye için yürütülecek faizler ile tesebbüs sahibinin esinin ve küçük çocuklarının işletmede cari hesap ve diğer şekillerdeki alacakları üzerinden yürütülecek faizler” gider kabul edilmeyen ödemeler olarak hükme bağlanmaktadır<sup>357</sup>.

Konuya ilişkin olarak ayrıca dar kapsamlı bir düzenleme, Sermaye Piyasası Kanunununun 15. maddesinde yer almaktadır. İlgili maddeye göre; “Halka açık ortaklıklar; yönetim, denetim veya sermaye bakımından dolaylı ve dolaysız olarak ilişkide bulunduğu diğer tesebbüs veya şahısla emsaline göre bariz şekilde farklı fiyat, ücret bedel uygulamak gibi örtülü işlemlerde bulunarak kârini ve/veya mal varlığını azaltamaz”.

## A- ÖRTÜLÜ SERMAYE KURUMU

İşletmeler, faaliyetlerini devam ettirebilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için finansman ihtiyaçlarını gidermek üzere öz kaynaklar ve yabancı kaynaklara, diğer bir anlatımla borçlanmaya gereksinim duyarlar. Bu itibarla, işletmeler borçlanma yoluyla alacakları kredileri, işletme dışındaki üçüncü kişilerden ya da ortaklardan temin edebilmektedir<sup>358</sup>. Ancak, işletmelerin borç aldıkları kişilere ödedikleri faiz, vade farkı, kur farkı ve borçlanmaya ilişkin diğer sair masraflarını yabancı kaynak maliyetleri arasında hâsılatından gider olarak indirebilmeleri, ortakların işletmeye

---

<sup>356</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 199-200.

<sup>357</sup>Mualla Öncel, **Kurumlar Vergisi Açısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazanç Ve Örtülü Sermaye**, Türkiye İş Bankası Tesisi, Ankara, 1978, s. 2.

<sup>358</sup>**A.e.**, s. 173.



sermaye koyarak kâr payı elde etmektense, sermayeyi borç olarak vererek karşılığında faiz elde etmeyi tercih etmelerine yol açmaktadır<sup>359</sup>. Bu yönüyle, faizler üzerindeki vergi yükünün, işletmenin kazancı üzerindeki vergi yükünden daha az olması sebebiyle, işletmelerin ortaklardan sermaye temin etmektense borçlanmaya yönelerek özsermaye içinde yer alması gereken fonları borç olarak alması durumunda, “örtülü sermaye”nin varlığından söz edilebilmektedir<sup>360</sup>.

Kanun koyucu, ortaklardan yapılacak borçlanmalarda peçeleme işlemleri aracılığıyla belirli kişilere menfaat sağlanmasını engellemek isteyerek, KVK’nun “Kabul Edilmeyen Giderler” başlıklı 15. maddesinin 2. bendinde; örtülü sermaye üzerinden ödenen ya da hesaplanan faizlerin kurum kazancının tespiti sırasında matrahtan indirilmeyeceğini hüküm altına almaktadır<sup>361</sup>. Bu bağlamda, örtülü sermaye üzerinden hesaplanan ya da ödenen faizler, kanunen kabul edilmeyen gider olarak ticari bilançonun kârına eklenmek suretiyle mali kâra dahil edilerek vergilendirilecektir<sup>362</sup>.

Aynı Kanun’un 16. maddesinde ise örtülü sermaye kurumu düzenlenmektedir. İlgili madde hükmüne göre;

“Kurumların aralarında vasitalı, vasitasız bir şirket münasebeti veya devamlı ve siki bir iktisadi münasebet bulunan gerçek ve tüzel kişilerden yaptıkları istikrazlar, tesebbüste devamlı olarak kullanılır ve bu istikrazlarla kurumun özsermayesi arasındaki nispet, emsali kurumlarinkine nazaran bariz bir fazlalık gösterirse mezkûr istikrazlar örtülü sermaye sayılır”.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere, bir borcun örtülü sermaye olarak

---

<sup>359</sup>Mehmet Maç, **Kurumlar Vergisi**, 3. Baskı, Denet Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 659; Murat Semercigil, **En Son Değişikliklerle Kurumlar Vergisi Kanunu ve Açıklamaları**, Feryal Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. Sti., Ankara, 1995, s. 309-310; Yılmaz Özbacı, **Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Olus Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 427.

<sup>360</sup>Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 84-85.

<sup>361</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 173; Sükrü Kizilot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Cilt II, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2000, s. 1553.

<sup>362</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 429; Musa Örmeci, **Kurumlar Vergisi Kanunu Uygulama Esasları**, Acar Matbaacılık A. S., İstanbul, Mart 1995, s. 561.

değerlendirilebilmesi için:

- Kurumun, borç aldığı gerçek ve tüzel kişilerle dolaylı veya dolaysız bir şirket ilişkisi veya devamlı ve sıkı bir iktisadi ilişki içinde olması,
- Kurum tarafından alınan borcun işletmede devamlı olarak kullanılması,
- Alınan borç ile ilgili kurumun özsermayesi arasındaki oranın, emsal kurumlara nazaran bariz fazlalık göstermesi gerekmektedir.

Yukarıda sıralanan şartları taşıyan borçlanmalar örtülü sermaye olarak nitelendirilmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere, özsermaye üzerinden hesaplanan ya da ödenen faizlerin kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınması mümkün değildir. Bu itibarla, örtülü sermaye kurumunun getirilmesiyle amaçlanan, sermaye niteliğinde konulması gereken tutarın borçlanılarak işletmede devamlı olarak kullanılması halinde, ödenen ya da hesaplanan faizler aracılığıyla işletmenin vergi matrahının azaltılmasının engellenmesidir<sup>363</sup>. Ancak, örtülü sermaye niteliğindeki borç üzerinden herhangi bir faiz ödemesi yapılması söz konusu değilse ya da ödenen veya hesaplanan faiz kanunen kabul edilmeyen gider olarak kurum kazancına eklenmiş ise vergisel açıdan yapılacak işlem bulunmamaktadır<sup>364</sup>. Diğer bir ifadeyle, KVK'nun 16. maddesinin, 15. maddenin ikinci bendiyle bağlantısı da dikkate alındığında denilebilir ki, kurumlar örtülü sermaye üzerinden faiz hesaplamaz ve ilgili tutarı kazançlarından indirmezlerse örtülü sermayenin varlığından söz edilemez<sup>365</sup>.

---

<sup>363</sup>Sükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1553; Altar Ömer Arpacı, “Kurumlar Vergisinde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye Müesseselerinin Çakışması”, **Maliye Postası Dergisi**, 15 Temmuz 2003, s. 99; Musa Örmeci, **a.g.e.**, s. 555.

<sup>364</sup>Sükrü Kızılot, **a.e.**, s. 1555; Yılmaz Özbalci, **a.g.e.**, s. 473.

<sup>365</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 201-202.

## 1- ÖRTÜLÜ SERMAYENİN UNSURLARI

Örtülü sermayenin mevcudiyetinin söz konusu olması bazı unsurların bulunmasına bağlıdır. Bunlar, objektif ve subjektif unsurlar olarak adlandırılmaktadır.

### a) Objektif Unsur

Örtülü sermayenin objektif unsurları; işletme ile ilgili işletmeye borç veren gerçek ve tüzel kişilerin aralarında ilişki bulunması, işletmenin borçlanma yoluyla aldığı krediler ile işletmenin özsermayesi arasındaki oranın emsali işletmelere göre göze çaracak bir fazlalık göstermesi ve alınan kredilerin işletmede sürekli olarak kullanılmasındır<sup>366</sup>.

Ancak, 16. maddede geçen “vasitalı, vasitasız bir şirket münasebeti”, “devamlı ve siki bir iktisadi münasebet”, “tesebbüste devamlı olarak kullanılmak” ve “emsali kurumlarinkine nazaran bariz bir fazlalık” kavramlarının kapsamına ilişkin olarak kanun hükmünde açıklamalar yer almamaktadır<sup>367</sup>.

Örtülü sermayenin varlığının söz konusu olabilmesi için, ortağın işletmeden sağladığı çıkarın, ortağın sahip olduğu ortaklık sıfatına dayanması, yani mevcut olan ortaklık ilişkisinin ilgili kişiye menfaat sağlanmasında rol oynamış olması gerekmektedir. Bu bağlamda, örtülü sermayenin düzenlendiği maddede geçen “vasitasız şirket ilişkisi” kavramıyla, borç alınan gerçek ya da tüzel kişinin işletmenin ortağı pozisyonunda olması ifade edilmek istenilmektedir<sup>368</sup>. Burada dikkat edilmesi gereken husus, ortağın hissesi hakkında kanunda belirli bir oran zikredilmediğinden ortağın sahip olduğu hisse oranının düşük ya da yüksek olmasının konu açısından önem arz etmemesidir<sup>369</sup>. Bazı durumlarda ise, ortaklık

---

<sup>366</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 174-179.

<sup>367</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 244.

<sup>368</sup>Mesut Koyuncu, “Örtülü Sermaye Müessesesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:177, Mayıs 1996; Yılmaz Özbalci, **a.g.e.**, s. 432.

<sup>369</sup>Musa Örmeci, **a.g.e.**, s. 556.

iliskisinin mevcudiyetini belirlemek güç olmaktadır. Örneğin, hamiline yazili olan hisselerde çoğu zaman ortakların belirlenmesi mümkün olmaz ya da yaniltici olarak belirlenebilirken, hisse tutma olarak adlandırılan hallerde ise asil ortak gizli tutulmak suretiyle ortak olmayan bir kisinin ortak olarak gösterilmesi söz konusu olmaktadır<sup>370</sup>.

Örtülü sermayenin varlığı değerlendirirken, ayrıca somut olayın özellikleri de göz önünde bulundurularak “vasitali şirket ilişkisi” ibaresi geniş kapsamlı olarak ele alınmalıdır. Bu çerçevede, kanun metninde geçen “vasitali şirket ilişkisi”, borçlanan işletmeyle ortaklık ilişkisi olmayan, ancak ortaklarla akrabalık ve beseri ilişkiler içinde yakınları ve ortakların istiraki bulunan tüzel kişilerin sermayesi, idaresi ya da murakabesi bakımından bağlı olduğu ya da nüfuzu altındaki gerçek ve tüzel kişileri içermektedir<sup>371</sup>. Konu toparlanacak olursa, ilgili kavramla, işletmenin ortakları ile kredi veren kişiler arasındaki ortaklık ifade edilmek istenilmektedir<sup>372</sup>.

“Devamlı ve siki bir iktisadi münasebet” ibaresine ilişkin yapılacak yorumlarda, işletmenin ortagi olmayan ve ortaklarıyla ilişkisi bulunmayan üçüncü kişiler ile gerçekleştirdiği borçlanmaların örtülü sermaye olarak kabul edilebilmesi için; işletmeyle bu kişiler arasındaki ekonomik ilişkilerin, bunlara ortak gözüyle bakılmasını sağlayacak derecede sürekli, yoğun<sup>373</sup> ve uzun zamandır süregelen veya her sene tekrarlanan ya da sene içinde birden fazla tekrarlanan iktisadi münasebetleri içermesi gerekmektedir<sup>374</sup>. Diğer bir anlatımla, “devamlı ve siki iktisadi münasebet” tabirinin kullanılmasıyla ifade edilmek istenilen haller, gizli ortagin, işletmeyle yaptığı alışverişler aracılığıyla işletme üzerinde hâkimiyet kurduğu ve işletmeye borç veren kişinin aslında gizli ortak olduğu hallerdir<sup>375</sup>.

---

<sup>370</sup> Mehmet Maç, **a.g.e.**, s. 662.

<sup>371</sup> Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 433; Sükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1575.

<sup>372</sup> Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 175.

<sup>373</sup> **A. e.**, s. 175.

<sup>374</sup> Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 436.

<sup>375</sup> Mehmet Maç, **a.g.e.**, s. 663.

Istikrazların işletmede devamlı olarak kullanılmasıyla ifade edilmek istenilen, istikrazların kullanımlarında süreklilik olması gerektirir. Bu açıdan, bir yıl ya da daha fazla süreyle kullanılan<sup>376</sup>, yani uzun vadeli borçlanmalar ile kısa ve orta vadeli olup tekrarlanan ya da vadesi uzatılan borçlanmalarda süreklilik olduğu kabul edilebilmektedir. Burada bir noktaya değinmek gerekir; değerlendirmelerde, devamlılık arz etmeyen, kısa süreli nakit sikisikliğinden kaynaklanan ve geri ödemesi hemen gerçekleştirilen nitelikteki borçlanmalar ticari hayata ilişkin mutad işlemler olarak ele alınmalıdır<sup>377</sup>.

Konuya ilişkin olarak Danistay 13. Daire'sinin 12.01.1976 tarih ve E. 1975/1851, K. 1976/39 sayılı kararında; kanun koyucunun KVK'nun 16. maddesinde devamlı ibaresini kullanarak, kısa vadeli istikrazlar dışındaki istikraz süresini amaçlamakta olduğu ve bu açıdan bir hesap dönemini kapsayan istikrazların işletmede devamlı olarak kullanılma koşulunu yerine getirdikleri belirtilmektedir. Ayrıca, işletmeye ilgili kanun metninde sayılan kişilerce verilen borcun belirli ölçüleri aşmaması, yani borçlanmanın özsermayeye oranının emsal kurumlara nazaran önemli sayılmayacak nitelikte farklılıklar göstermesi durumunda, örtülü sermaye uygulamasına gidilmeyecektir<sup>378</sup>. Bu itibarla, öncelikle işletme tarafından alınan borcun ilgili kurumun özsermayesine oranı tespit edilecek ve daha sonra bulunan bu oran emsal kurumlardaki oranlarla mukayese edilerek bariz bir fazlalık gösterip göstermediğine bakılacaktır<sup>379</sup>. Bu açıdan, borçlanmanın örtülü sermaye niteliği kazanması, özsermayeye oranının emsal kurumlara nazaran göze çaracak derecede fazlalık göstermesine bağlı olmaktadır<sup>380</sup>. Bu bağlamda, alınan kredilerin özsermayeye yakın ya da ya da özsermayeden daha büyük tutarlarda olması, örtülü sermayenin varlığına işaret edebilmektedir<sup>381</sup>. Örtülü sermaye kapsamına girebilecek nitelikteki borçlanmanın işletmenin özsermayesine oranında iktisadi, teknik ve ticari

---

<sup>376</sup>Musa Örmeci, **a.g.e.**, s. 558.

<sup>377</sup>Altar Ömer Arpacı, **a.g.e.**, s. 101.

<sup>378</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 439.

<sup>379</sup>Sükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1596.

<sup>380</sup>**A.e.**, s. 1588; Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 437.

<sup>381</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 176.

icaplara uymayan bariz bir farklılığın tespit edilmesi halinde, ilgili borçlanmanın tamamı örtülü sermaye niteliği taşıyacaktır<sup>382</sup>.

Karsilastirma yapılacak emsal kurumun tespitine ilişkin kanunda herhangi bir düzenleme yer almadığından, genel bir ölçüt belirleyerek emsal kurumun taniminin yapılmasına gidilmesi mümkün olmamaktadır. Emsal kurum kapsamında, borç alan işletmeyle aynı ya da benzer alanda faaliyet gösteren, özkaynaklar ve yabancı kaynakların kullanımı açısından benzer özellikler taşıyan kurumlar değerlendirilebilir. Ayrıca, değerlendirmelerde satış tutarları, gayri safi kârlilik, sermaye yapısı, pazar durumu, işletmelerin yeri, ortakların sayısı ve benzeri diğer birtakim hususlarda dikkate alınmalıdır. Bu noktada emsal kurumlarla karsilastirma, yapılan borçlanmanın şirketin özsermayesine oranının ticari hayatın teamüllerine, yani normal icaplarına uygunluğunun karsilastirilmesi şeklinde olacaktır<sup>383</sup>.

Danistay'ın, karsilastirmanın işletmenin içinde yapılmasının daha makul ve uygun olacağına ilişkin kararı<sup>384</sup> bulunmakla beraber, Danistay bazı kararlarında<sup>385</sup> emsal işletmelerin tespit edilerek karsilastirma yapılmasını gerekli görmemiştir.

### ***b) Subjektif Unsur***

Örtülü sermayenin varlığı, açıklanan objektif unsurların yani sıra subjektif unsurun, yani vergi kaçırma niyetinin de bulunmasını gerektirmektedir. Yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı üzere işletmelerin örtülü sermaye ile öz mali olan sermayeye kredi görünümünü vermek suretiyle vergi kaçırıldığını gizlemeyi hedeflemesi nedeniyle, vergi kaçırma niyetinin örtülü sermaye kavramına bağlı olması icap etmektedir<sup>386</sup>.

---

<sup>382</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**,s. 439-442.

<sup>383</sup>**A.e.**, s. 437-439; Musa Örmeci, **a.g.e.**, s. 559.

<sup>384</sup>Danistay 3. Dairesi'nin 07.05.1998 tarih ve E. 1997/293, K. 1998/165 sayılı kararı. Bkz. Altar Ömer Arpacı, **a.g.e.**, s. 102.

<sup>385</sup>Danistay 13. Dairesi'nin 12.01.1976 tarih ve E. 1975/1851, K. 1976/39 ve Danistay 4. Dairesi'nin 23.03.1990 tarih ve E. 1989/13939, K. 1990/1057 sayılı kararları.

<sup>386</sup>Sükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1604.

İlgili kanun maddesinde belirtilen şartların gerçekleştiği hallerde, vergi dairesinin ikmal tarhiyatına gidebilmesi ve kaçakçılık cezası kesebilmesi için mükellefin kasıtlı hareket ettiğini kanıtlaması gerekmekte, yani aksinin ispatı vergi mükellefine düşmekte<sup>387</sup> olduğundan, kanun koyucunun düzenlemeyle kaçakçılık karinesi getirdiği anlaşılmaktadır<sup>388</sup>.

## 2- BORÇLANMANIN DÖVİZ CİNSİNDEN YAPILMASI HALİNDE KUR FARKLARININ NİTELİĞİ

Ortakların işletmelere döviz olarak borç vermeleri halinde, borcun işletmeye verildiği ve daha sonra tahsil edildiği tarih arasında çıkan kur farkının işletme için gider olarak dikkate alınıp alınmayacağı hususunda farklı görüşler bulunmaktadır<sup>389</sup>.

Bazı yazarlar<sup>390</sup>, döviz olarak yapılan borçlanmanın örtülü sermaye niteliği tasıması durumunda, ortakların gelir elde ettiklerini ileri sürmektedir. Bu kişiler, söz konusu borçlanmanın doğuracağı kur farklarının, örtülü sermaye üzerinden hesaplanacak faizler olarak değerlendirilmesi ve ilgili tutarların kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınarak indirilememesi gerektiğini savunmaktadır<sup>391</sup>.

---

<sup>387</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 199.

<sup>388</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 179.

<sup>389</sup>Sükrü Kizilot, “Sirket Ortaktan Borç Alınan Dövizde, Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç ve Gider Yazma Sorunu”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=199602710.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=199602710.htm), 11.02.2005.

<sup>390</sup>Neslihan İçten, “Örtülü Sermaye Niteliğindeki Borçlanmalarda Kredi Faizi ve Kur Farklarının Durumu”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004089117.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004089117.htm), 21.01.2005; Ömer Duman, “Sirket Ortaklarının Sirkete Döviz Üzerinden Borç Vermesi ve Örtülü Sermaye”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 173, Ocak 1996, s. 129-134; Ömer Duman, “Sirketin Ortaklarına Döviz Üzerinden Borçlanması ve Bir Danıştay Kararı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 212, Nisan 1999, s. 18-24; Naci Arıkan, “Sirket Ortaklarının Döviz Cinsinden Sirkete Verdikleri Örtülü Sermaye Cinsinden Borçlara İlişkin Kur Farklarının Vergisel Durumu”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 231, Kasım 2000, s. 63-70; Muhittin Gündoğdu, “Örtülü Sermaye Müessesesi, Borçlanmanın Döviz Üzerinden Yapılması Durumunda Ortaya Çıkan Kur Farkına İlişkin Değerlendirme”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 100, s. 78-84; Hasan Yalçın, “Ödünç Para Verme İşlemlerinin Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dağıtım Açısından İncelenmesi”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=199701965.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=199701965.htm), 12.04.2005; Eren Yesilyurt, “Kurumların Örtülü Sermaye Niteliğindeki Dövizli Borçlanmalarında Hesaplanan Kur Farkları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 157, Ekim 2001, s. 74-78.

<sup>391</sup>F. Rifat Ortaç, “Örtülü Sermaye Uygulaması Bakımından Kur Farkının Faiz Sayılmayacağı ve Gider Yazılabileceği”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl: 10, Sayı: 111, Mart 2002, s. 12.

Bahse konu görüŖe sahip kisiler, vergi kanunlarinin lafzi ve ruhu ile hüküm ifade edecegi ve lafzin açık olmadigi hallerde ise vergi kanunlarinin hükümlerinin konuluslarindaki maksat, hükümlerin kanunun yapısındaki yeri ve diğer maddelerle olan bağlantısı göz önünde tutularak uygulanması gerektiğini<sup>392</sup> ileri sürmekte ve KVK'nun m.15/2'de "faiz" ibaresinin geçmesi sebebiyle, uygulamanın sadece faizlerle sınırlanılmayacağı ve hükmün getiriliş amacı gözetilerek kur farklarının da ilgili maddenin kapsamında değerlendirilmesi gerektiği görüşünü tasımaktadır. Bunlar, kanun koyucunun düzenlemelerini gerçekleştirdiği yıllarda, yani ilgili kanunu kodifiye ederken döviz kurlarının varlığından haberdar olması halinde, kur farkı gelirlerinin örtülü sermaye biçiminde dikkate alacağı varsayımına dayanarak, kur farkı gelirlerinin otomatik bir şekilde faiz olarak değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmektedir<sup>393</sup>.

Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu da konuya ilişkin olarak aynı görüşü tasımaktadır. Komisyon tarafından alınan kararda; işletmeye yabancı para olarak konulan borçların KVK'nın 16. maddesi çerçevesinde örtülü sermaye niteliğini alması halinde, örtülü sermayeye ilişkin olarak sonuç hesaplarına yansıtılan faiz, kur farkı ve benzeri isimler altındaki giderlerin, VUK'nun genel hükümleri (VUK değerlendirme hükümleri, md. 3 ve diğerleri) çerçevesinde indirilmesinin söz konusu olmayacağı ve KVK'nun 15/2 maddesine göre reddedilmesi gerektiği belirtilmektedir<sup>394</sup>.

Diğer bir görüşe<sup>395</sup> göre, KVK 15. maddesinin ikinci bendinde, örtülü sermaye üzerinden ödenen faizlerin kurum kazancından indirilmeyeceği hüküm altına alınmaktadır. Kur farklarına ilişkin olarak ise herhangi bir açıklama yapılmaması sebebiyle, kur farkları faiz olarak nitelendirilmeyerek gider olarak

---

<sup>392</sup>VUK m. 3/2.

<sup>393</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 201

<sup>394</sup>Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 263.

<sup>395</sup>F. Rifat Ortaç, **a.g.e.**, s. 14; Sükrü Kızılot, "Şirket Ortadından Borç Alınan Dövizde, Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç ve Gider Yazma Sorunu", **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=199602710.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=199602710.htm), 11.02.2005; Mehmet Maç, "Ortadın Şirkete Dövizli Borç Vermesi Hakkında Detaylı Bir Mukteza ve Görüşlerimiz", **Vergi Dünyası**, Sayı: 245, Ocak 2002, s. 19-23.



kaydedilebilir. Bu kisiler, borcu veren kisinin, bu durumda döviz olarak kazanç elde edilmesinin söz konusu olmadigi noktasından hareket etmektedir.<sup>396</sup>.

Danistay'in bu konudaki görüsü<sup>397</sup> ise; borç verilerek döviz olarak bir kazanç elde edilmediginden, kur farklarının faiz olarak nitelendirilmeyecegi yani kur farklarının gider olarak kurum kazancından indirilebilecegi yönündedir. Nitekim, Danistay 4. Dairesi'nin 16.06.1995 tarih ve E.1994/3894, K.1995/2937 sayili kararı<sup>398</sup> uyarınca; “Amerikan Dolari olarak borç verilmesi olayında, kur degisiklikleri nedeniyle ortaya çıkan fark, bir hizmet karsiligi elde edilmiş deger olmadigından, kur farkının vergilendirilmesi yoluna gidilemez”. Benzer bir olayda, Danistay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu 14.04.1995 tarih ve E. 1994/201, K.1995/124 sayili kararında<sup>399</sup>; Mark olarak borç verilmesi halinde kur farkının vergilendirilmemesi gerektiğini belirtmektedir.

Uygulamada ise, inceleme elemanlarınca ortaklar tarafından döviz olarak isletmeye verilen borçlara ilişkin kur farkları, faiz olarak nitelendirilerek örtülü sermaye hükümleri uyarınca matrah farki tespit edilmektedir<sup>400</sup>.

Özetle diyebiliriz ki, kanunilik ilkesine göre vergiler ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, degistirilir ve kaldırilir. Bu ilkenin sonucu olarak “faiz” kelimesini dikkate almadan, yani kanunların lafzi yorumunu yapmaksizin döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmaları faiz seklinde degerlendirmek, Anayasa'nin 73. maddesinde düzenlenen vergilemede kanunilik ilkesinin ihlaline neden olmaktadır<sup>401</sup>.

---

<sup>396</sup>F. Rifat Ortaç, **a.g.e.**, s. 14; Sükrü Kizilot, “Sirket Ortagından Borç Alınan Dövizde, Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç ve Gider Yazma Sorunu”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=199602710.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=199602710.htm), 11.02.2005.

<sup>397</sup>Sükrü Kizilot, **a.e.**; Danistay 4. Dairesi'nin 23.12.1998 tarih ve E. 1998/3295, K. 1998/5516 , 26.01.1999 tarih ve E. 1998/2250, K. 1999/50 ve 04.05.1999 tarih E.. 1998/3380 K. 1999/1651 sayili kararları. Bkz. F. Rifat Ortaç, **a.g.e.**, s. 13.

<sup>398</sup>**A.e.**, s. 12.

<sup>399</sup>**A.e.**, s. 13.

<sup>400</sup>**A.e.**, s. 13.

<sup>401</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 201.

## B- ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAGITIMI KURUMU

Vergisel bir avantaj olan transfer fiyatlaması, vergiden kaçınmaya yönelik bir işlem olan örtülü kazanç dağıtımına yakın bir kavramdır. Günümüzde en yaygın vergiden kaçınma yollarından birisi, daha önce de açıklanmaya çalışıldığı üzere, birden fazla ülkede faaliyet gösteren çokuluslu işletmelerin, ana işletme ile kontrolü altında bulunan yavru işletme arasında iş ilişkileri aracılığıyla vergisel indirimler sağlamasıdır. Bu bağlamda vergi idareleri, bağlı işletmeler arasında gerçekleşen işlemlerde emsallere uygunluk ilkesini uygulayarak transfer fiyatlarını belirleyerek düşük vergi oranları uygulanan ülkelere yapılan kâr transferlerini engellemeye çalışmaktadır. Bu açıdan, örtülü kazanç dağıtımı iddia ve cezalarını bertaraf etmek için sermaye şirketlerinin, yakın ilişki içinde oldukları gerçek kişi ve işletmelerle gerçekleştirecekleri işlemlerde daha dikkatli davranmaları gerekmektedir. Aksi takdirde vergi cezaları kaçınılmaz olacaktır<sup>402</sup>.

İşletmeler, gerçekleştirdikleri faaliyetler neticesinde kazanç elde etmeyi ve kazançlarını şirket ortakları ile sahiplerine dağıtmayı amaçlamaktadır<sup>403</sup>. İşletme kazançlarının, yasal mükellefiyetler yerine getirildikten, yani kurumlar vergisi öndendikten sonra ortaklara dağıtılması, açık ya da normal kâr dağıtımı olarak adlandırılmaktadır<sup>404</sup>.

İşletmeler kimi zaman vergi yüklerini azaltmak<sup>405</sup> amacı güderek, işletme bünyesinde oluşması gereken yani kurumlar vergisi matrahına dahil edilmesi gereken kazançlarını giderlerini, maliyetlerini sısırarak ya da elde ettikleri hâsılatları eksik göstererek, ilişki içinde buldukları gerçek ve tüzel kişilere menfaatler sağlamak suretiyle, kazançlarını, ortaklar ya da bahse konu kişilere kurumlar vergisine tabi tutulmaksızın dolaylı yollarla örtülü olarak dağıtmak isteyebilmektedir<sup>406</sup>.

---

<sup>402</sup> A.e., s. 202-203.

<sup>403</sup> Cholpan Oktar, a.g.e., s. 86; Levent Gençyürek, “Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl: 23, Sayı: 143, 2000, s. 67.

<sup>404</sup> Hasan Hüseyin Savas, “Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsal ve Danistay’ın Konuya Yaklaşımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 234, Subat 2001, s. 169-170.

<sup>405</sup> Cholpan Oktar, a.g.e., s. 87.

<sup>406</sup> Yılmaz Özbalci, a.g.e., s. 461; Mualla Öncel, a.g.e., s. 1.

Örtülü kazanç dağıtımı; sermaye şirketinin vergilendirilmemiş gelirinin, açık kazanç dağıtımı ya da sermayenin geri ödenmesi dışında kalan yollarla işletmenin ortaklarına ya da ortakların ilgili buldukları kişilere aktarılması<sup>407</sup> olarak ifade edilebilir. İşletmelerin daha az vergi ödemek amacıyla örtülü yollarla gerçekleştirdikleri bu çeşit sözleşmeler, literatürde “peçeleme sözleşmeleri” olarak adlandırılmaktadır<sup>408</sup>. Yani, belirli koşulların gerçekleşmesi halinde işletmelerin vergi planlaması aracı olarak kullanabilecekleri enstrümanlar, örtülü işlemlere dönüşebilmektedir<sup>409</sup>.

Kanun koyucu, bazı sözleşmelerin peçeleme sözleşmesi olarak kullanılma olasılığını göz ardı etmemektedir. Bu bağlamda, şirket ve ortakların mal varlıklarının ayrı olmasına, yani ayrı varlık ilkesine dayanarak<sup>410</sup> sermaye şirketlerince dağıtılan örtülü kazançlar, mevzuatımızda kanunen kabul edilmeyen gider niteliğinde değerlendirilmektedir. Bu itibarla, KVK’nda “Kabul Edilmeyen İndirimler” başlığı altında 15. maddenin 3 numaralı bendinde; sermaye şirketlerince dağıtılan örtülü kazançların, kurum kazançlarının tespitinde gelirden indirilemeyeceği, diğer bir deyişle matraha eklenmesi gerektiği hüküm altına alınmaktadır.

Aynı Kanun’un 17. maddesinde kazancın hangi hallerde kısmen ya da tamamen örtülü olarak dağıtılmış sayılacağı hususu, yani “örtülü kazanç dağıtımı” düzenlenmektedir. İlgili maddeye göre;

“Aşağıdaki hallerde, kazanç tamamen veya kısmen örtülü olarak dağıtılmış sayılır:

1-(2362 sayılı Kanun’un 12. maddesiyle değişen bent) Şirket, kendi ortakları,

---

<sup>407</sup>Veysi Sevig, “Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:119, Kasım 2002, s. 30.

<sup>408</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 5.

<sup>409</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 203.

<sup>410</sup>Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 87; Mehmet Korkusuz, “Son Düzenlemeler Işığında Örtülü Kazanç Aktarımının Yeniden Değerlendirilmesi”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=1999061696.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=1999061696.htm), 18. 04. 2005.

ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişiler, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımından vasitalı vasitasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler ile olan münasebetlerinde emsallerine göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük fiyat veya bedeller üzerinden yahut bedelsiz olarak alım, satım, imalat, inşaat muamelelerinde ve hizmet ilişkilerinde bulunursa;

2-Sirket, 1 numaralı fıkarda yazılı kişilerle olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük bedeller üzerinden kiralama veya kiraya verme muamelelerinde bulunursa;

3-Sirket, 1 numaralı fıkarda yazılı kişilerle olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük faiz ve komisyonlarla ödünç para alır veya verir;

4-Sirket, ortaklarından veya bunların esleri ile usul ve furuundan ve 3. dereceye kadar (dahil) kan ve sihirli hisimlerinden şirketin idare meclisi başkan veya üyesi, müdürü veya yüksek memuru durumunda bulunanlara emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek aylık, ikramiye, ücret verir veya benzeri ödemelerde bulunursa.

Görüldüğü üzere, örtülü kazanç dağıtımına ilişkin mevzuatımızda yer alan KVK'nin 17. maddesinde, hangi durumlarda kazancın tamamen veya kısmen örtülü olarak dağıtılmış sayılacağı sıralanmaktadır.

Örtülü kazanç dağıtımı, kurum kazancının kurum bünyesinde vergilendirilmeksizin alım, satım, imalat, inşaat işlemleri, hizmet ilişkileri, kiralama, kiraya verme, ödünç para verme işlemleri ve ücret ödemeleri ile ortaklara ve kanun maddesinde sayılan diğer kişilere aktarılmasıdır. Diğer bir anlatımla, örtülü kazanç dağıtımı, iş alanından özel alana doğru gelirin aktarılmasıdır<sup>411</sup>. Belirli sınırların

---

<sup>411</sup>Mualla Öncel, a.g.e., s. 3.

asilmasi halinde, bazi maliyet ve giderler örtülü kazanç dagitimi olarak nitelendirilmektedir.

Kanun koyucu yaptigi düzenlemeyle, örtülü kazanç dagitimi sebebiyle küçük hisseli ortaklar ve hazinenin zarar görmemesini<sup>412</sup> saglamak üzere, isletme kazancinin yasada hüküm altına alınan kisilere vergilendirilmek ve diger yasal kesintiler ayrilmaksizin transferini engellemeyi amaçlamakta<sup>413</sup>; ortagin ya da belirtilen kisilerin elde ettikleri menfaatleri, isletmenin ugramis oldugu zarar olarak görmektedir. Bu sebeple, örtülü yollardan dagitilan kazançların vergi disi kalmasinin önüne geçmeye çalisilirken vergiye tabi gelirin hesaplanması sırasında ilgili tutarların vergi matrahına eklenmesi gerektiği kabul edilmektedir<sup>414</sup>.

Taraflar arasında gerçekleştirilen hukuki işlem, örtülü kazanç dagitiminin söz konusu olması halinde alim-satım, kira, ödünç alıp-verme ilişkisi arkasına gizlenmek istenmektedir. Bu açıdan, işlemin dış görünümü ile maddi içeriğinin bağdasmaması, somut olayın değerlendirilmesinde zorluklara yol açmaktadır.

## 1- ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAGITIMININ UNSURLARI

Örtülü kazanç dagitiminin söz konusu olabilmesi için, örtülü kazanç dagitimi koşullarının, objektif unsurların gerçekleşmiş olması icap etmektedir. Baska bir anlatımla, kurumun ilgili maddede sayılan, belirli ilişkiler içinde bulunduğu kisilere, varlığından bedelsiz kıymet aktarımı veya ilgili kisilerle olan ilişkilerinde emsaline göre göze çarpacak derecede düşük ya da yüksek bedellerle ya da bedelsiz fiyat uygulaması gerekmektedir<sup>415</sup>.

---

<sup>412</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 201-203.

<sup>413</sup>Sükrü Kizilot, “Örtülü Kazanç Müessesinin Yalnızca Sermaye Sirketleri İçin Uygulanabileceği”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=200203302.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=200203302.htm), 12.04.2005.

<sup>414</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 2; Mehmet Korkusuz, “Son Düzenlemeler Isigında Örtülü Kazanç Aktarımının Yeniden Değerlendirilmesi”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=1999061696.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=1999061696.htm), 18.04.2005.

<sup>415</sup>Neslihan İçten, “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Örtülü Kazanç Hükümlerine Yapılması Gerekenler”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 111, Mart 2002, s. 230; Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 472.

İşletme tarafından yapılan ödemenin bilinçli olarak ve istenilerek yapılması, diğer bir ifadeyle dağıtımın aktif bir eylem ya da iradeye dayanılarak gerçekleştirilmesi ise örtülü kazanç dağıtımının subjektif unsurudur. Şirketin dağıtımını bilerek yapmasıyla ifade edilmek istenilen, işletmenin ortada makul bir karşı edim olmaksızın ortaklarının lehine menfaat sağladığını bilmesi ve işletmenin ortagi konumunda olmayan birisine sunmayacağı menfaatleri ortagina sağlamasıdır<sup>416</sup>.

Kanundaki düzenlemelerde, ödemenin bilerek ve istenilerek yapılmasının gerekliliği hüküm altına alınmamaktadır. Ancak işletmenin, belirli kişilerle belirli işlemleri gerçekleştirirken emsaline göre göze çaracak derecede yüksek ya da düşük fiyatlar uygulaması, yapılan ödemenin işletme tarafından bilerek ve istenilerek yapıldığına dair karine olabilmektedir<sup>417</sup>. Bu bağlamda, örtülü kazanç dağıtımında irade unsurunun bulunmadığını ispat yükü mükellefe düşmektedir. Konuya ilişkin olarak mükellef tarafından yapılacak açıklamalar vergi idaresince kabul edilirse tarhiyata gidilmez. Ancak, aksinin söz konusu olması halinde kazanç örtülü dağıtıldığından tarhiyata gidilir<sup>418</sup>.

## 2- ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMINDA EMSAL KAVRAMI

KVK'nun örtülü kazanç dağıtımına ilişkin maddesinde belirtilen işlemler aracılığıyla örtülü kazanç dağıtımının söz konusu olabilmesi için, kanun hükmünde sayılan işlemlerin emsallerinden farklı bedeller üzerinden ya da bedelsiz olarak gerçekleştirilmiş olması önem arz etmektedir. Ancak, hükümde karşılaştırmalarda kullanılacak emsallerin niteliğine ilişkin olarak herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır<sup>419</sup>.

Emsallerle yapılacak olan karşılaştırmalarda, işletmelerin yabancı kişilere taniyacağı en gayri müsait imkânlardan yola çıkılmalıdır. Yani, ortaklara ya da kanun

---

<sup>416</sup>Yılmaz Özbalci, **a.g.e.**, s. 467; Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 31-32.

<sup>417</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 32-33.

<sup>418</sup>Yılmaz Özbalci, **a.g.e.**, s. 496.

<sup>419</sup>Harun Kaynak, "Kurumlar Vergisi Mükellefiyetlerinde Örtülü Kazanç Müessesesi Yönünden "Emsal" Kavramı", **Maliye Postası Dergisi**, 15 Nisan 2000, s. 85.

hükmünde belirtilen diğer kişilere, yabancılara sunulacak olanaklardan daha iyilerinin sağlanması halinde örtülü kazanç dağıtımı gündeme gelecektir. Ancak, bu noktada işletmenin ilgili kişilere sunmakta olduğu olanakların gerçekleştirmekte olduğu ticari faaliyetin gereği olup olmadığı hususu önem kazanmaktadır. Nitekim işletme, ilgili kişilere ticari faaliyetinin bir gereği olarak söz konusu imkânları sunmakta ise, örtülü kazanç dağıtımından bahsedilemez<sup>420</sup>.

Danistay'ın da bu konuda vermiş olduğu farklı kararları bulunmaktadır. Danistay kararlarında, örtülü kazanç iddiası içeren vergi inceleme raporlarında, emsal gösterilmesi talep edilmektedir. Ayrıca, emsalin sağlıklı ve isabetli<sup>421</sup>, ekonomik ve ticari icaplara uygun<sup>422</sup> ve iddiaya konu işleme yeterince benzer<sup>423</sup> nitelikte olması ve mükellefçe yapılabilecek itirazın da dikkate alınması<sup>424</sup> suretiyle tespit edilmesi hususları yüksek mahkemenin kararlarında dikkat çekmektedir.

Emsallerle yapılan karşılaştırma neticesinde farklılıklar tespit edilmesi halinde, VUK'nun 3. maddesinde hüküm altına alınan “İktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun iddia edilmesi halinde, ispat külfeti bunu iddia eden tarafa aittir” hükmünden hareketle, tespit edilen farklılıkların ispatı daha önce belirtildiği üzere, mükellefe düşmektedir<sup>425</sup>.

---

<sup>420</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 486; Danistay 4. Dairesi E. 1987/4703, K. 1988/3511 Sayılı Karar metninde de belirtildiği üzere, “örtülü kazanç dağıtımı bir şirketin ortaklarına, yabancılara taniyebileceği imkanlardan daha iyisini temin etmesi halinde baslar.” Bkz. Murat Semercigil, **a.g.e.**, s. 336.

<sup>421</sup>Danistay 3. Dairesi'nin, 25/01/1998 tarih ve E. 1987/1694, K. 1988/181, Danistay 4. Dairesi'nin 08/03/1995 tarih ve E. 1994/5731, K. 1995/995, 07/12/1993 tarih ve E. 1992/ 4791, K. 1993/5616 ve 04/12/1974 tarihli E. 1973/2023, K. 1974/984 sayılı kararları. Bkz. Sükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1713.

<sup>422</sup>Danistay 13. Dairesi'nin 10.12.1990 tarih ve E. 1990/1414, K. 1990/3381 sayılı kararı. Bkz. Hasan Hüseyin Savaş, **a.g.e.**, s. 169.

<sup>423</sup>Danistay 3. Dairesi'nin 25.01.1988, E. 1987/1694, K. 1988/181 sayılı kararı. Bkz. Sükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1712; Danistay 4. Dairesi'nin 21.04.1988 tarih ve E. 1986/1392, K. 1988/1622 sayılı kararı. Bkz. Hasan Hüseyin Savaş, 169.

<sup>424</sup>Danistay 3. Dairesi'nin 07.03.1990 tarih ve E. 1989/762, K. 1990/775 sayılı kararı. Bkz. Hasan Hüseyin Savaş, **a.e.**, s. 169.

<sup>425</sup>Sükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1716-1717.

### ***a) Isletme İçi Emsal***

Örtülü kazanç iddiasına konu işlemle aynı nitelikleri taşıyan işlemlere uygulanan bedeller birbirleri açısından emsaldır. Örtülü kazanç dağıtımının belirlenmesinde ilke olarak işletme içi emsallere ulaşılabilmesi, karşılaştırma yapılması açısından yeterli olmaktadır. Yani, işletme içi emsallerin bulunması halinde, farklı nitelikteki emsallerin aranmasına gidilmesi gereği ortadan kalkmaktadır<sup>426</sup>. Ancak işletme içi emsallerin, işletmelerin faaliyette buldukları sektörlerin tasıdığı birtakim nitelikler sebebiyle tespitinin mümkün olmadığı bazı istisnai hallerde, karşılaştırmaya yönelik işletme dışı emsallerin, yani diğer işletmelerin fiyatlarının araştırılmasına gidilebilir.

### ***b) Isletme Dışı Emsal***

Belirtildiği üzere, yapılacak karşılaştırmalarda ölçü olarak alınacak fiyatlar ilke olarak işletme içi fiyatlardır. Ancak istisnai durumlarda, yani işletme içinde emsallere ulaşılabilmesi halinde, işletme dışı emsallere yani benzer kuruluşların fiyatlarına başvurulabilmektedir<sup>427</sup>. İşletme dışı emsal olarak aynı alanda faaliyetlerini gerçekleştiren yapıları, diğer bir deyişle sermaye, kapasite, organizasyon, sevk ve idare açısından benzeyen işletmelerin aynı nitelikteki işlemleri ile, söz konusu işlemlere uygulanan bedeller alınabilir<sup>428</sup>.

Yapılacak karşılaştırmalarda öncelikle işletme içi emsallerin değerlendirilmesi gerektiği yönünde Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 17.01.1997 tarihli E.1995/415 K.1997/6 sayılı kararına göre "Örtülü kazanç uygulaması yönünden ölçü alınacak fiyatların, işletme içi emsaller arasından seçilmesi gerekir. İşletme içi emsalin kabul edilmemesi halinde, işletme dışından emsal araştırılmasına gidilmesi ve bu emsallerin iyi seçilmiş olması önem taşımaktadır. Emsal seçilen kuruluşların iş hacimlerinin, kârlılığının, özvarlığının,

---

<sup>426</sup>Hasan Hüseyin Savas, **a.g.e.**, s. 170.

<sup>427</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 472.

<sup>428</sup>Hasan Hüseyin Savas, **a.g.e.**, s. 170



gelismedeki çabukluk ve istikrarin, teshir faaliyetlerinin ürün satislarina etkisinin, verdikleri hizmetin kapsamı ve kalitesinin, özelliklerinin somut olarak ortaya konularak karsilastirmada bu noktaların göz önüne alınması gerekir<sup>429</sup>”.

Hesap Uzmanlari Kurulu Danisma Komisyonu da, emsal tespitinde öncelikle isletme içi emsallerin, isletme içi emsallerin yeterli olmaması durumunda isletme dışı emsallerin değerlendirilmesi ve isletme dışı emsallerin değerlendirilmesi sırasında ise emsal seçilen kuruluşların iş hacminin, karlılığının, özvarlığının, faaliyet bölgesinin vb. gibi unsurlarında ayrıntılı bir biçimde ele alınmasının uygun olacağı yönünde karar almıştır<sup>430</sup>.

### *c) Kanuni Emsal*

Kanuni emsal, yasal düzenlemelerde emsali saptanmaya çalışılan işlemlere ve ilgili işlemlerin bedellerine ilişkin belirlenen ölçü ve emsallerdir. Kanuni emsallerin bağlayıcı nitelik tasimasından ötürü, gerçekleştirilecek işlemin bedeline ilişkin emsal tespitinde, bu konuya ilişkin olarak kanunda düzenlemeye gidilmiş olması halinde kanun esas alınacaktır<sup>431</sup>.

## **3- ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAGITIM SEKILLERİ**

Mevzuatımızda yer alan düzenlemeye göre, örtülü kazanç dağıtımı kapsamında değerlendirilebilecek işlemler; alım, satım, imalat, inşaat, kiraya verme ya da kiralama, hizmet sağlama, ödünç para alınması ve verilmesi ve ücret ödemelerinden oluşmaktadır. Örtülü kazanç dağıtımının varlığı hakkında karara varılırken işlemlerde uygulanan fiyat ve bedeller dikkate alınmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, ilgili tutarların emsallere uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir. İlgili kanun hükmünde “göze çaracak derecede fiyat”a ilişkin herhangi bir ölçüt

<sup>429</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s.249.

<sup>430</sup>**A.e.**, s. 252.; Neslihan İçten, “ **Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Örtülü Kazanç Hükümlerine Yapılması Gerekenler**”, s. 232.

<sup>431</sup>Konuya ilişkin olarak VUK’nun 267. maddesinde emsal bedel ve emsal ücretin tanımları hüküm altına alınmaktadır.

düzenlenmemektedir<sup>432</sup>

İşletmeler, ortakları ve ilgili buldukları gerçek ve tüzel kişilerle alım satım ilişkileri içerisinde girebilmektedir. Ancak, söz konusu işlemlerin emsallerine göre göze çaracak derecede fiyat ya da bedel ya da bedelsiz olarak yapılmasının söz konusu olduğu durumlarda, işletmenin kazancının bir kısmının örtülü olarak dağıtıldığı ileri sürülebilir. Yapılacak tespitlerde yukarıda da belirtildiği üzere, alınacak emsal, işletmenin diğer kişilerle gerçekleştirdiği işlemlerde uyguladığı işletme içi fiyatlar olmaktadır<sup>433</sup>.

Bu bağlamda, işletmenin yakın ilişkiler içinde bulunduğu kişilerle gerçekleştirdiği satış ilişkilerinde edim ve karşı edimin arasında dengenin söz konusu olmaması ve dengesizliğin işlemin tarafları arasındaki ortaklık ilişkisine dayanması, örtülü kazanç dağıtımına işaret etmektedir. Diğer müşterilere sağlanmayacak derecede büyük iskontolar, ortakın başka işletmede sahip olduğu hisselerini fahiş fiyatlar üzerinden kendi işletmesine satması ve hisse senetlerinin uyumsuz karşılıklar üzerinden alınıp satılması, işletmeyle ortaklar arasında satış sözleşmeleri yapılarak örtülü kazanç dağıtımını yapılmasının tipik örneklerini oluşturmaktadır<sup>434</sup>.

Sirketin ortakları, ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişilerle alım satım, imalat, inşaat muameleleri ve hizmet ilişkilerinde bulunması halinde yüksek bedellerden alımlar yapılması, zararına satışlara gidilmesi ve işlem bedelinin uzun süre içinde tahsil edilmemesi halinde örtülü kazanç dağıtımının varlığından söz edilebilir<sup>435</sup>.

Ayrıca, emsaline göre göze çaracak derecede düşük bedeller üzerinden kiraya verme ya da hiç kira alınmaması söz konusu ise, ilgili işlemler örtülü işlemler olarak nitelendirilebilir<sup>436</sup>. Özellikle halka açık anonim şirketlerde, icra ve hacizden mal kaçırmak amacıyla şirketlerin ortaklarına, ilgili bulunduğu kişilere ya da

---

<sup>432</sup>Murat Semercigil, **a.g.e.**, s. 316.

<sup>433</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 486-487.

<sup>434</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 85.

<sup>435</sup>Mehmet Maç, **a.g.e.**, s. 697.

<sup>436</sup>**A.e.**, s. 700.

ortaklarının ilgili bulunduğu kişilere, sahip olunan varlıkların kiralanmasına rastlanılmaktadır<sup>437</sup>

KVK'nin 17. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen kişilerin cari hesaplar aracılığıyla işletmeye borçlanmaları ve uzun süreler faiz ödemedi ya da cari kredi faizlerinden düşük faizler üzerinden işletmeye ait olan paraları kullanmaları, yaygın olarak görülen örtülü kazanç dağıtım şekillerindedir<sup>438</sup>. Nitekim vergi incelemelerinde, ortakların cari hesaplarından hareket edilerek örtülü kazanç dağıtımı yapıldığı iddiasıyla cezalı olarak vergi salındığı dikkatleri çekmektedir<sup>439</sup>

Ayrıca, şirket idare meclisi başkanına, üyelerine, müdürüne veya yüksek derecedeki memurlara yapılan aylık, ikramiye, ücret ve benzeri ödemelerde, söz konusu kişilere benzer pozisyonlarda çalışan kişilere nazaran daha fazla ödemede bulunulması halinde de yapılan ödemeler örtülü kazanç dağıtımı kapsamında değerlendirilir.

#### **4- ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMINDA BULUNULABİLECEK KİŞİLER**

Örtülü kazanç dağıtımının varlığını belirleyen, “ortakların bağlantılı bulunduğu gerçek veya tüzel kişiler” veya “idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından vasitalı vasitasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek veya tüzel kişiler” kavramları takdire bağlıdır ve subjektif nitelik tasir<sup>440</sup>.

Kanun hükmü incelendiğinde, örtülü kazanç dağıtımı yapılabilecek kişiler olarak işletmenin ortakları, ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişiler,

---

<sup>437</sup>Hüseyin Isık, **Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005, s. 235

<sup>438</sup>Mehmet Maç, **a.g.e.**, s. 700.

<sup>439</sup>Ekrem Sarısu, “Şirketlerin Örtülü Kazanç Derdi”, (Çevrimiçi), [http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/11-03-2002\(1\).htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/11-03-2002(1).htm), 10.04.2005.

<sup>440</sup>Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 15.

isletmenin idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımından vasitali vasitasiz olarak bagli bulundugu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kisiler, sirket ortaklarından veya bunların esleri ile usul ve fúruundan ve 3. dereceye kadar (dahil) kan ve sihrú hisimlerinden sirketin idare meclisi baskan veya úyesi, müdürü veya yüksek memuru durumunda bulunanlar olduğu anlasılmaktadır. Burada dikkati çeken husus, örtülu kazanç dagitiminda bulunabilecek gerçek ve tüzel kisilerin genis olarak sayilmis olmasidir.

Örtülu kazanç dagitiminda taraf olabilecek ortakların kimler olabileceği konusunda farklı görúsler bulunmaktadır. Bu konuda dagitimin sadece isletmenin büyük hisse sahibi ortaklara yapilabileceği ileri sürülmüs olsa da düzenlemede ,sayılan sartları gereklestiren kisilerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği görüsü de bulunmaktadır. Kanunun örtülu kazanç dagitimina iliskin maddesinde, ortaklık payı açısından belirli bir sinir belirtilmemekte oldugundan, ortaklık payı çok düşük düzeylerde olan bir ortagin da örtülu kazanç dagitimi gereklestirmesi söz konusu olabilir<sup>441</sup>.

Kanun koyucu, isletmelerin örtülu yollara basvurmak suretiyle daha az vergi ödemelerini engellemek için, ortak olmayan üçüncü kisilerin de örtülu ödemelerde bulunulabileceğini öngörerek, ilgili kisileri de düzenleme kapsamına dahil etmektedir. Ancak, “ortakların ilgili bulundugu gerçek ve tüzel kisiler” ibaresinin kisisel ve maddi iliskileri içerecek sekilde anlasilmasi gerekmektedir<sup>442</sup>. Somut olayın özelliklerine göre, gerçek kisi ortaklarda, bu kisinin yakın akrabaları, ahabları ve dostları ilgili kisiler kapsamında değerlendirilebilir. Isletmenin ortaginın oturduğu ya da isyeri olarak kullanmakta olduğu bir gayrimenkulün sahibine ilgili isletme tarafından menfaatler saglandiginda, ortagin ilgili bulundugu bir kisiye örtülu kazanç dagitimi söz konusu olacaktır<sup>443</sup>.

Gerçek kisi statüsündeki ortagin ilgili olduğu tüzel kisiler kapsamında,

---

<sup>441</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 470.

<sup>442</sup>Mualla Öncel, **a.g.e.**, s. 43-44.

<sup>443</sup>Yılmaz Özbacı, **a.g.e.**, s. 477.

ortagin ya da onun yakin akraba ve dostlarinin istiraki seklinde olan tüzel kisilere saglanacak olan menfaatler, örtülü kazanç dagitimi olarak nitelendirilebilir. Ayrica, tüzel kisi ortaklarin ilgili olduklari gerçek kisiler ise, ilgili tüzel kisinin ortaklarini, ortaklarin yakinlarini ve yöneticilerini içermektedir<sup>444</sup>.

Sirketin idaresi bakımından vasitasiz, vasitali bagli bulundugu gerçek ve tüzel kisiler ibaresi; sirketin yönetim kurulundaki baskan ve üyeleri, genel müdür ile yüksek memurlari, murakabesi bakımından vasitasiz ve vasitali olarak bagli oldugu gerçek ve tüzel kisileri ve sirketin denetçileriyle iliskilerini; sirketin sermayesi bakımından vasitasiz ya da vasitali olarak bagli bulundugu gerçek ve tüzel kisiler ise yabancı sermaye sahiplerini yani alacaklılari kapsamaktadır<sup>445</sup>.

Sirketin nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kisiler, sirketin sürekli olarak borç vermekte oldugu ya da ilgili kisilerle devamlı olarak iktisadi münasebetlerde bulundugu kisilerdir<sup>446</sup>.

Örtülü kazanç dagitimi yapılabilecek diğer kisiler olarak, sirketin idare meclisi baskani veya üyesi, müdürü ya da yüksek memuru durumunda bulunanlardır. Bu kisilerin ayrica belirtilmesinin sebebi, bu kisilerin karar alma sürecine dahil olmaları, yani kendilerine verilecek olan ücretleri tespit etmekte yetkili olmalarinin, ilgili kisilerce örtülü kazanç dagitimi yapılabilmesi olasiliginin diğer kisilere nazaran daha fazla olmasidir<sup>447</sup>. Madde hükmünde kullanılan yüksek memur tabiri esneklik tasimaktadır. Isletmenin büyüklüğü ve faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık gösterebilecek söz konusu kisilerden, sirketin idare ve yönetiminde etkinliği ve fonksiyonlari olan kisiler anlasilmalidir. Yorumlamalarda yüksek memur deyimi, unvana bagli kalınmaksizin, imza ve temsil yetkisi gibi sirket içindeki etkinliğin ve yetkilerin derecesi de araştırılarak değerlendirilmelidir<sup>448</sup>.

---

<sup>444</sup> **A.e.**, s. 477.

<sup>445</sup> **A.e.**, s. 477-480.

<sup>446</sup> Sükrü Kizilot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulamasi**, s. 1696.

<sup>447</sup> **A.e.**, s. 1698.

<sup>448</sup> Sacit Basmacı, **a.g.e.**, s. 161-162.

Örtülü kazanç dağıtımında bulunabilecek kişiler hakkında Hesap Uzmanları Danışma Komisyon'unda alınan karara göre; kurumun büyük hisseli ortaklarının yani sıra ilgili maddede sayılan diğer kişilerin de örtülü kazanç dağıtılacak kişiler kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönünde karara varılmıştır<sup>449</sup>.

## 5- ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIM GERÇEKLESTİREBİLECEK KURUMLAR

Yukarıda da belirtildiği üzere, KVK'nin 15. maddesinin 3. fıkrasında, sermaye şirketlerince dağıtılan örtülü kazançların, kurum kazancının tespitinde gider olarak indirilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Ancak, Kanun'un 17. maddesinde örtülü kazanç dağıtımına ilişkin yapılan düzenlemede, "şirket" ibaresinin kullanılması, sermaye şirketleri dışındaki kurumlar vergisi mükelleflerinin örtülü kazanç dağıtımını gerçekleştirip gerçekleştiremeyecekleri konusunda farklı görüşlere yol açmıştır.

Bu konuda ileri sürülen bir görüşe<sup>450</sup> göre; ilgili maddede "sermaye şirketi" ibaresi değil sadece "şirket" kelimesi kullanılmakta olduğundan<sup>451</sup> sermaye şirketlerinin yani sıra KVK 1. maddesinde sayılan kooperatifler, iktisadi kamu müesseseleri, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıkları tarafından da kanun metninde sayılan şartlar gerçekleşirse örtülü kazanç dağıtımını yapılabilir. Bu görüşe göre örtülü kazanç dağıtımını müessesesi, kurumun malvarlığı ile ortak ve sahiplerin malvarlığının ayrılması ve kurum kazancının, kurumlar vergisine tabi olmaksızın kurum dışına aktarılmasını sağlamak amacıyla getirildiğinden, bu noktada sermaye şirketleri ile diğer kurumlar vergisi mükellefleri arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır<sup>452</sup>.

---

<sup>449</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 261.

<sup>450</sup>Ömer Çakıcı, "Örtülü Kazanç Dağıtımında Sermaye Şirketi Kavramı", **Vergi Dünyası**, Sayı: 230, Ekim 2000, s. 117; Gürol Ürel, "Örtülü Kazanç Dağıtımını (I)", **Mükellefler Dergisi**, Sayı: 119, Kasım 2002, s. 24; Hasan Yalçın, "Örtülü Kazanç Dağıtımını", **Vergi Dünyası**, Sayı: 124, Aralık 1991.

<sup>451</sup>S. Ates Oktar, **a.g.e.**, s. 202.

<sup>452</sup>Ömer Çakıcı, **a.g.e.**, s. 116-117

Konuya ilişkin olarak ileri sürülen diğer bir görüşe<sup>453</sup> göre KVK 15. maddesindeki ifade açıktır. 17. maddede geçen “sirket” kelimesiyle sadece sermaye şirketleri, diğer bir ifadeyle anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler kastedilmektedir. Bu görüşü savunanlar, sermaye şirketleri dışında kalan diğer kurumlar vergisi mükellefleri için, örtülü kazanç dağıtımına ilişkin maddenin uygulanamayacağını, yani örtülü kazanç dağıtımını iddiasıyla tarhiyatın bunlar açısından söz konusu olmayacağını ileri sürmektedir. Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu’nun da bu yönde alınmış kararı bulunmaktadır. Komisyon, örtülü kazanç dağıtımının KVK’nin 15/3. maddesinde belirtildiği üzere, yalnızca sermaye şirketleri için geçerli olduğu ve sermaye şirketleri dışındaki kurumların örtülü kazanç dağıtımları halinde, genel hükümlere göre işlem yapılması gerektiğini kararında belirtmektedir<sup>454</sup>. Burada belirtilmesi gereken husus, kararda da açıklandığı üzere, sermaye şirketleri dışında kalan kurumların örtülü yollarla, ödeyecekleri vergileri azaltmaya çalışmaları halinde, genel hükümlere göre işlem yapılmasının söz konusu olacaktır<sup>455</sup>.

## 6- ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMINDA HAZINE ZARARI

Örtülü kazanç konusuna ilişkin gerek bilimsel yazılarda gerekse yargı kararlarında farklı görüşlerin<sup>456</sup> ileri sürüldüğü diğer bir konu ise, örtülü kazanç dağıtımının gerçekleşmiş olması için, hazine zararının yani vergi kaybının<sup>457</sup> bir koşul olarak araştırılmasının gerekip gerekmediğidir.

---

<sup>453</sup>Veysi Sevig, **a.g.e.**, s. 29-30; Neslihan İçten, “**Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Örtülü Kazanç Hükümlerine Yapılması Gerekenler**”, s. 229- 234; Altar Ömer Arpacı, **a.g.e.**, s. 99-105; Ülker Mavral, “Örtülü Kazanç ve Özellik Arzeden Hususlar”, **Vergi Sorunları**, Sayı:169, Ekim 2002, s. 80; Sükrü Kızılot, “Örtülü Kazanç Müessesinin Yalnızca Sermaye Şirketleri İçin Uygulanabileceği”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2002033021.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002033021.htm), 12.04.2005.

<sup>454</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 254.

<sup>455</sup>Ömer Çakıcı, **a.g.e.**, s. 117.

<sup>456</sup>Mesut Koyuncu, **Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtım ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, s. 219.

<sup>457</sup>VUK’nun 341. maddesi uyarınca; “vergi ziyai, mükellefin veya sorumlunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden verginin zamanında tahakkuk ettirilmesini veya eksik tahakkuk ettirilmesini” ifade etmektedir.

Örtülü kazanç dağıtımının tespitinde, hazine zararının araştırılmaması gerektiğini savunanların<sup>458</sup> görüşüne göre, KVK'nun örtülü kazanç dağıtımını düzenleyen ilgili maddesi, karsılaştırma yapılmasını, yani hazine kaybının araştırılması gerektiğini düzenlememektedir<sup>459</sup>. Bahse konu madde, vergi güvenlik kurumu olarak örtülü dağıtılan kazançların vergi matrahından indirilmesini engellemek, yani kurumun vergiye tabi kazancının örtülü kazanç aktarımlarıyla asindirilmemesini sağlamak, küçük ortakların menfaatlerini korunmak ve kamu düzeninin temini amaçlı olarak getirilmiştir. Bu kişiler, ilgili maddede yer alan şartlar gerçekleştiğinde, işlemler neticesinde ödenecek toplam vergi tutarı değişmese bile örtülü kazanç dağıtımının gündeme gelebileceğini ileri sürmektedir.

Danistay'ın da, kamu düzeninin korunması amaçlı olarak örtülü kazanç dağıtımı hususunda hazine zararının aranmayacağı yönünde verdiği bazı kararlar bulunmaktadır. Danistay 3. Dairesi'nin 17.06.1996 tarihli E. 1996/952, K. 1996/2396 sayılı kararında, "15/3 maddesinde ise kurum kazancının tespitinde sermaye şirketlerince dağıtılan örtülü kazancın saptanmasında dağıtılan örtülü kazancın indirilemeyeceğinin açıklandığı, kamu düzeninin korunması amaçlandığında, örtülü kazancın mevcudiyeti için hazine zararının bulunmasının aranmayacağı gibi, kendisine örtülü kazanç sağlanan diğer kurumun bir örtülü kazancı beyan etmiş olması da örtülü kazanç dağıtan kurum hakkında matrah farkı tespitiyle tarhiyat yapılmasına engel olmayacağı" belirtilmektedir<sup>460</sup>. Karardan da anlaşılacağı üzere, Danistay hazinenin kaybının söz konusu olmadığı hallerde, kamu düzeninin korunması amaçlı ek tarhiyat yapılmasının engellemeyeceği hususunda karara varmıştır.

---

<sup>458</sup>Levent Gençyürek, **a.g.e.**, s. 67- 79.; Murat Dayanç, "Kurumlar Tarafından Ortaklara Verilen Borçların Örtülü Kazanç Müessesesi Karsısındaki Durumu ve Bir Örnek Uygulaması", **Maliye Postası Dergisi**, 1 Eylül 2001, s. 53- 62; Gürol Ürel, "Örtülü Kazanç Dağıtımı (I)", **Mükellefin Dergisi**, Sayı:119, Kasım 2002, s. 23-32; Hasan Kurt, "Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Yüksek Mahkemenin Görüşü", **Vergi Dünyası**, Sayı: 107, Temmuz 1990, s. 311; Ali Haydar Yıldırım, Olcay Kolotoglu, "Örtülü Kazanç Dağıtımı Hazine Kaybı İlişkisi", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 107, Kasım 2001, s. 171-175; Erdal Sönmez, Garip Ayaz, "Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazinenin Zararı Olup Olmadığı Araştırılabilir Mi?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 162, Subat 1995.

<sup>459</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 246.

<sup>460</sup>Yenal Öncel, **a.g.e.**, s.16



Diger bir görüŖe göre<sup>461</sup>; ilgili islemlerle, kurumlar vergisi matrahinin azalmasini doguran tutar, ayni sene içinde vergilendirilmis veya vergilendirilebilir nitelikte ise hazinenin ilgili islemlerle zarara ugramasi, yani hazinenin vergi gelirlerinde azalma söz konusu olmadigindan, bu tutar örtülü kazanç olarak zikredilmemelidir<sup>462</sup>.

Danistay kararlarinda ağırlikli olarak, vergi kaybinin somut olarak ortaya konmasi gerektiği belirtilmektedir. Nitekim, Danistay'ın 4. Dairesi'nin 13.10.1987 tarihli E.1987/2585 K.1987/2881 sayili kararına göre ‘‘kurumlar tarafından yapılan ödemelerin örtülü kazanç dagitimi olarak nitelendirilebilmesi, dagitimin yapilisi biçimi ve kazancin dagitildiği kisi kadar, dogurdugu sonucun da irdelenmesini gerektirmektedir. Bu nedenle; kazanç dagitiminin örtülü olarak yapıldığı kabul edilen islemin Kanun'un 17. maddesi kapsamında olması, kurum bünyesinde vergilendirilmesi gereken kurum kazancini azaltmadıkça örtülü kazanç dagitiminin varligindan söz etme olanagi bulunmamaktadır. Aksine yorum, Kurumlar Vergisine konu olmayan bir kisim kazancin vergilendirilmesi sonucunu doguracagindan ayni yasanin ilk maddesine aykiri olacaktır’’.<sup>463</sup> Bu bağlamda Danistay, örtülü kazanç dagitiminden söz edebilmek için, işletmeler arasındaki ilişkiler neticesinde ödenecek verginin azalması ve vergilendirilecek kazancin döneminin kaydirilmesini dikkate almaktadır<sup>464</sup>.

Danistay kararlarında; örtülü kazanç dagitimi değerlendirilirken, vergi kaybinin somut bir biçimde araştırılması gerektiği<sup>465</sup> ve her iki tarafın da kurumlar

---

<sup>461</sup>Sükrü Kizilot, ‘‘Örtülü Kazançta, Vergi Kaybinin Somut Biçimde Ortaya Konması Gerektiği’’, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 47, Kasım 1996, s. 37-41; Oğuz Çetinkaya, ‘‘Örtülü Kazanç Dagitiminde Hazine Zararı Aranması Doğru Yaklaşım-İİ’’, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:112, Nisan 2002, s. 249-254; Neslihan İçten, ‘‘Örtülü Kazanç Dagitiminde Özellik Arz Eden Bazı Hususlar’’, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame .asp ? file\\_name=2002043062.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002043062.htm), 14.04.2005.

<sup>462</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 246.

<sup>463</sup>**A.e.**, s. 248.

<sup>464</sup>Sükrü Kizilot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, s. 1763.

<sup>465</sup>Danistay 4. Dairesi'nin 19.10.1988 tarihli E. 1987/4073, K. 1988/3511 sayili kararında; kurumlar arasındaki ilişkilerde söz konusu ilişkilerin ödeyecekleri vergileri azaltması ya da vergilendirilecek kazancin döneminin kaydirilmesine dönük olması gerektiğini ve bu durumun inceleme neticesinde ortaya konulması gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu olayda bu yönde yapılmis inceleme ve tespiti

vergi mükellefi olması halinde sabit oranlı bir vergiye tabi tutulacaklarından, vergi zıyainin bulunmayacağı<sup>466</sup> doğrultusunda kararlar verilmiştir.

Hesap Uzmanları Danışma Komisyonu'nda yapılan görüşmeler neticesinde, “örtülü kazanç dağıtımında “Hazine Zararının” bir koşul olarak aranmaması gerektiği ve dağıtım yapan firma kayıtlarında herhangi bir düzeltme yapılmaması gerektiği” şeklinde karara varılmıştır<sup>467</sup>.

---

rastlanmadığından örtülü kazanç dağıtımının gerçekleşmediğini ifade etmektedir. Bkz. Sükrü Kızılot, **Danistay Kararları ve Özelgeler**, Cilt: 1., s. 1082.

<sup>466</sup>Danistay 4. Dairesi'nin 8.11.1989 tarihli E. 1988/3238, K. 1989/3847 sayılı kararı. Bkz. Sükrü Kızılot, **Danistay Kararları ve Özelgeler**, s. 1478

<sup>467</sup>Tuncay Kapusuzoglu, **a.g.e.**, s. 247.

## SONUÇ

Çokuluslu işletmeler faaliyet gösterdikleri ülkeler arasındaki vergi oranlarındaki farklılıkları kullanarak, gelirlerini bağlı işletmeleri arasında kaydırarak vergi yüklerini ayarlamaya çalışmaktadır. Bu yönüyle, transfer fiyatlaması işletmelerin kullanım amaçlarına bağlı olarak yasal olmayan yöntemler haline dönüşebilmektedir. Ancak, çokuluslu işletmelerin içiçe geçmiş yapıları ve faaliyetlerin çeşitliliği, işletmelerin gelirlerinin farklı ülkelerde faaliyet gösteren bağlı birimleri arasında dağılımını zorlastırmaktadır.

Hükümetler, emsallere uygun olmayan fiyatlar aracılığıyla ülkelerinden sermaye çıkışlarını önlemek için, grup içi işlemlerin fiyatlarının belirlenmesine yönelik farklı vergi politikaları uygulamaktadır. Bir çok ülke, vergilemede çokuluslu işletmeler ile bağımsız işletmeler arasındaki rekabete ilişkin pozisyonların bozulmasını engellemeye çalışan emsallere uygunluk ilkesini benimsemektedir. Söz konusu ülkeler, işletme grubuna bağlı her bir işletmenin, elde ettiği gelir üzerinden vergiye tabi tutulmasını öngören ayrı varlık yaklaşımını, uluslararası ticaret ve yatırımların önünde potansiyel engel olan çifte vergilendirmeyi en aza indirgeyen özelliğinden dolayı tercih etmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'ndaki örtülü kazanç ve örtülü sermayeye ilişkin hükümlerle, tarafların peçeleme sözleşmeleri yapmaları engellenmek istenmektedir. Türk vergi hukukunda yer alan hükümlerin pek çok noktada OECD düzenlemelerinde değinilen ilkelerle aynı doğrultuda olduğu söylenebilir. Nitekim düzenlemelerde, işletme ile ortakların ayrı varlıklar olarak değerlendirildiği göze çarpmaktadır.

Kanunda açık düzenlemeler bulunmamakla beraber, genel anlamda transfer fiyatlarının belirlenmesine yönelik, OECD rehberinde ele alınan karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi benimsenmektedir diyebiliriz. Ancak, uygulamada gerekli bilginin sağlanmasının mümkün olmaması ya da elde edilen bilgilerin yeterli

olmaması halinde basvurulabilecek diğer yöntemlere yer verilmemektedir. Bu çerçevede, gayri maddi hakların, yüksek düzeyde uzmanlık gerektiren ürün ve hizmetlerin transferlerinde, emsal alınabilecek bir işletme veya işlemin bulunmaması halinde kullanılacak yöntemler belirtilmelidir.

OECD'nin rehberinde, transfer fiyatlarının karşılaştırılabilir nitelik tasımalarını sağlayacak ayarlamaların, bağımsız işletmelerin benzer koşullar altındaki karşılaştırılabilir işlemlerinin ticari ve mali koşullarının emsal alınması suretiyle gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Ülkemizde ise, transfer fiyatlamasına yönelik yapılacak ayarlamalar ve ayarlamaların nasıl gerçekleştirileceği, eş zamanlı vergi incelemeleri alanında herhangi bir düzenlemenin mevcut olmaması, transfer fiyatlaması konusunda büyük eksiklik oluşturmaktadır.

Pek çok ülke çifte vergilendirme riskini de dikkate alarak, uluslararası işlemlerde karmaşık vergisel sorunları çözmek, belirsizlikleri gidermek ve mükelleflere muamelelerinde güvence temin etmek için çok taraflı pesin fiyatlandırma anlaşmalarını tercih etmektedir. Söz konusu anlaşmalar sayesinde ihtilafli konular yargıya intikal etmeksizin idari aşamada yüksek maliyetlerden ve zaman israfından tasarruf sağlayarak çözüme kavuşturulmaktadır. Bu sebeple, ülkemizde de pesin fiyatlandırma anlaşmaları uygulamalarına yer verilmelidir.

Kurumlar Vergisi Kanunu dahilinde yapılan düzenlemenin, kapsamının geniş olması, metinde kullanılan ifadelerin soyut ve subjektif nitelik tasıması, yapılacak karşılaştırmaların ticari teamüllere dayanması ve uygulamalara yönelik ayrıntılı açıklamalar yapılmaması belirsizliklere yol açmaktadır. Madde hükmünde kullanılan kavramların vergi idareleri ve mükellefler tarafından farklı biçimlerde değerlendirilmesi ve Danistay'ın konuya ilişkin yaptığı yorumlardaki farklılıklar, vergi uygulamalarında karışıklıklara neden olmaktadır.

KVK'nun 17. maddesinde örtülü kazanç dağıtımının tanımı yapılarak, gerçekleştirili biçimleri açısından sınırlamaya gidilmektedir. Ancak, işletme ile ortak arasında borç ilişkileri sadece alım- satım, kira, ödünç ve hizmet ilişkilerinden

ibaret degildir. Bu baglamda, ilgili maddenin tüm borçlanma iliskilerini kapsayacak sekilde düzenlenmesi daha uygun olabilir.

Mevzuatimizda örtülü kazanç dagitimi sermaye sirketleri disinda kalan diger kurumlar vergisi mükellefleri bakımından söz konusu olmamaktadır. Bu sebeple, transfer fiyatlamasi alanında bir düzenlemeye gidilmesi halinde, vergilendirmede kurumlar arasindaki esitlik ve adaleti zedelememek için sermaye sirketleriyle beraber diger kurumlar da kapsama dahil edilmelidir.

Transfer fiyatlamasi vakâlarında bilgilerin analizinin karmasik ve zor olması, bu alanda yapılacak denetimlerin normal denetimlerden farklı kurallar izlemesine yol açmaktadır. Pek çok vergi idaresi, bünyesinde transfer fiyatlamasi konusunda uzmanliga sahip denetim elemanlari istihdam etmektedir. Ülkemizde ise vergi dairelerinde konuya iliskin ayrı bir bölüm ve uzmanlar bulunmamaktadır. Uluslararası raporlarda da belirtildiği üzere, daireler genellikle yurt içinde gerçekleştirilen işlemlerle istigal etmektedirler.

Yukarıda açıklanan sebeplerden dolayı, Türk Vergi Sistemi'nde yer alan düzenlemelerin kapsam açısından transfer fiyatlarında karşılaşılabilecek sorunların çözümünde yeterli olduğu kabul edilemez. Bu bağlamda, düzenlemeleri daha açık ve uluslararası standartlara daha uyumlu hale getirilmek için OECD tarafından yayınlanan rehberler ve uluslararası platformda gerçekleştirilen düzenlemeler değerlendirilmelidir. Uygulamada çıkabilecek ihtilafları azaltmak için özel olarak düzenlenmiş bir transfer fiyatlamasi yasası oluşturulabilir. Ancak, unutulmamalıdır ki, katı bir yasal düzenleme uluslararası doğrudan yabancı yatırımların ülkemize girişini azaltabilir.

Uluslararası transfer fiyatlamasi konusu, birden çok devleti içeren niteliği sebebiyle, global olarak ele alınması gerektiğinden, ülkeler işbirliğine giderek vergi anlaşmaları kapsamında bilgi ve belgelerin ülkeler arasında değişimi ve bilgi alışverişinin artırılması gerekmektedir.

Diger bir önemli sorun, vergi hukukumuzda mükelleflerin kullandıkları transfer fiyatlaması yöntemlerinin belirtilmesini gerekli kılan belgeleme yükümlülüğünün yer almamasıdır. Diger ülkelerin düzenlemeleri dikkate alındığında, denilebilir ki, vergi kayıplarının engellenmesini sağlamak üzere, transfer fiyatlarının kaydedilmesi zorunluluğu getirilmelidir. Bu bağlamda, vergi mükellefleri ilişki içinde buldukları kişilerle (bağlantılı şirketleriyle, subeleriyle, iş ortaklarıyla) gerçekleştirdikleri iş ilişkilerinin çeşidi ve içeriği hakkında kayıtlar düzenlemelidirler. Mükellefler, tutacakları kayıtlarla gerçekleştirdikleri işlemlerdeki fiyat ve diğer iş koşulları hakkındaki anlaşmalarda, emsallere uygunluk ilkesine riayet etmeye, yani bağımsız üçüncü bir kişi gibi hareket etmeye gayret ettiklerini ortaya koymalıdır. Diger bir ifadeyle, konuya ilişkin olarak getirilecek belgeleme yükümlülüğü, gerçekleştirilen ticari ilişkinin şeklini, icrasını ve iktisadi ve hukuki kapsamını ortaya koyacak şekilde ifa edilmelidir. Ayrıca, mükelleflerinin belgelemeye ilişkin ödevlerinin içeriği ve kapsamı, yönetmelik çıkarılmak suretiyle ayrıntılı bir şekilde somutlaştırılabilir. Böylece, mükelleflerin vergi idaresiyle işbirliği yapmaları sağlanabilir.

## KAYNAKÇA

- ABDALLAH, Wagdy M.; **International Transfer Pricing Policies-Decision-Making Guidelines for Multinational Companies**, Quorum Books, New York, Westport, Connecticut, London, 1989.
- ADAMS, Chris - Richard Coombes; **Global Transfer Pricing: Principles and Practice**, Selwood Printing L.t.d., Burgess Hill, West Sussex, 2003.
- AKSOY, Serafettin; **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, 3. baski, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1991.
- AKTAS, Mehmet; **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Subat 2004.
- ALPAR, Cem; **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayını, Yayın No: 106, Ankara, 1977.
- ANDERSEN, Ulf; **Konzernverrechnungspreise für multinationale Unternehmen-Paradigmenwechsel bei der steuerlichen Einkünfteabgrenzung**, Deutscher Universitätsverlag, Wiesbaden, 1999.
- ARIKAN, Naci; “*Şirket Ortaklarının Döviz Cinsinden Şirkete Verdikleri Örtülü Sermaye Cinsinden Borçlara İlişkin Kur Farklarının Vergisel Durumu*”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 231, Kasım 2000.
- ARPACI, Altar Ömer; “*Kurumlar Vergisinde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye Müesseselerinin Çakışması*”, **Maliye Postası Dergisi**, 15 Temmuz 2003.
- BAKKAL, Ufuk; “*Küreselleşen Dünyadaki Temel Ekonomik ve Mali Sorunlar ve Türkiye’ye Yansımaları*”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 41. Seri, Yıl 2002.
- BASMACI, Sacit; **Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dağıtım Kavramlarının Türk ve Federal Alman Hukukundaki Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme**, Maliye Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, İstanbul, 1977.
- BAUMHOFF, Hubertus - Klaus SIEKER; “*Ausgewählte Verrechnungspreisprobleme im Lichte des neuen OECD- Berichts*”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995.
- BAUMHOFF, Hubertus; “*Aktuelle Entwicklungen bei den internationalen Verrechnungspreisen*”, **Internationales Steuerrecht**, 12. Jahrgang, Heft 01, 2003.
- BAUMHOFF, Hubertus; “*Die Behandlung der Kostenaufschlagmethode im neuen OECD-Bericht zu den Verrechnungspreisen*”, **Internationales Steuerrecht**, 5. Jahrgang, Heft 01, 1996.

- BAUMHOFF, Hubertus; “*Neuere Kriterien zur Bestimmung angemessener Verrechnungspreise im internationalen Konzern*”, **Deutsches Steuerrecht**, 25. Jahrgang, Heft 15/16, 1987.
- BAUMHOFF, Hubertus; **Verrechnungspreise für Dienstleistungen**, Carl Heymanns Verlag, Köln, Berlin, Bonn, München, 1986.
- BECKER, Helmut - Heinz-Klaus KROPPE; **Handbuch internationale Verrechnungspreise**, Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2001.
- BECKER, Helmut; “*Der US-Richtlinienvorschlag zu den Konzernverrechnungspreisen*”, **Der Betrieb**, 45. Jahrgang, Heft 11 vom 13.3.1992.
- BEYLIK, Ali; “*Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Karşı Düzenlemeler*”, **e-yaklaşım** (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004125075.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004125075.htm), 05.01.2005.
- BOOS, Monica - Heinz REHKUGLER - Thomas TUCHA, “*Internationale Verrechnungspreise-Ein Überblick*”, **Der Betrieb**, 53. Jahrgang, Heft 48 vom 1.12.2000.
- BOOS, Monica; **International Transfer Pricing-The Valuation of Intangible Assets**, Kluwer Law International, London, New York, 2003.
- CLEMENS L. - J. ENGEL; **Konzerntransferpreise im Internationalen Steuerrecht**, Dr. Peter Deubner Verlag GmbH, Köln, 1986.
- COLE, Robert T. - James E. CROKER - Corette COLE; “*Draft OECD Transfer Pricing Guidelines on Administrative Approaches to avoiding and resolving Transfer Pricing Disputes and Documentation*”, **Intertax**, Heft 6-7, 1995.
- CRAVENS, Karen S., Çev.: İhsan Günaydin; “*Çokuluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlamasının Rolü*”, **Vergi Sorunları**, Sayı:141, Haziran 2000.
- ÇAKICI, Ömer; “*Örtülü Kazanç Dağıtımında Sermaye Şirketi Kavramı*”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 230, Ekim 2000.
- ÇETİN, İrfan; “*OECD Model Anlaşması Kapsamında Örtülü Sermaye(Thin Capitalization)*”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 284, Nisan 2005.
- ÇETİNKAYA, Oğuz; “*Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı Aranması Doğru Yaklaşımdır-İF*”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:112, Nisan 2002.
- DAYANÇ, Murat; “*Kurumlar Tarafından Ortaklara Verilen Borçların Örtülü Kazanç Müessesesi Karşısındaki Durumu ve Bir Örnek Uygulaması*”, **Maliye Postası Dergisi**, Sayı: 1 Eylül 2001.



- DICLE, Berk; “*Vergi Uygulamalari Açisindan Transfer Fiyatları*”, **Vergi Dünyasi**, Sayi: 163, Mart 1995.
- DUMAN, Ömer; “*Sirket Ortaginın Sirkete Döviz Üzerinden Borç Vermesi ve Örtülü Sermaye*”, **Vergi Dünyasi**, Sayi: 173, Ocak1996.
- DUMAN, Ömer; “*Sirketin Ortaklarına Döviz Üzerinden Borçlanması ve Bir Danistay Kararı*”, **Vergi Dünyasi**, Sayi: 212, Nisan 1999.
- EDEN, Lorraine - Alan M. RUGMAN; **Multinationals and Transfer Pricing**, Croom Helm, London, 2001.
- EDEN, Lorraine; **Taxing Multinationals: Transfer Pricing and Corporate Income Taxation in North America**, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 1998.
- EILERS, Stephan - Hans-Gerd WIENANDS; “*Advance Pricing Agreements*”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 7, 1995.
- EKMEKÇI, Esra; **Küreselleşme ve Vergilendirmede Yeni Eğilimler**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2003.
- ENGEL, Clemens L. J.; **Konzerntransferpreise im Internationalen Steuerrecht**, Dr. Peter Deubner Verlag GmbH, Köln, 1986.
- ERDEL Veysel- Semi Okumus; “*Uluslararası Transfer Fiyatlaması*”, **Vergi Sorunları**, Sayi:166, Temmuz 2002.
- ERGINAY, Arif; **Vergi Hukuku**, 15. Baskı, Savas Yayınları, Ankara, 1995.
- EYÜPGİLLER, Saygın; “*Vergiden Kaçınma ve Vergi Peçeleme*”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2002053104.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002053104.htm), 12.12.2004.
- FLICK, Hans F. W.; “*Zu gut um wahr zu sein; das APA?*”, **Internationales Steuerrecht**, 5. Jahrgang, Heft 4, 1996.
- FROTSCHER, Gerrit; **Internationales Steuerrecht**, Verlag C. H. Beck, München, 2001.
- GRANWELL, Allan W. - Jana DESIRGH; “*Zur Transferpreisplanung in den USA*“, **Recht der Internationalen Wirtschaft**, 39. Jahrgang, Heft 12, 1993.
- GROTHERR, Siegfried; “*Überlegungen zur Ausgestaltung von speziellen Verfahrensregelungen für Advance Pricing Agreements*”, **Internationales Steuerrecht**, 14. Jahrgang, Heft 10, 2005.

- GROTTHERR, Siegfried; “*Advance Pricing Agreements-Verfahren zur Vermeidung von Verrechnungspreiskonflikten*”, **Betriebs Berater**, 60. Jahrgang, Heft 16, 18 April 2005.
- GÜNAYDIN, Ihsan - Serkan BENK; “*Globallesmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çikardigi Sorunlar ve Çözüm Önerileri-I*”, **Vergi Sorunlari**, Sayi:179, Agustos 2003.
- GÜNAYDIN, Ihsan - Serkan BENK; “*Globallesmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çikardigi Sorunlar ve Çözüm Önerileri-II*”, **Vergi Sorunlari**, Sayi:180, Eylül 2003.
- GÜNAYDIN, Ihsan - Serkan BENK; “*Küresellesme Sonucu Olusan Vergi Kayip ve Kaçaklarini Önlemede Uluslararası Isbirligine Gitme Zorunlulugu*”, **Yaklasim Dergisi**
- GÜNAYDIN, Ihsan; “*Uluslararası Transfer Fiyatlama Uygulamalari ve Yabancı Dogrudan Yatirimlar Iliskisi*”, **Maliye Yazilari**, Sayi:65.
- GÜNER, Fatih; “*Örtülü Kazanç Kavrami Çerçevesinde Transfer Fiyatlandirmasi ve OECD Transfer Fiyati Belirleme Yöntemleri*”, **e-yaklasim**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004094812.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004094812.htm), 17.01.2005.
- HELBING, Jutta; **Konzernverrechnungspreise-Ökonomische Analyse eines Hauptproblems der internationalen Besteuerung**, Institut Finanzen und Steuern, Bonn, 1995.
- HEPER, Fethi - Sennur HOSYUMRUK; “*Vergi Cennetleri ile Ilgili Çalismalarda Son Durum-I*”, **Yaklasim Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2002083228.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002083228.htm), 15 Nisan 2005.
- HERRMANN, Hans Joachim; “*Zur Steuerpolitik gegenüber multinationalen Unternehmen im Bereich der Europaeischen Gemeinschaften*”, **RIW/AWD**, 1974.
- HERZIG, Norbert; “*Globalisierung und Besteuerung*”, **Die Wirtschaftsprüfung**, Heft 7/1998.
- HÖPPNER, Horst Dieter; “*Beurteilung von Gewinnanlagerungen innerhalb multinationaler Unternehmen*”, **Finanz und Rundschau**, 49. Jahrgang, Heft 22, 1967.
- ISIK, Hüseyin; **Çok Uluslu Sirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yayinlanmamis Doktora Tezi, Istanbul, 2005.
- IÇTEN, Neslihan; “*Avrupa Birligi'ne Uyum Sürecinde Örtülü Kazanç Hükümlerine Yapilmasi Gerekenler*”, **Yaklasim Dergisi**, Yil: 9, Sayi: 111, Mart 2002.

- IÇTEN, Neslihan; “*Örtülü Kazanç Dağıtımında Özellik Arz Eden Bazı Hususlar*”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi),  
[http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2002043062.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002043062.htm), 14.04.2005.
- IÇTEN, Neslihan; “*Örtülü Sermaye Niteliğindeki Borçlanmalarda Kredi Faizi ve Kur Farklarının Durumu*”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi),  
[http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004089117.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004089117.htm), 21.01.2005.
- JACOBS, H. Otto; **Internationale Unternehmensbesteuerung**, 4. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 1999.
- KANETI, Selim; “*Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesi*”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 131, Temmuz 1992.
- KAPUSUZOĞLU, Tuncay; **Transfer Fiyatlaması**, Olus Yayincilik, İstanbul, 2003.
- KARSAN, M. Erol; **Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği**, İstanbul, 1986.
- KAYNAK, Harun; “*Kurumlar Vergisi Mükellefiyetlerinde Örtülü Kazanç Müessesesi Yönünden ‘Emsal’ Kavramı*”, **Maliye Postası Dergisi**, 15 Nisan 2000.
- KIZILOT, Sükrü; “*Örtülü Kazanç Müessesinin Yalnızca Sermaye Şirketleri İçin Uygulanabileceği*”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi),  
[http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2002033021.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002033021.htm), 12.04.2005.
- KIZILOT, Sükrü; “*Örtülü Kazançta, Vergi Kaybının Somut Biçimde Ortaya Konması Gerektigi*”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 47, Kasım 1996.
- KIZILOT, Sükrü; “*Şirket Ortasından Borç Alınan Dövizde, Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç ve Gider Yazma Sorunu*”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi),  
[http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=199602710.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=199602710.htm), 11.02.2005.
- KIZILOT, Sükrü; **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Cilt II, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2000.
- KIZILOT, Sükrü; **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002.
- KLEIN, Günter-Klaus; **Die Steuerliche Verrechnungspreisgestaltung international tätiger Unternehmungen**, Verlag Josef Eul, Köln, 1988.

- KLEIN, Werner; vd.; **Konzernrechnungslegung und Konzernverrechnungspreise**, C. E. Poeschel Verlag GmbH, Stuttgart, 1983.
- KLUGE, Volker; **Das deutsche Internationale Steuerrecht**, 3. Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1992.
- KOÇ, Selman; **Çok Uluslu Sirketlerin Faaliyette Bulundugu Ülkelerin Kalkinmasi, Teknoloji Transferi ve Uluslararası Entegrasyonu Üzerindeki Etkilerin Türkiye Örneğinde Değerlendirilmesi**, Hesap Uzmanlari Kurulu Bilim Raporu, Istanbul, 2000.
- KORKMAZ, Kaan; **Uluslararası Sirketlerde Para ve Mal Hareketleri ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasi Düzenlemeleri**, Maliye Bakanligi Hesap Uzmanlari Kurulu Bilim Raporu, Ankara, 2000.
- KORKUSUZ, Mehmet; "*Son Düzenlemeler Isiginda Örtülü Kazanç Aktariminin Yeniden Değerlendirilmesi*", **Yaklasim Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=1999061696.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=1999061696.htm), 18.04.2005.
- KOYUNCU, Mesut; "*Örtülü Sermaye Müessesesi*", **Vergi Dünyasi**, Sayi:177
- KOYUNCU, Mesut; **Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dagitimi ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasi**, Maliye Hesap Uzmanlari Dernegi, Istanbul, 2005.
- KRABBE, Helmut; "*Das Schiedsübereinkommen zwischen den Mitgliedstaaten der Europaeischen Union*", **Internationales Steuerrecht**, 5. Jahrgang, Heft 1, 1996.
- KRABBE, Helmut; "*Seminar C:Verstaendigungsverfahren*", **Internationales Steuerrecht**, 11. Jahrgang, Heft 16, 2002.
- KUCKHOFF, Harald - Rolf SCHREIBER; **Verrechnungspreise in der Betriebsprüfung- DerFremdvergleich bei Lieferungen und Leistungen**, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1997.
- KURT, Hasan; "*Örtülü Kazanç Dagitimi ve Yüksek Mahkemenin Görüsü*", **Vergi Dünyasi**, Sayi: 107, Temmuz 1990.
- LAHODNY, Karner, vd., **Die neuen Verrechnungspreisrichtlinien der OECD**, Linde Verlag, Wien, 1996.
- LUDWIG, Christian; "*Neue OECD Entwicklung auf dem Gebiet der Verrechnungspreise*", **Steuer und Wirtschaft Internationale**, 1996.
- MAÇ, Mehmet; "*Ortagin Sirkete Dövizli Borç Vermesi Hakkinda Detayli Bir Mukteza ve Görüslerimiz*", **Vergi Dünyasi**, Sayi: 245, Ocak 2002.

- MAÇ, Mehmet; **Kurumlar Vergisi**, 3. Baskı, Denet Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- MANDLER, Udo; “*Grundprobleme internationaler Unternehmensbesteuerung*”, **Steuer Studium**, 24. Jahrgang, Heft 2, 2003.
- MANDLER, Udo; “*Internationale Konzernverrechnungspreise*”, **Das Wirtschaftsstudium**, Heft 7, 2002.
- MAVRAL, Ülker; “*Örtülü Kazanç ve Özellik Arzeden Hususlar*”, **Vergi Sorunlari**, Sayi:169, Ekim 2002.
- MOELLER, Thomas; **Verrechnungspreis und Zollwert**, Mendel Verlag, Witten, 2004.
- OECD, **Verrechnungspreisgrundsätze für multinationale Unternehmen und Steuerverwaltungen**, 2. erweiterte Auflage, Verlag Otto Schmidt, Köln, 2000.
- OKSAY, Suna; “*Çokuluslu Sirketler Teorileri Çerçevesinde Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi*”, (Çevrimiçi), <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay3.pdf>, 22.12.2004.
- OKTAR, Cholpan; **İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.
- OKTAR, S. Ates; “*A Survey of Two Typical Forms of Abusive Tax Avoidance Transactions and Contracts: The Thin Capitalization and Hidden Distribution of Profits in Turkish Tax System*”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 46. Seri, Yıl 2004.
- ORTAÇ, F. Rifat; “*Örtülü Sermaye Uygulaması Bakımından Kur Farkının Faiz Sayılmayacağı ve Gider Yazılabileceği*”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayi:111, Mart 2002.
- ÖMERCİ, Musa; **Kurumlar Vergisi Kanunu Uygulama Esasları**, Acar Matbaacılık A. S., İstanbul, Mart 1995.
- ÖNCEL, Mualla; **Kurumlar Vergisi Açısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Türkiye İş Bankası Tesisi, Ankara, 1978.
- ÖNCEL, Yenal; “*Transfer fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme*”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Kirkbirinci Seri, Yıl: 2002, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını, 2003.
- ÖZ, Semih; “*Vergi Cennetleri Konusunda Yapılan Uluslararası Çalışmalar*”, **Yaklaşım Dergisi**, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=2004074645.htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004074645.htm), 13 Nisan 2005.

- ÖZ, Semih; **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mart 2005.
- PEHLIVAN, Osman - Ihsan GÜNAYDIN, *‘Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Vergilendirilmesi*”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 174, Subat 1996.
- RADLER, Albert J. - Jacob FRIEDHELM, **German Transfer Pricing / Prix de Transfert en Allemange**, Kluwer, Deventer, The Netherlands, 1984.
- RASCH, Stephan; **Konzernverrechnungspreise im nationalen, bilateralen und europäischen Steuerrecht**, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2001.
- RAUPACH, Arndt; **Verrechnungspreissysteme multinationaler Unternehmen**, Verlag Neue Wirtschaftsbriefe, Herne, Berlin, 1999.
- RITTER, Wolfgang; *“Steuerliche Prüfung internationaler Konzernverrechnungspreise”*, **Betriebs Berater**, 38. Jahrgang, Heft 27 vom 30.09.1983.
- ROTONDARO, Carmine; *‘Der Begriff der ‘verbundenen’ Unternehmen; ein Problem der Abkommens- interpretation’*, **Internationales Steuerrecht**, 10. Jahrgang, Heft 24, 2001.
- RUNGE, Berndt; *‘Quo vadis, internationaler Verrechnungspreis, cui bono, neuer OECD- Verrechnungspreisbericht?’*, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995.
- SARAÇ, Mehmet; *“Çokuluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Yasal Düzenlemeler”*, **Vergi Dünyası**, Sayı: 282, Subat 2005.
- SARISU, Ekrem; *“Şirketlerin Örtülü Kazanç Derdi”*, (Çevrimiçi), [http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/11-03-2002\(1\).htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/11-03-2002(1).htm), 10.04.2005.
- SAVAS, Hasan Hüseyin; *“Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsal ve Danistay’ın Konuya Yaklaşımı”*, **Vergi Dünyası**, Sayı: 234, Subat 2001.
- SCHAUMBURG, Harald; **Internationales Steuerrecht**, 2. völlig überarbeitete und erweiterte Auflage, Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 1998.
- SCHEFFLER, Wolfram; *“Die Verrechnungspreisgestaltung bei international tätigen Unternehmen- dargestellt am Beispiel der Kostenumlage für verwaltungsbezogene Dienstleistungen”*, **Schmalenbachs Zeitschrift für betriebswirtschaftliche Forschung**, 43. Jahrgang, Heft 43, (6/1991).
- SCHEFFLER, Wolfram; **Besteuerung der grenzüberschreitenden Unternehmenstätigkeit**, Verlag Franz Vahlen, München, 1994.

- SCHMITZ, Volker; **Methoden zur Ermittlung von Arm's- Length- Preisen**, Novotny Jr, Söcking/ Starnberg, 1981.
- SCHMIDT, Lutz; "*Angemessene Verrechnungspreise bei konzerninternen Transaktionen*", **Praxis Internationale Steuerberatung**, Heft 2, 2002.
- SCHNEIDER, Dieter; "*Wider Marktpreis als Verrechnungspreise in der Besteuerung internationaler Konzerne*", **Der Betrieb**, 56. Jahrgang, Heft 2 vom 10.01.2003.
- SCHREIBER, Rolf; "*Vergleich der (endgültigen) Verrechnungspreisrichtlinien (Deutschland- OECD-USA)*", **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995.
- SCHWENKE, Michael; "*Möglichkeiten der Gewinnverlagerung ins Ausland*", **Betriebs Berater**, 53. Jahrgang, Heft 51/52 vom 17.12. 1998.
- SEMERCIGIL, Murat; **En Son Degisikliklerle Kurumlar Vergisi Kanunu ve Açıklamaları**, Feryal Matbaacilik San. ve Tic. Ltd. Sti., Ankara, 1995.
- SEVIG, Veysi; "*Örtülü Kazanç Dağıtım*", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:119, Kasım 2002.
- SEYIDOĞLU, Halil; **Uluslararası İktisat**, Gelistirilmiş 12. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 1998.
- SOYDAN, Billur Yalti; "*Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi*", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 91, Nisan 1996.
- SOYDAN, Billur Yalti; **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.S., İstanbul, 1995.
- SÖNMEZ, Erdal - Garip AYZAZ; "*Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazinesinin Zararı Olup Olmadığı Arastırılabilir Mi?*", **Vergi Dünyası**, Sayı:162, Subat 1995.
- SYMONS, Terry - John SHEER - Hazel THOMAS; "*Commentary on OECD Transfer Pricing Guidelines*", **Tax Planning International Review**, Volume 22, Number 11, November 1995.
- T.C. Maliye Bakanlığı, **Yıllık Ekonomik Rapor 2004**, Ankara, Basbakanlık Basımevi, Ekim 2004.
- TUCHA, Thomas; "*Der Einsatz von Unternehmensdatenbanken im Rahmen von Verrechnungspreisanalysen; Möglichkeiten und Grenzen*", **Internationales Steuerrecht**, 2002.

- TUNCER, Selahattin; “*Vergi Kanunlarımızda İkametgah Kavramı-İP*”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 106, Haziran 1990.
- TURNER, Robert; “*Study on Transfer Pricing*”, (Çevrimiçi), <http://www.fin.gc.ca/taxstudy/WP9610E.PDF>, 08.01.2005.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği; **Vergilemede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi**, Aydogdu Ofset, Ankara, Mayıs 2001.
- United Nations Centre on Transnational Corporations; **International Income Taxation and Developing Countries**, United Nations Publication, New York, 1998.
- United Nations Conference on Trade and Development; **Transfer Pricing- Unctad Series on issues in international investment agreements**, United Nations Publication, New York/ Geneva, 1999.
- GÜNDOĞDU, Muhittin; “*Örtülü Sermaye Müessesesi, Borçlanmanın Döviz Üzerinden Yapılması Durumunda Ortaya Çıkan Kur Farkına İlişkin Değerlendirme*”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 100.
- ÜREL, Gürol; “*Örtülü Kazanç Dağıtım (I)*”, **Mükellefin Dergisi**, Sayı: 119, Kasım 2002.
- VÖGELE, Alexander - Florence VÖGELE; “*Advance Pricing Agreements bzw. Verbindliche Auskünfte- Die künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze und die Studie der Europäerischen Kommission*”, **Internationales Steuerrecht**, 11. Jahrgang, Heft 18, 2002.
- VÖGELE, Alexander - Florence VÖGELE; “*Advance Pricing Agreements im Rahmen der künftigen deutschen Verwaltungsgrundsätze für die Verfahren bei der Einkunftsabgrenzung*”, **Steuer Studium**, 23. Jahrgang, 2002.
- VÖGELE, Alexander - Thomas BORSTELL - Gerhard ENGLER; **Handbuch der Verrechnungspreise**, 2. vollständig neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2004.
- VÖGELE, Alexander; **New Deal for German Transfer Pricing and other Publications- Das neue Verrechnungspreissystem auf der Grundlage des BFH-Urteils vom 17. Oktober 2001 und andere Veröffentlichungen**, Verlag Wirtschaftskommunikation, Berlin, 2002.
- WACKER, Wilhelm H.; **Internationale Prüfung der Angemessenheit steuerlicher Verrechnungspreise-Auswirkungen des OECD Berichts in den einzelnen Ländern**, Erich Schmidt Verlag GmbH&Co, Bielefeld, 1989.
- WERRA, Matthias; “*Der 1995-OECD-Bericht zu den Verrechnungspreisen (Teil 1)*”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 10, 1995.



- WERRA, Matthias; “*Die OECD auf dem Weg zu einem neuen internationalen Konsens über Verrechnungspreise?*”, **Internationales Steuerrecht**, 3. Jahrgang, Heft10, 1994.
- YALÇIN, Hasan; “*Ödünç Para Verme İşlemlerinin Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dagitimi Açısından İncelenmesi*”, **Yaklasim Dergisi**; (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read\\_frame.asp?file\\_name=199701965 .htm](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=199701965.htm), 12.04.2005
- YALÇIN, Hasan; “*Örtülü Kazanç Dagitimi*”, **Vergi Dünyasi**, Sayi: 124, Aralık 1991.
- YESILYURT, Eren; “*Kurumların Örtülü Sermaye Niteliğindeki Dövizli Borçlanmalarında Hesaplanan Kur Farkları*”, **Vergi Sorunlari**, Sayi: 157, Ekim 2001.
- YILDIRIM, Ali Haydar - Olcay KOLOTOGLU; “*Örtülü Kazanç Dagitimi Hazine Kaybi İlişkisi*”, **Yaklasim Dergisi**, Yil: 9, Sayi: 107, Kasim 2001.
- ZIEREN, Wolfgang; “*Transferpreise*”, (Çevrimiçi), <http://www.wiwi.uni-bielefeld.de/~koenig/aktuelles/veranstaltungshinweise/Zieren-Verrechnungspreise-Fallstudien.pdf>, 2 Mayıs 2005.

## **EKLER**

EK: 1- İTHALATIN ÜLKELERE GÖRE DAGILIMI (%)

İTHALATIN ÜLKELERE GÖRE DAGILIMI (%)		
	2003	2004-8 Aylık
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
<b>A - AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ</b>	48,3	47,7
1. Avrupa Birliği Ülkeleri (15)	45,7	44,7
2. Avrupa Birliği Ülkeleri (10)	2,6	3,1
<b>B - SERBEST BÖLGELER</b>	0,8	0,9
<b>C - DİĞER ÜLKELER</b>	50,8	51,4
<b>D - SEÇİLMİŞ ÜLKELER VE ÜLKE GRUPLARI</b>		
<b>OECD ÜLKELERİ</b>	63,3	62,7
1. Almanya	13,6	13
2. İtalya	7,9	7,3
3. Fransa	6	6,8
4. ABD	5	5,2
5. İngiltere	5	4,5
6. İsviçre	4,3	3,6
7. İspanya	2,9	3,4
8. Japonya	2,8	2,7
9. Güney Kore	1,9	2,6
10. Hollanda	2,4	2
11. Diğer OECD Ülkeleri	11,5	11,6
<b>OECD DISI ÜLKELER</b>	35,8	36,4
1. Orta Dogu Ülkeleri	5,9	5,2
2. Rusya	7,9	8,8
3. Çin	3,8	4,4

**Kaynak:** T.C. Maliye Bakanlığı, **Yıllık Ekonomik Rapor 2004**, Ankara, Basbakanlık Basimevi, Ekim 2004,s. 156.

EK: 2- IHRACATIN ÜLKELERE GÖRE DAGILIMI (%)

IHRACATIN ÜLKELERE GÖRE DAGILIMI (%)		
	2003	2004-8 Aylık
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
A - AVRUPA BIRLIGI ÜLKELERİ	54,8	54,5
1. Avrupa Birliği Ülkeleri (15)	51,8	51,5
2. Avrupa Birliği Ülkeleri (10)	3,0	2,9
B - SERBEST BÖLGELER	4,1	4,0
C – DİĞER ÜLKELER	41,1	41,5
D - SEÇİLMİŞ ÜLKELER VE ÜLKE GRUPLARI		
OECD ÜLKELERİ	64,4	64,5
1. Almanya	15,8	14,3
2. ABD	7,9	8,1
3. İngiltere	7,8	8,7
4. İtalya	6,8	7,0
5. Fransa	6,0	6,0
6. İspanya	3,8	4,1
7. Hollanda	3,2	3,4
8. Yunanistan	1,9	1,8
9. Diğer OECD Ülkeleri	11,1	11,1
OECD DISI ÜLKELER	31,5	31,4
1. Orta Doğu Ülkeleri	10,6	11,5
2. Rusya	2,9	2,9

**Kaynak:** T.C. Maliye Bakanlığı, **a.g.e.**,s. 154.

EK: 3-DÜNYANIN EN BÜYÜK 25 ULUSLU SİRKETİ-(YABANCI KAYNAKLAR İTİBARIYLA SINIFLANDIRMA-1999)

<b>DÜNYANIN EN BÜYÜK 25 ULUSLU SİRKETİ</b>					
<b>(YABANCI KAYNAKLAR İTİBARIYLA SINIFLANDIRMA-1999)</b>					
					<b>(Milyar Dolar)</b>
<b>Siralama</b>	<b>Ülke</b>	<b>Sirket</b>	<b>Sektör</b>	<b>Dis Satislar</b>	<b>Toplam Satislar</b>
1	ABD	General Electric	Elektronik	32,7	111,6
2	ABD	Exxon Mobil Sirketi	Petrol	115,5	160,9
3	Hollanda/İngiltere	Royal Dutch/Shell Grubu	Petrol	53,5	105,4
4	ABD	General Motor	Motorlu Araç	46,5	176,6
5	ABD	Ford Motor Sirketi	Motorlu Araç	50,1	162,6
6	Japonya	Toyota Motor Sirketi	Motorlu Araç	60	119,7
7	Almanya	Daimler Chrysler	Motorlu Araç	122,4	151
8	Fransa	TotalFina SA	Petrol	31,6	39,6
9	ABD	IBM	Bilgisayar	50,4	87,6
10	İngiltere	BP	Petrol	57,7	83,5
11	İsviçre	Nestle SA	Gıda/İçecek	45,9	46,7
12	Almanya	Volkswagen Grubu	Motorlu Araç	47,8	70,6
13	Japonya	Nippon Mitsubishi Oil Sirketi	Petrol	28,4	33,9
14	Almanya	Siemens AG	Elektronik	53,2	72,2
15	ABD	Wal-Mart Magazaları	Perakende	19,4	137,6
16	İspanya	Repsol-YPF SA	Petrol	9,1	26,3
17	İngiltere	Diago Plc	İçecek	16,4	19
18	Almanya	Mannesmann AG	Telekom	11,8	21,8
19	Fransa	Suez Lyonnaise des Eaux	Altyapı	9,7	23,5
20	Almanya	BMW AG	Motorlu Araç	26,8	36,7
21	İsviçre	ABB	Elektrik Malzemeleri	23,8	24,4
22	Japonya	Sony Sirketi	Elektronik	43,1	63,1
23	Kanada	Seagram Sirketi	İçecek/Medya	12,3	11,8
24	İngiltere/Hollanda	Unilever	Gıda/İçecek	38,4	44
25	Fransa	Aventis	İlaç/Kimya	4,7	19,2
<b>Toplam</b>				<b>1011,2</b>	<b>1849,3</b>

**Kaynak:** Mehmet Aktas, a.g.e., s. 256.

EK: 4- BAZI OECD ÜLKELERİNDEN DISARIYA DIREKT YATIRIM AKISI,  
1971-1993 (MİLYON \$)

<b>BAZI OECD ÜLKELERİNDEN DISARIYA DIREKT YATIRIM AKISI, 1971-1993 (MİLYON \$)</b>							
<b>Ülke</b>	<b>Toplam Sermaye Akisi</b>		<b>Seçilmiş Yıllar İtibariyle Direkt Sermaye Akisi</b>				
	<b>1971-80</b>	<b>1981-90</b>	<b>1986</b>	<b>1990</b>	<b>1991</b>	<b>1992</b>	<b>1993</b>
Avustralya	2.510	22.610	3.419	260	3.105	41	900
Avusturya	578	4.132	296	1.663	1.288	1.871	1.404
Belçika	3.213	21.454	1.627	6.600	6.062	10.953	11.409
Kanada	11.335	41.847	4.066	4.732	5.856	3.688	7.176
Danimarka	1.063	6.292	646	1.509	1.851	2.225	1.379
Finlandiya	605	12.132	810	3.263	1.049	406	1.831
Fransa	13.940	85.618	5.230	26.920	20.501	19.097	12.167
Almanya	24.846	86.573	9.616	23.168	22.879	17.745	11.673
İtalya	3.597	28.707	2.661	7.612	7.326	5.948	7.231
Japonya	18.502	185.826	14.480	48.024	30.726	17.222	13.714
Hollanda	27.829	52.940	3.147	13.589	12.270	14.096	10.079
Norveç	1.079	8.995	1.605	1.478	1.840	434	885
Portekiz	21	374	0	165	474	687	148
İspanya	1.274	8.196	377	2.845	3.574	1.273	2.599
İsveç	4.597	47.802	3.707	14.588	7.008	237	1.328
İsviçre	yok	31.858	1.461	6.372	6.543	5.673	6.539
İngiltere	55.112	185.674	17.647	18.729	15.597	19.444	25.697
ABD	134.354	170.041	18.679	29.950	31.294	41.004	57.871
<b>Toplam</b>	<b>302.306</b>	<b>1.005.323</b>	<b>89.474</b>	<b>213.825</b>	<b>180.752</b>	<b>162.595</b>	<b>172.750</b>

**Kaynak:** Kaan Korkmaz, a.g.e., s. 5-6.

EK: 5- TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN YABANCI SERMAYELİ  
KURULUSLARIN ÜLKELERE DAGILIMI

<b>TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN YABANCI SERMAYELİ KURULUSLARIN ÜLKELERE DAGILIMI*</b>					
	<b>Firma Adedi</b>	<b>Mevcut Yabancı Sermaye</b>	<b>Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payı (%)</b>	<b>Sirketlerin Toplam Sermayesi</b>	<b>Toplam Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)</b>
<b>OECD ÜLKELERİ</b>					
<b>AVRUPA BİRLİĞİ</b>					
Almanya	1.084	1.115.561.380	%13,69	1.333.657.525	%83,65
Avusturya	106	37.586.661	%0,46	48.668.536	%77,23
Belçika	85	81.573.831	%1,00	108.393.361	%75,26
Danimarka	48	53.062.872	%0,65	61.915.073	%85,70
Finlandiya	19	6.220.044	%0,08	7.299.484	%85,21
Fransa	277	535.165.617	%6,57	864.352.069	%61,92
Hollanda	449	2.243.598.180	%27,53	5.467.373.329	%41,04
İngiltere	413	712.994.541	%8,75	1.225.590.725	%58,18
İrlanda	29	12.754.101	%0,16	32.416.136	%39,34
İspanya	57	98.548.288	%1,21	130.661.908	%75,42
İsveç	48	49.909.970	%0,61	53.019.657	%94,13
İtalya	249	440.079.434	%5,40	875.316.173	%50,28
Lüksemburg	53	201.402.304	%2,47	252.948.385	%79,62
Portekiz	6	197.995	%0,00	212.383	%93,23
Yunanistan	76	33.001.940	%0,40	47.356.094	%69,69
<b>AVRUPA BİRLİĞİ – TOPLAM</b>	<b>2.999</b>	<b>5.621.657.158</b>	<b>68,97</b>	<b>10.509.181.838</b>	<b>53,49</b>
<b>DİĞER OECD ÜLKELERİ</b>					
A.B.D.	393	631.250.249	%7,74	1.184.226.650	%53,30
Avustralya	16	785.362	%0,01	1.160.825	%67,66
Çek Cumhuriyeti	3	67.008	%0,00	70.094	%95,60
Güney Kore	56	52.884.065	%0,65	102.631.625	%51,53
İsviçre	234	580.653.133	%7,12	1.170.725.445	%49,60
İzlanda	1	154.294	%0,00	13.035.948	%1,18
Japonya	62	337.283.056	%4,14	392.517.958	%85,93

Kanada	32	7.921.976	%0,10	12.846.507	%61,67
Macaristan	6	1.225.651	%0,02	1.920.543	%63,82
Meksika	1	16.100	%0,00	23.000	%70,00
Norveç	18	3.139.951	%0,04	5.742.180	%54,68
Polonya	4	123.196	%0,00	205.836	%59,85
Yeni Zelanda	1	325.040	%0,00	325.040	%100,00
<b>DIGER OECD ÜLKELERİ – TOPLAM</b>	<b>827</b>	<b>1.615.829.081</b>	<b>19,82</b>	<b>2.885.431.651</b>	<b>56,00</b>
<b>ISLAM ÜLKELERİ</b>					
<b>ORTADOĞU ÜLKELERİ</b>					
Birlesik Arap Emirlikleri	18	6.091.208	%0,07	11.838.189	%51,45
Bahreyn	4	513.705	%0,01	521.856	%98,44
Filistin	11	696.096	%0,01	820.450	%84,84
Güney Yemen	1	4.800	%0,00	6.000	%80,00
Irak	191	9.938.142	%0,12	11.753.438	%84,56
Iran	389	18.209.851	%0,22	22.204.413	%82,01
K.K.T.C.	61	1.454.055	%0,02	2.477.176	%58,70
Katar	6	130.032	%0,00	255.090	%50,97
Kuveyt	16	74.349.095	%0,91	98.863.826	%75,20
Lübnan	61	2.417.611	%0,03	2.718.209	%88,94
S.Arabistan	88	77.628.854	%0,95	335.855.638	%23,11
Suriye	150	3.810.581	%0,05	4.635.576	%82,20
Ürdün	68	2.206.157	%0,03	2.745.623	%80,35
Yemen	11	268.254	%0,00	313.090	%85,68
<b>ORTADOĞU ÜLKELERİ – TOPLAM</b>	<b>1.075</b>	<b>197.718.440</b>	<b>2,43</b>	<b>495.008.573</b>	<b>39,94</b>
<b>KUZEY AFRIKA ÜLKELERİ</b>					
Cezayir	11	796.395	%0,01	966.510	%82,40
Fas	5	657.298	%0,01	1.586.900	%41,42
Libya	27	10.780.681	%0,13	19.486.844	%55,32
Misir	31	6.655.890	%0,08	7.346.975	%90,59
Tunus	6	463.445	%0,01	539.905	%85,84
<b>KUZEY AFRIKA ÜLKELERİ – TOPLAM</b>	<b>80</b>	<b>19.353.709</b>	<b>0,23</b>	<b>29.927.134</b>	<b>64,67</b>
<b>DIGER ISLAM ÜLKELERİ</b>					
Afganistan	26	1.084.784	%0,01	1.184.143	%91,61
Banglades	1	72.200	%0,00	76.000	%95,00



Endonezya	1	525	%0,00	1.500	%35,00
Malezya	3	144.160	%0,00	5.080.560	%2,84
Nijerya	4	496.587	%0,01	905.056	%54,87
Pakistan	26	3.623.405	%0,04	4.216.323	%85,94
Sudan	11	156.432	%0,00	159.182	%98,27
<b>DIGER ISLAM ÜLKELERİ – TOPLAM</b>	<b>72</b>	<b>5.578.093</b>	<b>0,07</b>	<b>11.622.764</b>	<b>47,99</b>
<b>DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ</b>					
<b>DIGER DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ</b>					
Arnavutluk	10	525.244	%0,01	872.700	%60,19
Bosna Hersek	8	6.242.827	%0,08	12.493.923	%49,97
Bulgaristan	32	7.991.337	%0,10	35.220.340	%22,69
Hirvatistan	4	296.840	%0,00	407.564	%72,83
Makedonya	17	498.015	%0,01	564.750	%88,18
Romanya	13	8.102.677	%0,10	33.408.100	%24,25
Slovenya	2	230.000	%0,00	250.000	%92,00
Sirbistan ve Karadag*	22	438.234	%0,01	518.593	%84,50
<b>DIGER D. AVRUPA ÜLKELERİ – TOPLAM</b>	<b>108</b>	<b>24.325.174</b>	<b>0,29</b>	<b>83.735.970</b>	<b>29,05</b>
<b>BAGIMSIZ DEVLETLER TOPLULUGU</b>					
Azerbaycan	109	9.149.101	%0,11	10.211.315	%89,60
Estonya	1	6.600	%0,00	6.600	%100,00
Gürcistan	25	700.001	%0,01	1.075.163	%65,11
Kazakistan	18	688.975	%0,01	1.031.022	%66,82
Kirgizistan	6	383.884	%0,00	393.231	%97,36
Moldova	4	120.650	%0,00	149.700	%80,59
Özbekistan	9	649.562	%0,01	1.152.160	%56,38
Rusya Fed.	209	16.421.353	%0,20	23.181.754	%70,84
Tacikistan	3	87.124	%0,00	96.350	%90,42
Türkmenistan	11	1.184.084	%0,01	1.271.789	%93,10
Ukrayna	31	3.836.504	%0,05	8.358.862	%45,90
<b>BAGIMSIZ DEV. TOP. – TOPLAM</b>	<b>426</b>	<b>33.227.838</b>	<b>0,39</b>	<b>46.927.946</b>	<b>70,81</b>

<b>DİGER ÜLKELER</b>					
<b>GÜNEYDOĞU ASYA ÜLKELERİ</b>					
Çin Halk Cumhuriyeti	112	5.877.042	%0,07	8.305.701	%70,76
Filipinler	2	6.820	%0,00	13.500	%50,52
Hindistan	7	3.036.483	%0,04	3.108.221	%97,69
Hong Kong	11	1.133.410	%0,01	1.214.948	%93,29
Singapur	5	810.578	%0,01	1.909.718	%42,05
Tayvan	12	2.397.644	%0,03	4.753.637	%50,44
Tayland	4	497.280	%0,01	586.618	%84,77
<b>GÜNEYDOĞU ASYA ÜLKELERİ – TOPLAM</b>	<b>153</b>	<b>13.759.257</b>	<b>0,16</b>	<b>19.892.343</b>	<b>69,17</b>
Cebelitarık	3	1.661.420	%0,02	2.433.646	%68,27
Etiyopya	1	24.055	%0,00	39.521	%60,87
Cebelitarık		58.484	%0,00	58.484	%100,00
G.Afrika ve Namibia	1	103.509	%0,00	108.500	%95,40
Guernsey Adası	4	151.960	%0,00	318.265	%47,75
Hollanda Antileri	6	77.641.300	%0,95	224.992.204	%34,51
Man Adası	1	160.000	%0,00	160.000	%100,00
İngiliz Jersey Adaları	9	161.360.378	%1,98	166.109.065	%97,14
İsrail	73	32.268.779	%0,40	68.127.653	%47,37
Kanal Adaları	3	172.875	%0,00	175.875	%98,29
Kanarya Adaları		3.208	%0,00	3.208	%100,00
Karma	563	0	%0,00	0	%0,00
Liberya	3	42.131	%0,00	78.122	%53,93
Liechtenstein	16	3.587.312	%0,04	3.919.791	%91,52
Malta	8	57.155.971	%0,70	60.002.900	%95,26
Mauritus	1	84.998	%0,00	85.100	%99,88
Man Adası	1	8.500.000	%0,10	10.000.000	%85,00
Marshall Adaları	1	150.000	%0,00	600.000	%25,00
Monako	4	1.451.294	%0,02	1.663.698	%87,23
<b>DİGERLERİ – TOPLAM</b>	<b>698</b>	<b>344.577.674</b>	<b>4,09</b>	<b>538.876.032</b>	<b>63,94</b>
<b>GÜNEY AMERİKA ÜLKELERİ</b>					
Arjantin	0	0	%0,00	0	%0,00
Brezilya	2	89.370	%0,00	108.272	%82,54
Ekvador	1	18.009	%0,00	19.575	%92,00
Sili	1	93.201	%0,00	150.354	%61,99
Venezuela	2	5.428	%0,00	8.700	%62,39
<b>GÜNEY AMERİKA</b>	<b>6</b>	<b>206.008</b>	<b>%0,00</b>	<b>286.901</b>	<b>%71,80</b>

<b>ÜLKELERİ TOPLAM</b>					
<b>ORTA AMERIKA VE KARAİBLER</b>					
Aruba	1	2.400	%0,00	4.800	%50,00
Bahamalar	4	2.775.486	%0,03	2.996.971	%92,61
Barbados	1	15.200	%0,00	16.000	%95,00
Belize	2	129.498	%0,00	136.050	%95,18
Bermuda	3	494.078	%0,01	521.264	%94,78
Cayman Adalari	13	2.100.174	%0,03	3.300.624	%63,63
Grand-Turks ve Caicos Adalari	1	407.546	%0,00	582.209	%70,00
Guatemala		18.000	%0,00	18.000	%100,00
İngiliz Virjin Adalari	29	20.553.593	%0,25	79.639.489	%25,81
Jamaika		350	%0,00	350	%100,00
Küba	2	925.500	%0,01	1.803.000	%51,33
Panama	11	247.422.144	%3,04	320.705.033	%77,15
<b>ORTA AMERIKA VE KARAİBLER TOPLAMI</b>	<b>67</b>	<b>274.843.969</b>	<b>%3,37</b>	<b>409.723.790</b>	<b>%67,08</b>
	<b>924</b>	<b>633.386.908</b>	<b>7,52</b>	<b>968.779.066</b>	<b>65,38</b>
<b>GENEL TOPLAM</b>	<b>6.584</b>	<b>8.426.126.378</b>	<b>100,00</b>	<b>15.440.625.633</b>	<b>54,57</b>

**Kaynak:** (Çevrimiçi), [http://www.treasury.gov.tr/stat/yabser/ybskurulus\\_ulke.htm](http://www.treasury.gov.tr/stat/yabser/ybskurulus_ulke.htm), 25. 02.2005.

**EK: 6-VERGİ CENNETİ ÜLKELERDEN TÜRKİYE'YE YAPILAN YATIRIM  
(MİLYON TL)**

<b>VERGİ CENNETİ ÜLKELERDEN TÜRKİYE'YE YAPILAN YATIRIM (MİLYON TL)</b>			
<b>Ülke</b>	<b>Firma Adedi</b>	<b>Mevcut Yabancı Sermaye</b>	<b>Sirketlerin Toplam Sermayesi</b>
Bahreyn	4	513.705	521.856
Cebelitarık	3	1.661.420	2.433.646
Guernsey Adası	4	151.960	318.265
Hollanda Antilleri	6	77.641.300	224.992.204
Man Adası	1	160.000	160.000
İngiliz Jersey Adaları	9	161.360.378	166.109.065
Kanal Adaları	3	172.875	175.875
Liechtenstein	16	3.587.312	3.919.791
Malta	8	57.155.971	60.002.900
Mauritus	1	84.998	85.100
Marshall Adaları	1	150.000	600.000
Monako	4	1.451.294	1.663.698
Aruba	1	2.400	4.800
Bahamalar	4	2.775.486	2.996.971
Belize	2	129.498	136.050
Bermuda	3	494.078	521.264
Cayman Adaları	13	2.100.174	3.300.624
Turks ve Caicos Adaları	1	407.546	582.209
İngiliz Virjin Adaları	29	20.553.593	79.639.489
Panama	11	247.422.144	320.705.033
<i>Bu Ülkeler Toplamı</i>	<i>124</i>	<i>578.034.616</i>	<i>868.927.324</i>
<b>GENEL TOPLAM</b>	<b>6.584</b>	<b>8.426.126.378</b>	<b>15.440.625.633</b>

**Kaynak:**(Çevrimiçi), [http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser/ybskurulus\\_ulke.htm](http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser/ybskurulus_ulke.htm), 12.02.2005.

<b>TÜRKİYE'DE YILLARA GÖRE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI</b>				
<b>IZIN VERİLEN YABANCI SERMAYE</b>		<b>FİRMA SAYISI</b>	<b>FİRMALARIN TOPLAM SERMAYESİ</b>	<b>FİİLİ GİRİŞ</b>
<b>YILLAR</b>	<b>(MİLYON ABD \$)</b>	<b>(KÜMÜLATİF)</b>	<b>(MİLYON TL-KÜMÜLATİF)</b>	<b>(MİLYON ABD \$)</b>
1980	97	78	28.390	35
1981	337,51	109	47.400	141
1982	167	147	100.196	103
1983	102,74	166	147.109	87
1984	271,36	235	254.775	162
1985	234,49	408	464.981	158
1986	364	619	707.164	170
1987	655,24	836	960.035	239
1988	820,52	1172	1.597.103	488
1989	1.511,94	1525	4.847.832	855
1990	1.861,16	1856	7.943.775	1.005
1991	1.967,26	2123	13.101.036	1.041
1992	1.819,96	2330	23.441.214	1.242
1993	2.063,39	2554	36.737.050	1.016
1994	1.477,61	2830	62.449.964	830
1995	2.938,32	3161	113.013.790	1.127
1996	3.836,97	3582	235.971.182	964
1997	1.678,20	4068	458.968.459	1.032
1998	1.645,76	4533	823.560.554	976
1999	1.690,07	4950	1.446.503.000	817
2000*	521,22	5024	1.753.476.000	
<b>TOPLAM</b>	<b>26.061,59</b>			<b>12.488</b>

**EK: 7- TÜRKİYE'DE YILLARA GÖRE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI**

(\*) Mart Ayi İtibariyle

**Kaynak:** Selman Koç, a.g.e., s. 31.

